

De invloed van het Europese integratieproces op het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid

A.C. van Nassau

Universiteit Utrecht

De invloed van het Europese integratieproces op het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid

Vormt de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie een beperking in de
Nederlandse handelingsvrijheid?

A.C. van Nassau

Definitieve versie: 10 mei 2016

Scriptie voor de MA Internationale betrekkingen in historisch perspectief

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit Utrecht

Studentnummer 3703010

Begeleider: Dr. P. Malcontent

Inhoudsopgave

Inleiding	5
------------------------	---

Hoofdstuk 1- Het Europese veiligheids- en defensiebeleid

1.1 De jaren negentig	14
1.2 De Verklaring van St. Malo, 1998	15
1.3 De oprichting van het GVDB	16
1.4 De eerste operationele jaren van het GVDB	17
1.5 Het Verdrag van Lissabon, 2007	19
1.6 Subconclusie	21

Hoofdstuk 2- Casus 1: De Irak-oorlog

2.1 De casus Irak.....	22
2.2 Het Europese besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Irak	24
2.2.1 Augustus 2002 - december 2002	24
2.2.2 Januari 2003 - maart 2003.....	25
2.3 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Irak.....	28
2.3.1 Het Nederlandse besluitvormingsproces en de pro-Europese lidstaten	28
2.3.2 Het Nederlandse besluitvormingsproces en de trans-Atlantische verbinding ...	29
2.3.3 Invloed uit binnenlandse factoren	31
2.4 Subconclusie.....	32

Hoofdstuk 3- Casus 2: De missie in Libië

3.1 De casus Libië	34
3.2 Het Europese besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Libië	36
3.2.1 Veiligheidsraad resolutie 1970	36
3.2.2 Veiligheidsraad resolutie 1973	37
3.2.3 Het besluitvormingsproces van de EU	39
3.3 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Libië.....	40
3.3.1 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de operatie ‘Odyssey Dawn’	40
3.3.2 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de operatie ‘Unified Protector’	43
3.4 Subconclusie	44

Hoofdstuk 4- Casus 3: De missie in Mali

4.1 De casus Mali.....	46
4.2 Het Europese besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Mali	48
4.2.1 Reactie van de EU op de crisis in Mali	48
4.2.2 De Franse operatie ‘Serval’	49
4.2.3 Het begin van de EUTM in Mali	51

4.3 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Mali.....	53
4.3.1 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de EUTM in Mali	53
4.3.2 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de VN-missie MINUSMA	56
4.4 Subconclusie	59
Slotconclusie	61
Literatuurlijst	66
Afkortingenlijst	81

Inleiding

De internationale wereldorde verandert in een hoog tempo concludeert de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) in het adviesrapport van 30 april 2015.¹ De veranderingen binnen de internationale wereldorde hebben invloed op militair gebied. Er is sprake van steeds grotere militaire onrust. De opmars van IS in Syrië, de terroristische aanslagen in Parijs en Brussel en het grensconflict tussen Oekraïne en Rusland zijn hier voorbeelden van. Volgens de AIV is er sprake van een verandering in het conservatieve oorlogsbeeld. Vanaf het einde van de Koude Oorlog in 1990 komen militaire dreigingen steeds vaker voort uit militaire fracties die niet-staatsgebonden zijn. Deze niet-statelijke actoren vormen een grensoverschrijdend probleem.²

De veranderingen op militair vlak zijn direct van invloed op het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid. Volgens het rapport van de AIV vereist de grensoverschrijdende dreiging samenwerking tussen staten en internationale organisaties.³ Nederland is om die reden in toenemende mate afhankelijk van zijn belangrijkste institutionele kaders voor militaire samenwerking: de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Europese Unie (EU).⁴ Zowel de NAVO als de EU hebben vanaf het einde van de Koude Oorlog een groeiend aantal lidstaten gekregen. Van hen wordt steeds meer inzet vereist, zoals het gedeeltelijk opgeven van beleidsautonomie.⁵

Op het gebied van veiligheid heeft Nederland, vanaf de oprichting van de NAVO in 1949, een trans-Atlantische voorkeur gehad en heeft het een sterke band met de Verenigde Staten (VS).⁶ Minister van Buitenlandse Zaken, Max van der Stoep, noemde in de jaren zeventig de NAVO de 'hoeksteen' van het Nederlandse veiligheidsbeleid, een uitspraak die sindsdien vaak is herhaald.⁷ Een van de hoofddoelen van de NAVO was het beteugelen van de communistische dreiging. In een rapport uit 2009 van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid werd geconcludeerd dat het einde van de Koude Oorlog, het einde van de bipolaire wereld, een politieke en militaire verschuiving veroorzaakte.⁸ De NAVO veranderde in de jaren negentig noodgedwongen van een

---

¹ AIV- onafhankelijk adviesorgaan dat de regering en de Staten-Generaal adviseert over het buitenlandse beleid.

² Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Instabiliteit rond Europa: confrontatie met een nieuwe werkelijkheid', AIV-publicatie nr. 94 (Den Haag 2015).

³ Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Instabiliteit rond Europa: confrontatie met een nieuwe werkelijkheid' en M. Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* nr. 42 (Den Haag 2010).

⁴ Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Instabiliteit rond Europa: confrontatie met een nieuwe werkelijkheid'.

⁵ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 26.

⁶ D. Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009) p. 15 en W. Klinkert, en G. Teitler, 'Nederland van neutraliteit naar bondgenootschap', in: B. Graaf, D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003) p. 21.

⁷ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 253.

⁸ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 11.

verdedigingsorganisatie in een expeditionaire crisisbeheersingsorganisatie die tot ver over de randen van haar verdragsgebied actief werd.⁹

Nederland is als vaste speler betrokken geweest bij verschillende crisisbeheersingsoperaties van zowel de VS als de NAVO. Voorbeelden zijn de Kosovo-oorlog in 1997, de Irak-oorlog in 2003 en de missies in Afghanistan waar Nederland tussen 2002 tot 2014 gestationeerd was.¹⁰ De Nederlandse besluitvorming bij het steunen van de ambivalente inval van Amerika in Irak, in 2003, werd zelfs na onderzoek van een onafhankelijke commissie, de Commissie-Davids, een 'Atlantische reflex' genoemd.¹¹

In tegenstelling tot de NAVO heeft de EU er lange tijd over gedaan om een functionerend veiligheids- en defensiebeleid op te zetten.¹² Ondanks dat er al snel een succesvolle economische integratie op gang kwam, bleef de politieke en militaire integratie zwak. De verschillende pogingen tot militaire integratie werden steeds door Nederland tegengewerkt met als gevolg dat Nederland op het gebied van defensie, volgens hoogleraar Duco Hellema, voorafgaand aan de jaren negentig meerdere malen door de EU voor 'dwarsligger' werd uitgemaakt.¹³

Sinds de jaren negentig is de EU bezig aan een integratieproces op het gebied van defensiesamenwerking. Die integratie intensifieerde na de oprichting van het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid in 1999 (EVDB), dat vanaf 2009 bekend staat als het Gemeenschappelijke Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB).¹⁴ Het doel van het GVDB is Europa voorzien van: '[...] een operationeel vermogen dat op civiele en militaire middelen steunt [...] berust op de door de lidstaten beschikbaar gestelde vermogens'.¹⁵

De realisatie van civiele en militaire missies en het versterken van militaire capaciteiten vergt inzet van de lidstaten. Nederland is betrokken bij de Europese defensiesamenwerking. Van de 30 Europese militaire en civiele missies heeft het aan ten minste 28 missies een bijdrage geleverd. Nederland zet zich in voor verschillende samenwerkingsprojecten, zoals de oprichting van het Movement Coordination Centre Europe dat in Eindhoven is gestationeerd.¹⁶ In 2009 trad het Europese Verdrag van Lissabon in werking. Op het gebied van veiligheid en defensie moet dit verdrag de samenwerking tussen lidstaten versterken en de effectiviteit van het Europese defensiebeleid

---

⁹ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 320.

¹⁰ C. Klep, en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag 1999) p. 93.

¹¹ De Commissie Davids, *Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak* (Amsterdam 2010).

¹² G. Aybet, *The Dynamics of European Security Cooperation 1945-91* (Londen 1997) p. 12.

¹³ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 268.

¹⁴ T. Salmon, 'Europe and European integration', in: T. Salmon (red.) *Issues in International Relations* (Londen 2000) p. 268. Na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon in 2009 veranderde de naam van het EVDB in het GVDB, het behield hierbij dezelfde instelling en doeleinde. In de rest van het onderzoek zal er gesproken worden over het GVDB.

¹⁵ Art. 42 lid 1 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU). De functie en opbouw van het GVDB wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 1.

¹⁶ P. Wijninga, 'Europese samenwerking met een Noord-Atlantisch tintje', *Atlantisch Perspectief 2* (2014) p. 1. Movement Coordination Centre Europe- strategisch centrum voor de coördinatie van lucht- en landmissies.

vergroten.¹⁷ Nederland is actief betrokken bij het opstellen en naleven van dit verdrag. Een voorbeeld van de Nederlandse betrokkenheid is het actief steunen van het PScoop-programma. Dit programma heeft als doel de Europese defensiecapaciteiten te vergroten.¹⁸

Vanaf de oprichting van het GVDB heeft er een verandering in het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid plaatsgevonden. Voor de jaren negentig was Nederland duidelijk trans-Atlantisch georiënteerd. Het integratieproces van Europa en de oprichting van het GVDB hebben gezorgd voor een dualistisch Nederlands veiligheids- en defensiebeleid waarbij Nederland zowel met de EU als de NAVO samenwerkt.¹⁹ Het waarborgen van internationale vrede door een grote Europese defensiecapaciteit sluit enerzijds goed aan bij de handhaving van de 'internationale rechtsorde', zoals Nederland dit in de grondwet heeft opgenomen.²⁰ Anderzijds is het de vraag of het Europese integratieproces op het gebied van veiligheid en defensie door Nederland gewenst is. Door de Europese uitbreiding verliest Nederland steeds meer invloed op de beleidsvorming van de EU.²¹ Volgens hoogleraar Jan van der Harst, nemen de verplichtingen aan de EU toe en neemt de beleidsvrijheid van Nederland af.²² Bovendien botst de pro-Atlantische houding van Europese lidstaten, zoals Nederland, met de pro-Europese houding van Europese lidstaten, zoals Frankrijk.²³ Dit onderzoek zal zich daarom richten op de vraag: *In welke mate beperkt het integratieproces van de Europese defensiesamenwerking de Nederlandse handelingsvrijheid op het gebied van het veiligheids- en defensiebeleid sinds de totstandkoming van het GVDB in 1999?*

Wetenschappelijk relevantie

De ontwikkeling van een Europees gemeenschappelijk defensiebeleid en de problematiek tussen de EU en de NAVO zijn vaak onderzocht. Namen van onderzoekers zijn onder andere Gülnur Aybet en Clingendael-medewerkers Marjolein Drent en Dick Zandee.²⁴ In de onderzoeken zijn de visies van Europese grootmachten, zoals Frankrijk en Duitsland, en de invloed van grote instituties, zoals de EU en de NAVO, uitvoerig bestudeerd.²⁵ In de literatuur over de ontwikkeling van het Europese veiligheids- en defensiebeleid krijgen kleinere staten zoals Nederland aanzienlijk minder aandacht.

---

¹⁷ G. Grevi, D. Helly en D. Keohane (red.), 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', *European Institute for Security Studies* (Parijs 2009) p. 62.

¹⁸ K. Homan, 'Europese Defensie na Lissabon', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 01 juni 2008), <http://www.clingendael.nl/publication/europese-defensie-na-lissabon> (05 november 2015).

¹⁹ Wijninga, 'Europese samenwerking met een Noord-Atlantisch tintje', p.8.

²⁰ Art. 90 Grondwet (GW).

²¹ Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Instabiliteit rond Europa: confrontatie met een nieuwe werkelijkheid'.

²² J. van der Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 90.

²³ J. Rood en M. Doolaard, 'Activisme als risico: buitenlands beleid onder Balkenende', *International Spectator* 11 (2010) p. 567.

²⁴ G. Aybet, *The Dynamics of European Security Cooperation 1945-91* (Londen 1997) en M. Drent en D. Zandee, *Breaking Pillars. Towards a civil-military security approach for the European Union* (Den Haag 2010).

²⁵ W. Jacoby, *The Enlargement of the European Union and NATO* (Cambridge 2005) en J. Howorth, 'France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis', *Survival: Global Politics and Strategy* 4 (2003) p.177-192.

Dat neemt niet weg dat Nederlandse auteurs wel degelijk hebben geschreven over de buitenlandpolitiek die Nederland in Europa na de Tweede Wereldoorlog voerde.²⁶ Hieruit blijkt dat de Nederlandse buitenlandpolitiek in toenemende mate beïnvloed wordt door de Europese integratie. Bijvoorbeeld op het gebied van mensenrechten buigen wetenschappers Peter Baehr en Monique Castermans zich over de Nederlandse samenwerking met de EU. Zij geloven dat het Europese beleid hierbij een beperking vormt voor Nederland.²⁷ Van der Harst vermeldt dezelfde beperking over het immigratiebeleid van Europa. Hij is van mening dat dit integratieproces ten koste gaat van de Nederlandse beleidsautonomie. Hij gelooft dat het immigratiebeleid hier nadelen van zal ondervinden.²⁸

De literatuur over het veiligheids- en defensiebeleid van Nederland voor de jaren negentig laat zien dat Nederland een overwegend trans-Atlantische houding heeft. Van der Harst²⁹, Hellema³⁰, en hoogleraar Alfred van Staden³¹ scheppen eenzelfde beeld, waarbij het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid wordt beïnvloed door de NAVO en de VS. Volgens Van der Harst wordt het '[...] formuleren van mogelijke alternatieven voor de Atlantische samenwerking [...] door de Nederlandse regering ontmoedigd en als potentieel gevaarlijk ter zijde geschoven'.³² Van der Harst, Hellema en Van Staden zijn van mening dat de oriëntatie richting de NAVO een manier is om de Nederlandse positie in de internationale wereldpolitiek te versterken en een mogelijke Frans-Duitse dominantie in de EU tegen te gaan.³³ Volgens hen heeft het Nederlandse eigenbelang nooit onder gedaan voor de trans-Atlantische samenwerking. Een mening die door verschillende auteurs wordt gedeeld.³⁴

In de literatuur wordt de pro-Atlantische houding van Nederland ten aanzien van het defensiebeleid tot aan de jaren negentig vrijwel niet betwist. Toch worden er enkele nuances gegeven omtrent de Nederlandse houding. Historici Wim Klinkert en Gerke Teitler benadrukken dat Nederland het niet altijd eens is met de acties van de NAVO (of de VS).³⁵

---

²⁶B. Graaf, D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003) en J. van der Harst, 'Naar een Europees Leger?', *Atlantisch Perspectief* 23, 5 (1999) p. 14-19 en G. Benthem van den Bergh, D. Hellema en H. de Lange (red.) *Europa eenmaal andermaal beschouwingen over veiligheid* (Amsterdam 1985) en D. Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009).

²⁷P. Baehr en M. Castermans, 'Nederland en de rechten van de mens in China', *Internationale Spectator* 4 (2002) p. 200.

²⁸J. van der Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 90.

²⁹J. van der Harst, 'De verdwenen voorspelbaarheid. Het Nederlandse Europabeleid tijdens en na de Koude Oorlog; een vergelijking', in: B. Graaf, D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003) p. 131-154 en J. van der Harst, 'Naar een Europees Leger?', *Atlantisch Perspectief* 23, 5 (1999) p. 14-19.

³⁰D. Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009) en G. Benthem van den Bergh, D. Hellema, en H. Lange, 'Europa in de lucht?', in: G. Benthem van den Bergh, D. Hellema en H. de Lange (red.) *Europa eenmaal andermaal beschouwingen over veiligheid* (Amsterdam 1985) p. 8-10.

³¹F. van Staden, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantische primaat. Over beknelde ambities en slijtende grondslagen', in: Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 9-30.

³²Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis', p. 78.

³³Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p.198 en Van Staden, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantische primaat. Over beknelde ambities en slijtende grondslagen', p. 9 en Van der Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis', p. 79.

³⁴o.a. J. Honig, *Defense Policy in the North Atlantic Alliance. The case of the Netherlands* (Praeger 1993) en W. Klinkert, en G. Teitler, 'Nederland van neutraliteit naar bondgenootschap', in: B. Graaf, D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003) p. 9-36.

³⁵W. Klinkert, en G. Teitler, 'Nederland van neutraliteit naar bondgenootschap', p. 30.

De Nederlandse houding ten aanzien van het Europese defensiebeleid in de jaren negentig is volgens wetenschapper, Paul Teunissen, negatief. Volgens hem is de oprichting van het Europese Defensiebeleid: 'noch gewenst, noch nodig'.³⁶ Hellema spreekt daarnaast van een beleid van continuïteit waarbij de NAVO het belangrijkste institutionele kader bleef.³⁷ De literatuur na de oprichting van het GVDB in 1999 toont een ander beeld van het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid. Er heeft na de oprichting van het GVDB duidelijk een verandering plaatsgevonden die tot gevolg heeft dat er een dualistisch beleid is ontstaan waarin de EU en de NAVO beide een belangrijke rol spelen.³⁸ Er zijn enkele wetenschappelijke onderzoeken over de Nederlandse samenwerking met de EU en de NAVO op het gebied van veiligheid en defensie.

Ten eerste zijn er wetenschappers die positief zijn over de ontwikkelingen van het Europees veiligheids- en defensiebeleid. Zandee en Drent zijn van mening dat de samenwerking met Europa positief is zolang de voordelen blijven opwegen tegen het verlies van beleidsautonomie.³⁹ Rechtswetenschapper Roy Barents observeert dat Europa en Nederland afhankelijk zijn van de VS op het gebied van defensie. Volgens hem levert het Verdrag van Lissabon een goede bijdrage om los te komen van de Amerikanen, vooral op het gebied van het GVDB.⁴⁰ Ook Hellema en historicus Mathieu zijn van mening dat de Nederlandse en Amerikaanse connectie problematisch is. Zij spreken van een verzwakte 'speciale band' tussen Nederland en de VS. De trans-Atlantische verbinding is na de Koude Oorlog volgens Hellema en Segers 'nooit geworden wat het zou kunnen zijn'.⁴¹ Een sterk Europees veiligheids- en defensiebeleid is volgens hen positief voor de Nederlandse internationale positie.⁴² Het AIV-rapport van 30 april 2015 is het met Hellema en Segers eens. Door de afnemende macht van de VS en hun isolationistische houding gelooft de AIV dat het positief is dat de Nederlandse regering haar aandacht naar Europa verlegt.⁴³

Een tweede stroming gelooft dat het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid op de trans-Atlantische verbinding gericht moet zijn. Volgens Van Staden is Nederland aan de VS gebonden omdat het GVDB geen alternatief voor het veiligheids- en defensiebeleid blijkt te zijn. Hij gelooft dat er gebleken is dat de Europese staten geen soevereiniteit op zullen geven. Daarnaast claimt Van Staden dat de VS de enige grootmacht ter wereld is en dat Nederland zich daarom op de VS moet richten.⁴⁴

---

³⁶ P. Teunissen, 'De nieuwe veiligheidsarchitectuur van Europa', *Internationale Spectator* 12 (1997) p. 669.

³⁷ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 325.

³⁸ P. Wijninga, 'Europese samenwerking met een Noord-Atlantisch tintje', *Atlantisch Perspectief* 2 (2014) p.2-8 en S. Mengelberg, 'Beschouwing: Breken of bouwen van een Europese veiligheidsstructuur?', *Atlantisch Perspectief* 20 (2014) p.1-6.

³⁹ M. Drent en D. Zandee, 'Samen uit, samen thuis. Internationale defensiesamenwerking in een veranderende wereld', *Internationale Spectator* 3 (2015) p.1-6.

⁴⁰ R. Barents, *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar* (Deventer 2008).

⁴¹ Barents, *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar*, p.3.

⁴² D. Hellema en M. Segers, 'Tussen zelfbewustzijn en zinsbegoocheling; een bezinning op de grondslagen van het Nederlands buitenlands beleid', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 2.

⁴³ Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Instabiliteit rond Europa: confrontatie met een nieuwe werkelijkheid'.

⁴⁴ F. van Staden, 'Nederland en de trans-Atlantische samenwerking', *Internationale Spectator* 11 (2006) p.571.

Volgens hem heeft Nederland de VS als garantiemacht nodig, vooral omdat geen enkele andere staat de mogelijkheid heeft om deze taak op zich te nemen.⁴⁵ NAVO-wetenschapper, Thomas Gijswijt, ziet voordelen in de sterke band met de VS. De band met de NAVO is volgens hem niet zozeer belangrijk, het gaat vooral om de band met de VS.⁴⁶

Een derde stroming in de literatuur kijkt vooral naar de toekomst van het Europese defensiebeleid en het GVDB. Mark Waanders, oud secretaris van de AIV, beschouwt de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie als 'een bittere noodzaak' om de EU intact te houden.⁴⁷ Zandee sluit zich hier gedeeltelijk bij aan, volgens hem: 'is Europa's rol in de wereld gedoemd te mislukken' zonder een functioneel veiligheids- en defensiebeleid. Indien dit beleid niet wordt veranderd, zal volgens hem de Europese integratie op het gebied van veiligheid na verloop van tijd een belemmering voor Nederland gaan vormen.⁴⁸ Deze stromingen zijn wel kritisch over de hoeveelheid werk dat de EU nog moet verzetten om het GVDB in zijn opzet te laten slagen.⁴⁹

In het rapport voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid beschrijft wetenschapper Martijn Klem een middenweg in bovenstaande stromingen.⁵⁰ Klem gelooft dat er wel een toekomst in de Europese defensiesamenwerking ligt, maar dat deze momenteel nog geen alternatief kan bieden voor de NAVO. De NAVO is nog steeds de sterkste internationale organisatie op het gebied van defensie. Klem constateert daarentegen wel dat er toenemende invloed is vanuit de EU op het Nederlandse beleid.⁵¹ Volgens Klem zorgen de invloed van zowel de EU als de NAVO voor een afname van de Nederlandse beleidsautonomie. Volgens Klem neemt de officiële druk vanuit de EU op het gebied van veiligheid en defensie niet toe, maar door de verregaande integratie is de onofficiële druk vanuit de EU wel toegenomen.⁵² Het werk van Klem sluit als enige van de bovenstaande literatuur aan bij het onderzoek dat in dit paper zal plaatsvinden. Zijn constatering komen echter uit 2010 en zijn daardoor enigszins gedateerd. Bovendien richtte hij zich vooral op de NAVO.

---

⁴⁵ F. van Staden, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantische primaat. Over bekende ambities en slijtende grondslagen', in: Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 9-30.

⁴⁶ T. Gijswijt, 'De trans-Atlantische elite en de Nederlandse buitenlandse politiek sinds 1945', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 31-46 en J. van der Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p.77-92.

⁴⁷ M. Waanders, 'Meer Europese samenwerking is bittere noodzaak', *Atlantisch perspectief* 20 (2012) p.1-6.

⁴⁸ D. Zandee, 'Europese defensiesamenwerking staat niet gelijk aan een Europees Leger', (versie 31 oktober 2012), <http://www.clingendael.nl/publication/europese-defensiesamenwerking-staat-niet-gelijk-aan-een-europees-leger> (02-08-2015).

⁴⁹ o.a. S. de Vries, 'Europese defensiesamenwerking: een exercitie in de kantlijn', *Atlantisch Perspectief* 20 (2014) p.1-6. en D.

Zandee, 'Europa moet, ook voor defensie!', *Atlantisch perspectief* 20 (2010) en M. Waanders, 'Meer Europese samenwerking is bittere noodzaak', *Atlantisch perspectief* 20 (2012) p.1-6.

⁵⁰ M. Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* nr. 42 (Den Haag, februari 2010).

⁵¹ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p.27.

⁵² Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 34.

Uit de literatuur blijkt dat er vanaf de oprichting van het GVDB een ommezwaai in het Nederlandse defensiebeleid kan worden geconstateerd. Enerzijds is de oprichting van het GVDB een alternatief voor de Europese en Nederlandse afhankelijkheid van de VS. Anderzijds is een gevolg van het functioneren van het GVDB dat Nederland een deel van zijn beleidsautonomie moet opgeven. Het GVDB beperkt het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid, maar geen enkel onderzoek buigt zich over de vraag of beperking door de Europese integratie toeneemt. Dit onderzoek past daarom goed in de het wetenschappelijke debat.

Opbouw

Het onderzoek wordt in vier hoofdstukken uiteengezet. Het eerste hoofdstuk bestaat uit een historisch overzicht van het Europese veiligheidsbeleid vanaf de Verklaring van St. Malo in 1998. De bijeenkomst tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in St. Malo is de eerste aanzet tot de oprichting van het GVDB en vormt het begin van de Europese integratie op het gebied van het veiligheids- en defensiebeleid.⁵³ Het doel van het eerste hoofdstuk is een overzicht creëren van de Europese defensiebeleidsontwikkelingen en het Nederlandse beleid ten aanzien van het GVDB.

Na een beschrijving van het Europese en Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid wordt de uitvoering van het Europese en Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid getoetst en geanalyseerd in drie praktijkonderzoeken. Aan de hand van deze analyses wordt een beeld geschetst van het Europese veiligheids- en defensiebeleid in de praktijk en hoe dit beleid druk uitoefent op Nederland. Doordat de casussen verschillen in tijd en ruimte, kan er concreter worden aangetoond hoe en in welke mate het proces van toenemende integratie op het gebied van het buitenlandse veiligheidsbeleid door de tijd heen de Nederlandse speelruimte mogelijk is gaan beperken.

De eerste casus richt zich op het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid voorafgaand aan de missie in Irak in 2003. Nederland toonde een sterke pro-Atlantische houding tijdens de Amerikaanse inval in Irak van 2003.⁵⁴ Deze inval, operatie 'Iraqi Freedom', maakte onderdeel uit van de Amerikaanse War on Terror die volgde na de aanslagen op het *World Trade Centre* van 11 september 2001. De Amerikaanse inval stond los van de NAVO en vond plaats zonder toestemming van de Verenigde Naties (VN). De VS rechtvaardigde de aanval vanwege een mogelijke dreiging van massavernietigingswapens in Irak. Een argumentatie die tot op de dag van vandaag omstreden is.⁵⁵

In Europa zorgden de acties van de VS voor grote verdeeldheid onder de lidstaten. Frankrijk en Duitsland wilden een geweldloze oplossing in Irak terwijl het Verenigd Koninkrijk en Denemarken de

---

⁵³ J. Howorth, *Security and Defence Policy in the European Union* (Hampshire 2007) p. 34.

⁵⁴ De Commissie Davids, *Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak* (Amsterdam 2010).

⁵⁵ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 368.

militaire oplossing van de VS steunden. Nederland steunde de Amerikaanse actiepolitiek zonder een militaire bijdrage.⁵⁶ De casus in het tweede hoofdstuk richt zich op het Nederlandse besluitvormingsproces rondom de oorlog in Irak. In een analyse van de beweegredenen voor de Amerikaanse steun, kan er worden vastgesteld of de Europese lidstaten Nederland in zijn speelruimte beperkten.

De casus in het derde hoofdstuk heeft betrekking op de missie in Libië in 2011. De missie, operatie 'Unified Protector', was een militaire aanval tegen het regime van regeringsleider Moammar Mohammed Khaddafi. Deze missie vond plaats onder de noemer van de NAVO, maar werd voornamelijk uitgevoerd op initiatief van de Europese lidstaten. Dit betekende dat de VS weinig invloed uitoefende op het opzetten van de missie. Wederom zorgde deze missie ervoor dat de Europese lidstaten onderling verdeeld waren. Frankrijk en de Britten waren bijvoorbeeld voor deze missie, terwijl Duitsland tegen was.⁵⁷ Nederland koos ervoor om de NAVO te steunen door militaire strijdmiddelen te leveren. Het besluitvormingsproces achter deze militaire bijdrage zal centraal staan in deze casus. Nederland wilde de garantie dat de NAVO de leiding op zich nam. De Nederlandse bijdrage aan de missie in Libië werd gekenmerkt door het incident bij Sirte. Hier mislukte een reddingsactie voor Nederlandse burgers wat internationaal opschudding veroorzaakte.⁵⁸

In verband met het aanvangsjaar van de missie in Libië is dit een geschikte casus. Sinds de missie in Irak had de EU op het gebied van veiligheid en defensie flink wat veranderingen doorgemaakt, zoals de ratificatie van het Verdrag van Lissabon. Dit was een van de eerste NAVO-missies waar de VS niet het initiatief nam en dat legde een grote druk op de Europese lidstaten.⁵⁹ Een analyse van het Nederlandse besluitvormingsproces kan een indicatie geven of Nederland door de Europese druk besloot deel te nemen aan deze missie.

De laatste casus, in het vierde hoofdstuk, concentreert zich op de Nederlandse bijdrage aan de militaire missie die de VN in Mali was gestart in 2013. Het doel van de missie was het stabiliseren van de veiligheid in Mali. Nederland speelde een belangrijke rol bij deze missie, want het leverde met 368 militairen een grote westerse bijdrage aan de VN-missie.⁶⁰ De casus van Mali is interessant omdat deze volgens Kees Homan, medewerker van het Clingendael instituut, een 'goedmakertje' was richting de EU.⁶¹ De Nederlandse regering had aan een eerdere oproep voor een Europese trainingsmissie in Mali geen gehoor gegeven. Volgens Homan was dit de doorslaggevende reden voor Nederland om nu wel

---

⁵⁶ Ministerie van Defensie, 'Het Nederlandse aandeel in SFIR', 01 mei 2009, <https://www.defensie.nl/onderwerpen/historische-missies/inhoud/missie-overzicht/2003/inzet-in-irak/nederlands-aandeel> (17 oktober 2015).

⁵⁷ T. Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance', *Centre for European Reform* (versie 29 juli 2011), <http://www.cer.org.uk/publications/archive/essay/2011/what-libya-says-about-future-transatlantic-alliance> (17 oktober 2015).

⁵⁸ *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal* (hierna: *HTK*), brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Evacuatie Nederlandse staatsburger uit Libië', 2010-2011, 32 709, nr. 1.

⁵⁹ Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance'.

⁶⁰ J. Hoedeman en N. Righton, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde', *De Volkskrant* (versie 19 oktober 2013), <http://www.volkskrant.nl/archief/hoe-rutte-ii-na-lang-beraad-een-militair-naar-mali-stuurde~a3529661/> (06 maart 2016).

⁶¹ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

deel te nemen aan de VN-missie.⁶² In deze laatste casus wordt daarom gekeken naar de besluitvormingsprocessen die ten grondslag lagen aan de vraag of Nederland wel of niet zou deelnemen aan de missies in Mali. Er wordt antwoord gegeven op de vraag of Nederland door de Europese druk zich verplicht voelde aan de VN-missie in Mali deel te nemen.

In de conclusie van dit onderzoek vindt er een vergelijkende analyse van de drie casussen plaats. Hieruit zal naar voren komen of de EU een beperking vormt voor de speelruimte van het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid en of deze beperking in het afgelopen decennium is toegenomen.

Bronnen

De informatie in dit onderzoek is afkomstig van primaire en secundaire bronnen. De belangrijkste bronnen voor dit onderzoek zijn uit Nederland zelf afkomstig. Informatie over het besluitvormingsproces van de Nederlandse regering is beschikbaar vanuit de Eerste- en Tweede Kamer in de vorm van Kamervragen, notulen van vergaderingen of debatten. De Nederlandse Grondwet vormt ook een bron van primaire informatie. Een andere primaire informatiebron in Nederland zijn de media. Krantenartikelen geven een beeld van de publieke opinie. De primaire bronnen uit Europa zijn er vooral in de vorm van verdragen en verklaringen. Het Verdrag van Lissabon en de Verklaring van St. Malo zijn hier voorbeelden van.

---

⁶² Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

1. Het Europese veiligheids- en defensiebeleid

In de inleiding staat aangegeven dat het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid beïnvloed wordt door het integratieproces van het Europese veiligheids- en defensiebeleid. De Verklaring van St. Malo in 1998 diende als startpunt van deze integratie. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van het Europese veiligheids- en defensiebeleid na 1998 op chronologische wijze besproken. Het doel van dit hoofdstuk is contextuele informatie leveren over de Europese integratie op het gebied van het veiligheids- en defensiebeleid. Verder wordt er een inzicht geven in de Nederlandse bijdrage aan het GVDB.

1.1 De jaren negentig

De internationale ontwikkelingen in de jaren negentig werden gedomineerd door het einde van de Koude Oorlog in 1990.⁶³ Zowel de NAVO als de EU waren aan veranderingen onderhevig. De NAVO veranderde van een verdedigingsorganisatie in een crisisbeheersingsorganisatie die tot ver voorbij de afgesproken verdragsgrenzen op zou gaan treden.⁶⁴ De EU gaf daarnaast bij het opstellen van het Verdrag van Maastricht in 1992 een indicatie van vergaande politieke en militaire integratie, er werd bijvoorbeeld een basis gelegd voor een monetaire unie.⁶⁵ Naar aanleiding van dit verdrag werd het beleid van de EU onderverdeeld in drie pijlers. Defensie viel onder het nieuwe Gemeenschappelijke Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB), de tweede pijler.⁶⁶

Het Europese integratieproces op het gebied van defensie werd door de Nederlandse regering geaccepteerd zolang het de samenwerking met de NAVO niet zou belemmeren. Volgens Hellema zorgde de Nederlandse angst voor de Europese integratie voor een sterke pro-Atlantische houding.⁶⁷ CDA-lid René van der Linden verwoordde deze houding tijdens een bijeenkomst van de Tweede Kamer, als volgt:

Het belang van de NAVO en de blijvende verbondenheid daarmee staat voor het CDA niet ter discussie en zal ook niet ter discussie staan. De ontwikkeling van een Europese veiligheids- en — op termijn —

---

⁶³ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 9 en Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 320.

⁶⁴ *Verslag der handelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal* (hierna: HEK), 'Defensie/ NAVO', 1991-1992, nr. 23, p.873.

⁶⁵ Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis', p. 79

⁶⁶ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 321. Tot 1992 bestonden er verschillende Europese Gemeenschappen, na 1992 werden deze samengevoegd in de Europese Unie. De eerste pijler bestond uit economisch-, sociaal-, milieu-, asiel- en migratiebeleid. De derde pijler bestond uit politieke en justitiële samenwerking in strafzaken.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 316.

defensie-identiteit moet de Europese pijler in het bondgenootschap worden en op deze wijze het Atlantisch bondgenootschap als geheel versterken.⁶⁸

1.2 De Verklaring van St. Malo, 1998

Al snel bleek de tweede pijler van het nieuwe Europese beleid niet goed te functioneren.⁶⁹ Het verloop van de oorlog in Kosovo geeft een beeld van een zwakke EU. De Europese defensiegemeenschap was niet in staat om de Kosovo-oorlog te beïnvloeden en had hierbij de hulp van de NAVO nodig.⁷⁰ De Europese militaire afhankelijkheid ten opzichte van de NAVO stimuleerde de Fransen en Britten om in 1998 de Verklaring van St. Malo op te stellen. Deze verklaring creëerde een eerste institutioneel raamwerk voor het opzetten van het GVDB. Het doel van de verklaring was om de EU te voorzien van: 'the capacity for autonomous action, backed up by credible military forces, the means to decide to use them and a readiness to do so, in order to respond to international crises'.⁷¹ Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk wilde een operationeel defensiesysteem creëren dat los van de NAVO zou functioneren.⁷² In de verklaring werd wel opgenomen dat dit beleid niet mocht botsen met de intenties van de NAVO.⁷³

De Nederlandse reacties op de Verklaring van St. Malo waren wisselend.⁷⁴ De VVD bij monde van minister van Buitenlandse Zaken Jozias van Aartsen was erg sceptisch over een Europees veiligheids- en defensiebeleid dat losstond van de NAVO.⁷⁵ VVD-lid Frank de Grave was van mening dat de EU een defensiegemeenschap moest organiseren die functioneerde vanuit de NAVO.⁷⁶ Andere politieke partijen waren positiever over deze opzet. D66, CDA en PvdA hadden een pro-Atlantisch politieke insteek maar zagen wel een toekomst in de Europese defensiegemeenschap.⁷⁷

Nederland was uiteindelijk voor de Europese plannen, maar indien er een Europese defensiegemeenschap opgericht werd, eiste Nederland dat: 'De NAVO [...] de aangewezen organisatie voor collectieve defensie [blijft], zoals ook thans het geval is.'⁷⁸ Dit liep samen met de goedkeuring van

---

⁶⁸ HTK, 'Regeling van werkzaamheden', 1991-1992, nr. 28, p.1759.

⁶⁹ Howorth, *Security and Defence Policy in the European Union*, p. 22.

⁷⁰ Harst, 'Naar een Europees Leger?', p. 18.

⁷¹ 'Franco-British Summit Joint Declaration on European Defense, Saint-Malo', 4 december 1998, <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html> (11 november 2015).

⁷² 'Franco-British Summit Joint Declaration on European Defense, Saint-Malo', 4 december 1998, <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html> (11 november 2015).

⁷³ 'Navo blijft hoeksteen van defensie', *Trouw* (versie 12 september 2000), <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2531099/2000/12/09/Navo-blijft-hoeksteen-defensie.dhtml> (15 november 2015).

⁷⁴ HTK, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Europese Raad', 1998-1999, 21 501-20, nr. 79.

⁷⁵ Staden, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantisch primaat, over bekende ambities en slijtende grondslagen', p. 17.

⁷⁶ *Reformatorisch Dagblad*, 'De Grave: eerst streven naar eenduidig defensiebeleid EU', (versie 5 november 1998), <http://www.digibron.nl/search/share.jsp?uid=0000000012de03f49f03958ae75add&sourceid=1011> (28 november 2015)

⁷⁷ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 40 en Staden, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantische primaat. Over bekende ambities en slijtende grondslagen', p. 9/10.

⁷⁸ HTK, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Europese Raad', 1998-1999, 21 501-20, nr. 79, p.3.

de VS. Die toonde zich positief tegenover de Europese defensiesamenwerking omdat een Europese defensiegemeenschap de militaire defensielasten van de VS zou kunnen verlagen.⁷⁹

1.3 De oprichting van het GVDB

Een van de gevolgen van de Verklaring van St. Malo is de oprichting van het GVDB in 1999. De EU wilde humanitaire, vredeshandhavings- en crisisbeheersingsmissies gaan uitvoeren. Het GVDB, het operationele deel van het GBVB, werd gemodelleerd naar deze Petersbergstaken die al in 1992 door de EU waren opgesteld.⁸⁰ Het GVDB zou uit drie permanente organen gaan bestaan: The Political and Security Committee, EU military Committee en de EU military Staff.⁸¹ Samen met de Europese Raad waren de drie permanente organen verantwoordelijk voor het opstellen van het politieke en operationele beleid.⁸² Via intergouvernementele samenwerking tussen de lidstaten werd het besluitvormingsproces van het GVDB beïnvloed, hierbij moest er sprake zijn van een unaniem besluit.⁸³

Net als het GBVB bleek het GVDB in eerste instantie weinig succesvol. De permanente organen waren niet in staat productief samen te werken.⁸⁴ De EU liep daarnaast tegen financiële en materiële tekorten op militair gebied aan.⁸⁵ Dankzij de intergouvernementele samenwerking werd er in principe geen soevereiniteit opgegeven op het gebied van defensie. Hierdoor konden er geen eisen aan de nationale bijdrage aan het GVDB worden gesteld.⁸⁶ Nationale overheden stelden het eigen belang vóór het belang van het GVDB.⁸⁷

Nederland was op verschillende manieren actief betrokken bij de vorming van het GVDB. Nederland was een voorstander van de oprichting van de European Multinational Maritime Force waarbij verschillende Europese lidstaten samen zouden werken bij de creatie van een maritieme legereenheid.⁸⁸ Daarnaast speelde Nederland een essentiële rol tijdens de Capabilities Commitment Conference in 2001, waar Nederland het European Capability Action Plan (ECAP) introduceerde dat als doel had de Europese militaire capaciteiten te versterken.⁸⁹ Het ECAP benadrukte individuele en

---

⁷⁹ Harst, 'Naar een Europees Leger?', p 16.

⁸⁰ Howorth, *Security and Defence Policy in the European Union*, p. 22. Petersbergstaken: een aantal militaire en veiligheidsprioriteiten van de EU, gedefinieerd tijdens het opstellen van de Verklaring van Petersberg in 1992.

⁸¹ Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.21. Political and Security Committee: het hoofddoel van dit permanente orgaan is het in de gaten houden van de internationale wereldorde. EU military Committee: militair adviesorgaan. EU military Staff: overziet militaire operaties.

⁸² Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.24.

⁸³ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p.17.

⁸⁴ Barents, *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar*, p 675.

⁸⁵ Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.69.

⁸⁶ Ibidem, p. 46.

⁸⁷ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p.41.

⁸⁸ HTK, brief van de minister van Defensie, 'Defensienota 2000', 1999-2000, 26 900, nr.21, p.3.

⁸⁹ De Europese Raad, 'General Affairs', 19 / 20 November 2001, 13802/01, http://europa.eu/rapid/press-release PRES-01-414_en.htm?locale=en (04 december 2015).

collectieve verbetering van de operationele capaciteiten van het militaire aspect van defensie. Het opstellen van het ECAP sloot aan bij de eerder opgestelde plannen van de NAVO in 1999 om de capaciteiten van de NAVO-lidstaten te vergroten.⁹⁰

1.4 De eerste operationele jaren van het GVDB

De eerste civiele en militaire missies van het GVDB vonden plaats in 2003. De eerste civiele missie bestond uit een politiemissie genaamd European Union Police Mission, in Bosnië-Herzegovina. De eerste militaire missie vond plaats in Macedonië, genaamd missie Concordia, en was in samenwerking met de NAVO. Aan beide missies deed Nederland mee. Het leverde aan de civiele missie EUPM negen civiele politiefunctionarissen en 22 functionarissen van de Koninklijke Marechaussee. Aan de militaire missie leverde Nederland twee beroepssoldaten.⁹¹

Vanaf 2003 kreeg het GVDB zowel met problemen als met nieuwe ontwikkelingen te maken. Een van de problemen kwam naar voren dankzij de Amerikaanse inval in Irak in 2003. Aan de vooravond van deze inval werd duidelijk dat de verschillende prioriteiten van de pro-Atlantische en de pro-Europese staten moeilijk te overbruggen waren.⁹² Er was geen eenheid in het Europese defensiebeleid mogelijk. Het Verenigde Koninkrijk wilde de VS militair steunen terwijl bijvoorbeeld Frankrijk tegen de Amerikaanse inval was.⁹³ In het volgende hoofdstuk worden de problemen in de EU ten tijden van de Irak-oorlog uitgebreid behandeld.

Een ander probleem waren de verschillende aanvaringen tussen de NAVO en de EU vanaf 2003. Een voorbeeld hiervan was het streven van de EU om een Europees militair hoofdkwartier op te richten, terwijl de NAVO dit niet goedkeurde. De NAVO vreesde dat dit de concurrentie tussen de NAVO en EU zou vergroten.⁹⁴ In deze kwestie, genaamd de kwestie Tervuren, was ook Nederland 'zeer gekant [...] tegen een Europees militair hoofdkwartier' omdat het tot 'onnodige duplicatie' van NAVO materieel zou leiden.⁹⁵ Uiteindelijk werd in 2005 de kwestie in het voordeel van de pro-Atlantische lidstaten beslist.⁹⁶ In 2007 zocht Frankrijk toenadering tot de NAVO met het verzoek om de verhouding te verbeteren. Ondanks het afnemen van spanningen tussen beide organisaties is er volgens wetenschapper, Sabine Mengelberg nog steeds geen sprake van een goede samenwerking.⁹⁷

---

⁹⁰ Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Militaire samenwerking in Europa, mogelijkheden en beperkingen', AIV-publicatie nr. 31, (Den Haag 2003).

⁹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Periodieke evaluatie van de Nederlandse militaire bijdrage aan kleinschalige missies in 2003', 14 maart 2010, <http://parlis.nl/pdf/bijlagen/BLG2124.pdf> (22 november 2015) p.4.

⁹² Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.130.

⁹³ Ibidem, p. 130.

⁹⁴ HTK, 'Vragen gesteld door de Leden der Kamer, met de daarop door de regeringen gegeven antwoorden', 2003-2004, 18 801, nr. 240, p. 511.

⁹⁵ HTK, 'Vragen gesteld door de Leden der Kamer, met de daarop door de regeringen gegeven antwoorden', 2003-2004, 18 801, nr. 240, p. 512.

⁹⁶ Howorth, *Security and Defence Policy in the European Union*, p. 22

⁹⁷ Mengelberg, 'Beschouwing: Breken of bouwen van een Europese veiligheidsstructuur?', p. 7.

De EU werd in 2005 geconfronteerd met de afwijzing van de Europese Grondwet. Zowel de Nederlandse als de Franse bevolking stemden tijdens een referendum tegen de Grondwet.⁹⁸ Hiermee kwam het algemene Europese integratieproces abrupt tot een einde. Dit zorgde voor een periode van bezinning en debat in de EU. De beoogde beleidsveranderingen die opgenomen waren in de Europese Grondwet konden niet worden doorgevoerd. De integratie van het GVDB werd hierdoor afgezwakt.⁹⁹ Hellema en Van der Harst benadrukken in hun respectievelijke onderzoeken dat er een duidelijke eurosceptische houding onder de Nederlandse bevolking heerste. De afwijzing van de Grondwet door middel van het referendum is volgens hen een voorbeeld hiervan.¹⁰⁰ In de Tweede Kamer werd in 2005 eenzelfde conclusie getrokken.¹⁰¹

Toch ontwikkelde het GVDB zich na 2003. Op 17 maart 2003 werden de Berlijn-Plus-overeenkomsten gesloten. Dit was een samenwerkingsverband tussen de EU en de NAVO, waarbij de EU gebruik mocht maken van de materiële capaciteiten van de NAVO. De EU had minder materiële capaciteiten waardoor dit een belangrijke stap was in de richting van een beter functionerend defensiebeleid.¹⁰² In 2003 werd daarnaast een Europese Veiligheidsstrategie opgesteld. Het doel was de creatie van 'een veilig Europa in een betere wereld' door middel van nauwe samenwerking tussen de Europese lidstaten.¹⁰³ Er werden bijvoorbeeld vanaf 2003 initiatieven gestart voor militaire samenwerking tussen de lidstaten zoals de European Battlegroups waaruit de Rapid Response Capability voortkwam. Het doel van de Battlegroups was de EU voorzien van een snel inzetbaar militair veiligheidskorps.¹⁰⁴

Het GVDB vergde steeds meer inzet van de lidstaten naarmate de ontwikkelingen vorderden. Nederland was actief betrokken bij het GVDB onder andere door vanaf 2007 onderdeel uit te maken van de European Battlegroups.¹⁰⁵ De Nederlandse regering vond dat de Battlegroups 'complementair' waren met de NATO Response Force.¹⁰⁶ Ook in 2006 maakte Nederland zich sterk voor het invoeren van de zogeheten 3D-approach, waarbij Diplomacy, Defence and Development werden ingezet om de coördinatie tussen de verschillende departementen, 'op het terrein van (weder)opbouw, militaire vraagstukken en buitenlandse politieke en economische aspecten' te verbeteren.¹⁰⁷ Het verbeteren

---

⁹⁸ Barents, *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar*, p. 100.

⁹⁹ Ibidem, p. 5.

¹⁰⁰ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* en Van der Harst, 'Nederland in ban van Eurosceptis'.

¹⁰¹ *HTK*, 'Aan de orde is het debat over de Europese Top van 16 en 17 juni 2005', 2004-2005, nr.93, p.5579.

¹⁰² Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.128.

¹⁰³ Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 'Europees Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld 2003', 02 december 2008, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIINL.pdf> (12 december 2015). Er vonden verschillende EU-tops plaats om dit te realiseren: Conventie voor de Toekomst van Europa in 2003 en de oprichting van het *European Defence Agency* (EDA) in 2005 zijn hier voorbeelden van.

¹⁰⁴ Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.73.

¹⁰⁵ T. Collas, 'Nederlands- Belgische militaire samenwerking in de European Battlegroup', *Militaire Spectator* (2013) p.187.

¹⁰⁶ *HTK*, brief van de minister van Defensie, 'Defensieraad', 2004-2005, 21 501-28, nr. 20.

¹⁰⁷ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 43 en *HTK*, 'Stemmingen', 2006-2007, nr.85, p. 4668.

van de interdepartementale samenwerking zou volgens de Nederlandse regering strategisch belangrijk zijn voor de toekomst van zowel de EU als de NAVO.¹⁰⁸

Ondanks deze bijdrage was, volgens Clingendael wetenschappers Jan Rood, Mendeltje van Keulen en Peter van Grinsven, de Nederlandse politieke houding ten opzichte van het GVDB tussen 2003 en 2005 negatief. Volgens hen was het beleid van de kabinetten van Balkenende gericht op de Atlantische verbinding en vormde de bijdrage aan bijvoorbeeld de European Battlegroups een vorm van 'goodwill' aan de EU om deze houding te compenseren.¹⁰⁹ In de casussen zal naar voren komen of de visie van Rood, Keulen en Grinsven klopt.

1.5 Het Verdrag van Lissabon, 2007

Na de afkeuring van de Europese Grondwet werden de Europese integratieplannen afgezwakt en in 2007 in het Verdrag van Lissabon opgetekend. Volgens een onderzoek van het European Institute for Security Studies werd het Verdrag zowel gekenmerkt door innovatie als continuïteit. Het Verdrag van Lissabon moest op het gebied van veiligheid en defensie de samenwerking tussen lidstaten versterken en de effectiviteit van het beleid vergroten.¹¹⁰ Om de effectiviteit van het GVDB te vergroten werd de European Union External Action Service in 2010 opgericht. In het takenpakket van de European Union External Action Service was onder meer de opzet en coördinatie van crisisbeheersingsmissies opgenomen. De Petersbergstaken werden daarnaast geactualiseerd, waardoor de officiële taken van het GVDB verdubbeld werden.¹¹¹

Na de ratificatie van het Verdrag van Lissabon bleef de intergouvernementele samenwerking tussen de lidstaten op het gebied van defensie intact. De officiële druk vanuit de EU naar de lidstaten bleef hierdoor laag.¹¹² Klem gelooft dat het toenemende integratieproces van het GVDB op het gebied van veiligheid en defensie, ondanks de intergouvernementele samenwerking, de beleidsautonomie van de lidstaten verkleinde.¹¹³ Volgens Van Staden gaf de vage formuleringen van de defensietaken in het Verdrag van Lissabon ruimte voor een eigen invulling. Hij is van mening dat het Verdrag niet tot de doorbraak heeft geleid waarop sommige Europese staten hadden gehoopt.¹¹⁴ Nederland was wederom actief betrokken bij het opstellen van het Verdrag van Lissabon. Nederland wilde de operationele militaire strijdkrachten van de EU vergroten door een European Gendarmerie Force (EGF)

---

¹⁰⁸ HTK, 'Defensie (begroting)', 2007-2008, nr. 30 p. 2575.

¹⁰⁹ P. van Grinsven, M. van Keulen en J. Rood (red.), 'Over verkiezingen, politisering en het Nederlandse Europa-beleid', Kennisinstituut Clingendael (versie november 2006), http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20061100_cesp_paper_grinsven_keulen_rood.pdf (15 november 2015).

¹¹⁰ Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.59.

¹¹¹ Barents, *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar*, p. 681.

¹¹² Grevi, 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', p.59.

¹¹³ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p.34.

¹¹⁴ Staden, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantische primaat. Over beknelde ambities en slijtende grondslagen', p. 20.

op te richten.¹¹⁵ Het EGF moest politieke interventies in crisisbeheersingsoperaties mogelijk maken. In 2012 was Nederland zelfs voorzitter van de EGF. Wel was er wederom een rol voor de NAVO weggelegd. De Nederlandse regering verklaarde: 'Er is ervaring opgedaan met politietrainings- en opleidingsontwikkeling door de betrokkenheid bij de NAVO Trainingsmissie in Afghanistan (NTMA).'¹¹⁶

Ook wilde Nederland de militaire middelen van Europa vergroten door de Permanente Gestructureerde Samenwerking (PGS) in te voeren.¹¹⁷ De PGS vormde een niet verplicht militair samenwerkingsverband tussen de EU-lidstaten om de militaire capaciteiten te vergroten.¹¹⁸ In 2012 verklaarde de Nederlandse regering echter dat de ze het 'institutionaliseren' van de Europese militaire samenwerking door middel van de PGS wilde vermijden.¹¹⁹ Nederland was tijdens het opstellen van het Verdrag van Lissabon ook fel gericht tegen een Europese wederzijdse bijstandsclausule, waarbij de EU-lidstaten verplicht werden om bijstand te verlenen in geval van een aanval. Nederland maakte zich sterk om de NAVO als kern van de collectieve verdediging te behouden. De Europese wederzijdse bijstandsclausule bracht volgens Nederland een van de doelen van de NAVO, namelijk de verdediging van het Europese grondgebied, in gevaar.¹²⁰ Uiteindelijk werd een oplossing gevonden:

In de praktijk zal het zo zijn dat bij een gewapende aanval op een Europees land dat ook lid is van de NAVO in eerste instantie een beroep wordt gedaan op artikel 5 van het NAVO-verdrag voor militaire bijstand.¹²¹

Tussen 2008 en 2012 vonden er maar vijf Europese missies plaats. De eurocrisis van 2008 zorgde voor een toename van bezuinigingen waardoor grote missies ook in de toekomst uitgesloten leken. Waar Nederland in 2007 nog 8803 miljoen euro in defensie investeerde, was dit in 2013 gedaald naar 7702 miljoen euro. De investeringen in de samenwerking met Europese lidstaten zakten daarnaast van 22 miljoen euro in 2007 naar 6.3 miljoen euro in 2013.¹²² De Europese missies waren daarnaast allemaal beperkt van omvang waardoor de VS zich kritisch uitliet over de EU. De deling van de militaire lasten waar de Amerikanen op hadden gehoopt vond niet plaats.¹²³ Vanaf 2010 introduceerde de VS een nieuw buitenlandbeleid waarbij zij ten aanzien van internationale conflicten een gereserveerde

---

¹¹⁵ HTK, 'Stemmingen', 2006-2007, nr.85, p. 4668.

¹¹⁶ HTK, 'Internationale militaire samenwerking', 2012-2013, 33 279, nr. 5, p.5.

¹¹⁷ Barents, *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar*, p.691.

¹¹⁸ S. Mengelberg en M. Drent, 'Een effectievere Europese Unie?', *Militaire Spectator* 11 (2010) p. 544.

¹¹⁹ HTK, 'Internationale militaire samenwerking', 2011-2012, 33 279, nr. 2, p. 6.

¹²⁰ HTK, 'Internationale militaire samenwerking', 2011-2012, 33 279, nr. 2, p. 6 en Ministerie van Buitenlandse Zaken, Expertisecentrum Europees Recht 'Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid', <http://www.minbuza.nl/ecer/verdrag-lissabon/repertorium-verdrag-van-lissabon/beleidsvelden/gemeenschappelijk-buitenlands-en-veiligheidsbeleid.html> (15 november 2015).

¹²¹ HTK, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken', 2009-2010, 21 501-02, nr. 973, p.9.

¹²² Defence Data Portal, 'Defence Data of the Netherlands 2013' (versie 2013), <http://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Netherlands/year/2013> (15 november 2015).

¹²³ Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance'.

houding aannam. Hierdoor moest het initiatief voor vredesmissies in toenemende mate vanuit de EU komen.¹²⁴

Naar aanleiding van een bijeenkomst van de Europese Raad in 2015 over het functioneren van het GVDB werd geconcludeerd dat de noodzaak van een sterkere Europese defensiegemeenschap gestegen was, maar dat deze rol nog niet vervuld kon worden. Nederland bleef in 2015 actief betrokken bij het GVDB, in de Defensienota van 2015 was er zowel ruimte voor de ontwikkelingen van de EU als voor die van de NAVO.¹²⁵ Dit komt mede doordat de Europese Defensieraad concludeerde dat 'de ontwikkeling van het GVDB [...] volgens de HV complementair aan de Navo [is]'.¹²⁶

1.6 Subconclusie

De Nederlandse houding ten aanzien van het GVDB lijkt ambivalent te zijn. Enerzijds is Nederland actief betrokken bij missies en het opzetten van nieuwe Europese samenwerkingsverbanden. Anderzijds blijkt uit de Nederlandse houding dat de ontwikkeling van het GVDB niet ten koste mag gaan van de trans-Atlantische verbinding. Ondanks de afwijzing van de Europese Grondwet neemt de integratie op het gebied van Europese defensiesamenwerking toe. Dit gaat vanwege de intergouvernementele samenwerking niet ten koste van de Nederlandse soevereiniteit, maar de integratie van het Europese veiligheids- en defensiebeleid veroorzaakt wel een toenemende Europese invloed op het Nederland beleid.

---

¹²⁴ Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance' en K. Homan, 'Dutch troops to peacekeeping mission in Mali will face complex situation', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 25 november 2013), <http://www.clingendael.nl/publication/dutch-troops-peacekeeping-mission-mali-will-face-complex-situation/> (05 maart 2016).

¹²⁵ *HTK*, brief van de minister van Defensie, 'Defensieraad', 2014- 2015, 21 501-28, nr. 126.

¹²⁶ *HTK*, brief van de minister van Defensie, 'Defensieraad', 2014- 2015, 21 501-28, nr. 126.

2. Casus 1: De Irak-oorlog

Op 20 maart 2003 viel een coalitie van westerse landen Irak binnen. Deze Coalition of the Willing werd aangevoerd door de VS.¹²⁷ Door middel van zware bombardementen en kruisraketten lukte het de coalitie om het Iraakse leger binnen drie weken te demobiliseren. Op 7 april werd Bagdad, de hoofdstad van Irak, ingenomen.¹²⁸ Op 1 mei 2003 verklaarde de Amerikaanse president George W. Bush op televisie: 'In the Battle of Iraq, the United States and our allies have prevailed.'¹²⁹

Dit hoofdstuk zal de periode voorafgaand aan de oorlog behandelen. Deze periode, van augustus 2002 tot maart 2003, duurde aanzienlijk langer dan de oorlog zelf. De crisis in Irak zorgde voor grote onrust in de EU. De lidstaten waren niet in staat om eenheid in het Europese beleid te creëren vanwege tegengestelde opvattingen.¹³⁰ Het doel van dit hoofdstuk is na te gaan of het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de oorlog in Irak werd beperkt door de Europese lidstaten. Hierbij zal vooral worden gekeken naar de invloed van het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland. Deze staten hadden tijdens deze periode een invloedrijke positie en zijn daarom voor dit onderzoek relevant.¹³¹

Het hoofdstuk begint met de aanloop naar de Irak-oorlog en de gevolgen van de aanslagen in de VS op 11 september 2001. Die aanslagen vormden het beginpunt van de Amerikaanse strijd tegen het terrorisme en de Irak-crisis.¹³² Het tweede deel van dit hoofdstuk geeft een chronologisch beeld van de Europese standpunten voorafgaand aan de oorlog in Irak. In het laatste deel van dit hoofdstuk staat het Nederlandse besluitvormingsproces centraal. In de conclusie zal ten slotte worden vastgesteld in welke mate de Europese lidstaten het besluitvormingsproces van Nederland voorafgaand aan de Irak-oorlog hebben beïnvloed.

2.1 De casus Irak

In 1979 nam Saddam Hoessein de macht over in Irak. Zijn regime werd gekenmerkt door dictatorschap en veelvoudig gebruik van geweld.¹³³ In 1990 viel Hoessein met het Iraakse leger Koeweit binnen, een lidstaat van de VN. De VN-lidstaten stonden een schending van de soevereiniteit van een VN-lidstaat niet toe. Verder wilde de VN de productie van massavernietigingswapens in Irak onderzoeken.¹³⁴ Nadat

---

¹²⁷ Coalition of the Willing: Engelse aanduiding voor een groep van geallieerde staten, meestal voorafgaand aan een militaire interventie.

¹²⁸ G. Vigeveno, 'Irak en de erfenis van Saddam Hoessein', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 1 januari 2003), <http://www.clingendael.nl/publication/irak-en-de-erfenis-van-saddam-hoessein> (03 december 2015).

¹²⁹ CNN, 'Bush makes historic speech aboard warship' (versie 02 mei 2003), <http://edition.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/> (27 november 2015)

¹³⁰ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p.353.

¹³¹ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 353.

¹³² Harst, 'De verdwenen voorspelbaarheid. Het Nederlandse Europebeleid tijdens en na de Koude Oorlog; een vergelijking' p. 132.

¹³³ Vigeveno, 'Irak en de erfenis van Saddam Hoessein', p. 5.

¹³⁴ R. Hoff, 'Irak, de ondergang van Saddam Hoessein', in: E. Kamp en H. Schonewille (red.) *Herinneringsboek SFIR 1* (Utrecht 2003) p. 12.

resoluties van de Veiligheidsraad niet het gewenste resultaat hadden opgeleverd, viel een coalitie van VN-lidstaten in 1991 Irak binnen. Operatie 'Desert Storm' werd geleid door de VS met een mandaat van de VN. Nederland leverde samen met 34 andere VN-lidstaten een bijdrage aan deze Eerste Golfoorlog.¹³⁵

De Golfoorlog werd beslist in het voordeel van de westerse coalitie maar 'regime change' was geen doel van deze inval. Hoessein bleef zodoende aan de macht.¹³⁶ De Veiligheidsraad legde wel de productie van massavernietigingswapens aan banden door middel van internationale controles. Door vijandelijkheden tussen Irak en de VN-lidstaten konden er tussen 1998 en 2002 geen controles op massavernietigingswapens plaatsvinden.¹³⁷

De aanslagen op het *World Trade Centre* op 11 september 2001 maakten de VS en haar bondgenoten bewust van de fragiele staat van de internationale veiligheid.¹³⁸ De aanslagen vormden de aanleiding tot de War on Terror die de VS in 2001 lanceerde. De VS deed hierbij beroep op artikel 51 van het Handvest van de VN: het recht op zelfverdediging.¹³⁹ De Europese VN-lidstaten steunden de VS unaniem in deze strijd. Ook de War on Terror die de VS in 2002 in Afghanistan lanceerde werd door een grote coalitie van westerse landen in de VN gesteund. Wederom nam Nederland, evenals een groot deel van de Europese staten, deel aan deze oorlog.¹⁴⁰

Voor de VS was de inval in Afghanistan niet afdoende om de oorlog tegen het terrorisme te winnen. Bush verklaarde tijdens zijn *State of Union* in januari 2002 dat de 'axis of evil' aangepakt moesten worden.¹⁴¹ Volgens Bush vormden Irak, Iran en Noord-Korea een bedreiging voor de internationale veiligheid vanwege hun actieve bewapeningsprogramma.¹⁴² In navolging van deze woorden werd in september 2002 een nieuwe Veiligheidsstrategie geïntroduceerd. De VS wilde 'pre-emptief' optreden, waarbij een potentiële dreiging preventief uitgeschakeld werd. Het doel van het preventief ingrijpen ten aanzien van de 'axis of evil' was een verandering in het bestaande regime te forceren.¹⁴³ Al vanaf augustus 2002 was het duidelijk dat de VS een inval in Irak overwoog en hierbij militair geweld niet uitsloot. De VS was hierbij bereid om een inval te doen zonder de steun van de VN.¹⁴⁴

---

¹³⁵ Hoff, 'Irak, de ondergang van Saddam Hoessein', p. 12.

¹³⁶ Hoff, 'Irak, de ondergang van Saddam Hoessein', p. 13.

¹³⁷ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak' p.29.

¹³⁸ B. van Ginkel, 'How to repair the legitimacy deficit in the War on Terror: a special court for dealing with international terrorism?', in: J. de Zwaan, E. Bakker en S. van der Meer (eds.), *Challenges in a Changing World: Clingendael views on Global and Regional issues* (Den Haag 2009) p.145.

¹³⁹ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Bestrijding internationaal terrorisme', 2004-2005, 27 925, nr. 166, p.1.

¹⁴⁰ Klem, 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', p. 30.

¹⁴¹ 'President's State of the Union Address', 29 januari 2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (27 november 2015).

¹⁴² 'President's State of the Union Address'.

¹⁴³ 'The National Security Strategy of the United States of America', 17 september 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/print/nssall.htm> (27 november 2015).

¹⁴⁴ Hoff, 'Irak, de ondergang van Saddam Hoessein', p. 12.

2.2 Het Europese besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Irak

2.2.1 Augustus 2002 - december 2002

Tijdens de halfjaarlijkse informele EU-bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken, de Gymnich-bijeenkomst, van 31 augustus 2002 kwamen de EU-lidstaten bijeen om de mogelijke oorlog in Irak te bespreken. Tijdens deze vergadering benadrukten de Europese lidstaten het belang van onderzoek naar massavernietigingswapens in Irak en dat de controle hierop via de VN moest plaatsvinden.¹⁴⁵ Wel maakte de vergadering duidelijk dat de eenheid tussen de Europese landen na de inval in Afghanistan verdwenen was. De Amerikaanse plannen omtrent Irak zorgden voor wisselende reacties van de Europese lidstaten. Het commentaar op de Amerikaanse strategie was vooral van ethische en juridische aard.¹⁴⁶ De EU-lidstaten bogen zich over de vraag of Irak werkelijk een bedreiging voor de internationale veiligheid vormde. Was de War on Terror daarnaast wel voldoende juridisch onderbouwd om een inval zonder mandaat van de VN te legitimeren?¹⁴⁷ Er was een Europese scheidslijn ontstaan. Het Verenigd Koninkrijk en Nederland meenden dat Irak een internationale bedreiging vormde voor de veiligheid en steunden de VS bij een eventueel militair optreden.¹⁴⁸ Duitsland, Frankrijk en België daarentegen vonden dat de nieuwe strategie blijk gaf van een egocentrische Amerikaanse houding en dat de VS zich op een oorlogspad begaf. Zij wilden een geweldloze oplossing voor Irak.¹⁴⁹

Op 22 juli 2002 werd Jaap de Hoop Scheffer de nieuwe Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken. Hij vertegenwoordigde Nederland in de EU en in de NAVO ten tijde van de Irak-crisis.¹⁵⁰ Na afloop van de EU-bijeenkomst van 31 augustus 2002 verklaarde De Hoop Scheffer dat het Europese veiligheids- en defensiebeleid verzwakt werd door het gebrek aan eenheid tussen de EU-lidstaten. Hierdoor was de EU niet in staat om een sterk beleid te formuleren. Volgens De Hoop Scheffer was een sterk EU-beleid de enige manier waarop de VS mogelijk beïnvloed kon worden.¹⁵¹

---

¹⁴⁵ HTK, brief van de minister van Defensie, 'Brief minister van het Gymnich-overleg van 8 en 9 september 2001 te Genval- Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen', 2001-2002, 21 501-02, nr. 399.

¹⁴⁶ o.a. F. Muller, 'Oorlog Irak is ethisch verantwoord', *De Volkskrant* (versie 18 maart 2003), <http://www.volkskrant.nl/archief/oorlog-irak-is-ethisch-verantwoord~a742098/> (18 november 2015) en T. Gill, 'Steun Irak-Oorlog moet worden verantwoord', *Trouw* (versie 03 februari 2009), <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1130609/2009/02/03/Steun-Irak-oorlog-moet-worden-verantwoord.dhtml> (19 november 2015) en J. Rutenberg en R. Toner, 'A Nation at war: the news media; Critics of Iraq war say lack of scrutiny helped administration to press its case', *The New York Times* (versie 22 maart 2003), <http://www.nytimes.com/2003/03/22/us/nation-war-media-critics-iraq-war-say-lack-scrutiny-helped-administration-press.html> (20 november 2015).

¹⁴⁷ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.63.

¹⁴⁸ HTK, brief van de minister van Defensie, 'Brief minister van het Gymnich-overleg van 8 en 9 september 2001 te Genval- Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen', 2001-2002, 21 501-02, nr. 399.

¹⁴⁹ *The Guardian*, 'France and Germany unite against Irak war' (versie 22 januari 2003), <http://www.theguardian.com/world/2003/jan/22/germany.france> (03 december 2015).

¹⁵⁰ Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics*, p. 324.

¹⁵¹ HTK, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr.61 (herdruk), p. 6/ 7.

Het Verenigd Koninkrijk en Nederland probeerden de VS in het 'VN-spoor' te manoeuvreren om een eventuele oorlog te legitimeren en de Europese verdeeldheid te verkleinen.¹⁵² De VS vreesde het verlies van steun van de Europese bondgenoten als ze het VN-spoor niet zou volgen.¹⁵³ Zodoende werd er op 8 november 2002 unaniem een nieuwe resolutie in de Veiligheidsraad aangenomen. Nederland beschouwde die aanname van VN-Veiligheidsraad resolutie 1441 als een positieve ontwikkeling. De Hoop Scheffer verklaarde dat het onder andere aan Nederland te danken was dat de VS het VN-spoor volgde.¹⁵⁴

Met resolutie 1441 stelde de Veiligheidsraad een aantal eisen aan het Iraakse regime. Irak diende binnen dertig dagen een overzicht van zijn wapenprogramma aan de VN te tonen en een nieuwe internationale wapeninspectie toe te laten onder de naam: United Nations Monitoring Verification and Inspection Commission (UNMOVIC).¹⁵⁵ Indien Irak een handeling verrichtte die door de internationale gemeenschap als 'onjuist' gezien werd, kon er gesproken worden van een 'material breach'. In de resolutie stond tevens dat een 'material breach' tot 'serious consequences' kon leiden.¹⁵⁶

Ondanks het feit dat de EU-lidstaten tevreden waren over het volgen van het VN-spoor, creëerde de resolutie nieuwe onduidelijkheden. Het was bijvoorbeeld niet duidelijk wie vast mocht stellen dat er sprake was van een 'material breach'.¹⁵⁷ De resolutie was ook op een brede manier te interpreteren. Aan de ene kant zagen de EU-lidstaten die tegen een oorlog waren in resolutie 1441 geen legitimatie voor een eventuele militaire aanval. Frankrijk wilde hiervoor een tweede resolutie opstellen.¹⁵⁸ Aan de andere kant zagen de EU-lidstaten die voor een oorlog waren, waaronder Nederland, in de resolutie een legitimatie voor een mogelijke militaire inval.¹⁵⁹

2.2.2 Januari 2003 - maart 2003

In januari 2003 publiceerde de UNMOVIC een eerste rapport over Irak. Informatie over het wapenprogramma van Irak bleek verouderd te zijn en het rapport toonde verder aan dat de Iraakse regering niet volledig meewerkte.¹⁶⁰ In het rapport werd wel vermeld dat Irak waarschijnlijk geen grote bedreiging vormde voor de internationale veiligheid.¹⁶¹ Desondanks vonden de VS en het Verenigd

---

¹⁵² *HTK*, 'Irak', 2001-2002, nr. 95, p. 5688.

¹⁵³ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.164.

¹⁵⁴ H. Botje en T. Broer, 'De Hoop Scheffer en de old boys' (versie 23 januari 2010), <https://www.vn.nl/de-hoop-scheffer-en-de-old-boys/> (03 december 2015).

¹⁵⁵ *Veiligheidsraad Verenigde Naties*, Resolutie 1441 (2002).

¹⁵⁶ *Veiligheidsraad Verenigde Naties*, Resolutie 1441 (2002).

¹⁵⁷ F. Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, (New York 2012) p. 168.

¹⁵⁸ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 231.

¹⁵⁹ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence* p. 232 en *HTK*, brief van de minister van Defensie, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2003-2004, 23 432, nr. 166.

¹⁶⁰ *Trouw*, 'Irak laat in rapport veel gaten onverklaard' (versie 14 december 2002),

<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2795494/2002/12/14/Irak-laat-in-rapport-veel-gaten-onverklaard.dhtml> (03 december 2015).

¹⁶¹ De Veiligheidsraad, 'An update on inspection', 27 januari 2013, <http://www.un.org/Depts/unmovic/Bx27.htm> (04 december 2015) en De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.196.

Koninkrijk dat er sprake was van een 'material breach' omdat de resolutie 1441 niet voldoende nageleefd werd.¹⁶² Voor deze landen bleef het onduidelijk of er massavernietigingswapens in Irak aanwezig waren. De Britse premier Tony Blair verklaarde dat Irak een dreiging vormde, hij geloofde dat Irak binnen 45 minuten een nucleaire aanval op het Westen zou kunnen uitvoeren.¹⁶³ De reactie van de EU-lidstaten die tegen de oorlog waren, was minder drastisch. Frankrijk en Duitsland wilden het onderzoek van het UNMOVIC verlengen en hadden wel vertrouwen in de uitkomsten van het rapport.¹⁶⁴

De tweespalt in Europa groeide door het rapport. Op 31 januari ondertekenden de op de VS georiënteerde staten 'de brief van acht'.¹⁶⁵ Acht EU-lidstaten maakten hiermee officieel kenbaar de VS bij een eventuele militaire aanval te ondersteunen.¹⁶⁶ Volgens het rapport van de Commissie-Davids, die ingesteld was om de Nederlandse handelingen tijdens de Irak-crisis te onderzoeken, was het opvallend dat Nederland zich niet onder deze acht landen bevond.¹⁶⁷ Nederland verklaarde dat het de brief niet wilde ondertekenen omdat het de verdeeldheid in Europa zou benadrukken.¹⁶⁸

Dit Nederlandse streven naar eenheid in de EU werd voorafgaand aan een EU-bijeenkomst op 17 februari 2003 nog eens bevestigd. De Nederlandse regering gaf op voorhand aan dat ze geen voorstander van deze bijeenkomst was vanwege: 'het risico dat het gebrek aan eensgezindheid binnen Europa [...] te veel aan de oppervlakte zou komen.'¹⁶⁹ Ten tijde van de EU-bijeenkomst riep Nederland op om niet te vergeten dat de EU-lidstaten eenzelfde doel hadden, namelijk de ontwapening van Irak en het waarborgen van de internationale veiligheid.¹⁷⁰ Wel verklaarde Nederland tijdens deze bijeenkomst: 'to walk the extra mile until the last centimeter for a peaceful solution', maar dat een militaire optie niet werd uitgesloten.¹⁷¹ De Hoop Scheffer zei over deze bijeenkomst: 'Uit het open debat [van de ministers van Buitenlandse Zaken] bleek duidelijk een fundamenteel verschil van mening tussen de belangrijkste lidstaten.'¹⁷²

---

¹⁶² S. Squassoni 'Iraq U.N inspections for weapons of mass destruction', *CRS Report for Congress* (versie 7 oktober 2003), <http://fas.org/man/crs/RL31671.pdf> (29 november 2015) p. 17 en Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 220.

¹⁶³ V. Dodd, N. Watt en R. Taylor, '45-minute claim on Iraq was hearsay', *The Guardian* (versie 16 augustus 2003), <http://www.theguardian.com/politics/2003/aug/16/davidkelly.iraq> (28 november 2015).

¹⁶⁴ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 232.

¹⁶⁵ *BBC News*, 'Leaders' statement on Iraq: full text' (versie 30 januari 2003), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2708877.stm> (02 december 2015) en Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 255.

¹⁶⁶ Landen 'brief van acht': Groot-Brittannië, Spanje, Italië, Polen, Hongarije, Denemarken, Portugal en Tsjechië

¹⁶⁷ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.98.

¹⁶⁸ *The Times*, 'Europe and America must stand united' (versie 30 januari 2003), <http://www.thetimes.co.uk/tto/opinion/article2039623.ece> (02 december 2015) en *NRC-handelsblad*, 'Beroering in Europa over Irak brief' (versie 31 januari 2003), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2003/01/31/beroering-in-europa-over-irak-brief-7624558> (01 december 2015).

¹⁶⁹ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.163.

¹⁷⁰ Raad van de Europese Unie, 'Extraordinary European Council Brussels 17 february 2003', 17 februari 2003, 6466/03, <file:///EXTRAORDINARY%20EUROPEAN%20COUNCIL%20BRUSSELS%2017%20FEBRUARY%202003.pdf> (03 december 2015) en *HTK*, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'De kwestie Irak', 2002-2003, nr. 46, p. 3106.

¹⁷¹ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.173.

¹⁷² *HTK*, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'De kwestie Irak', 2002-2003, nr. 46, p. 3106.

Vanaf februari probeerden de VS en het Verenigd Koninkrijk een tweede resolutie door te voeren die het gebruik van geweld in Irak expliciet zou legitimeren. Nederland was ook een voorstander van die tweede resolutie. De Hoop Scheffer verklaarde dat een nieuwe resolutie juridisch onnodig was maar politiek belangrijk.¹⁷³ Nederland hoopte met het opstellen van de tweede resolutie de eenheid in het binnenlandse parlement te vergroten en de verdeeldheid in de EU te verkleinen.¹⁷⁴ In de bemiddelingsrol die Nederland zichzelf had opgelegd bleek echter in een gesprek met de Duitse Bondskanselier Gerhard Schröder dat een tweede resolutie voor Duitsland geen optie was.¹⁷⁵ Ditzelfde gold voor Frankrijk, dat op 5 maart samen met Duitsland en Rusland verklaarde een dergelijke resolutie in de Veiligheidsraad te blokkeren.¹⁷⁶ De Hoop Scheffer reageerde boos op dit 'pact'. Volgens hem werd een land met een sterke Atlantische traditie als Nederland voor een onmogelijke keuze gesteld tussen loyaliteit aan de VS of loyaliteit aan de EU. De Hoop Scheffer kwalificeerde de reactie als 'een schandelijk optreden' en een andere instelling dan een pro-Atlantische was volgens De Hoop Scheffer onmogelijk.¹⁷⁷

Uiteindelijk lieten de VS en het Verenigd Koninkrijk het plan voor een tweede resolutie varen. Beide landen hadden immers aangegeven dat resolutie 1441 een militaire inval voldoende legitimeerde. In maart 2003 kozen uiteindelijk 31 westerse landen ervoor militaire of politieke steun aan de VS te verlenen.¹⁷⁸ De inval kon niet plaatsvinden binnen de structuur van de NAVO. Door de politieke verdeeldheid van onder andere de Europese lidstaten werd de NAVO geblokkeerd in zijn functioneren.¹⁷⁹ De Nederlandse regering verklaarde op 18 maart na een lange periode van overleg alleen politieke steun te verlenen. Volgens de Nederlandse regering was er onvoldoende draagkracht onder de Nederlandse bevolking voor militaire steun. Hiermee ging Nederland wel officieel onderdeel uitmaken van de Coalition of the Willing.¹⁸⁰ Op 20 maart ging operatie 'Iraqi Freedom' van start.¹⁸¹

De politieke eenheid die na de aanslagen op 11 september onder de Europese lidstaten was ontstaan, verdween in aanloop naar de Irak-crisis. Gedurende de Irak-crisis bleek dat de verdeeldheid tussen de Europese landen niet alleen werd veroorzaakt door onenigheid over de Amerikaanse strategie, maar tevens door loyaliteitsconflicten. In de inleiding werd al genoemd dat de oprichting van het GVDB en een Europese Veiligheidsstrategie belemmerd werd door de gevormde scheidslijn tussen de pro-Europese en pro-Atlantische lidstaten. Frankrijk en Duitsland zochten een vreedzame oplossing binnen de EU terwijl het Verenigd Koninkrijk en Nederland naar de VS keken voor een oplossing in Irak.

---

¹⁷³ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 94, p.2.

¹⁷⁴ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 77.

¹⁷⁵ HTK, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr.61 (herdruk), p. 6.

¹⁷⁶ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 223.

¹⁷⁷ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.180.

¹⁷⁸ Hoff, 'Irak, de ondergang van Saddam Hoessein', p. 16.

¹⁷⁹ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.178.

¹⁸⁰ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.182.

¹⁸¹ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 14.

Grote internationale organisaties als de EU en de NAVO verloren aan kracht tijdens de Irak-crisis door deze verdeeldheid tussen de lidstaten omdat eventuele plannen werden gedwarsboomd. Beide organisaties speelden hierdoor nauwelijks een rol tijdens de Irak-crisis.

Tijdens de Irak-crisis koos Nederland voor een pro-Atlantische koers. De keuze voor deze koers kwam echter niet zonder slag of stoot tot stand. Nederland hechtte wel degelijk belang aan Europese eenheid en koos er uiteindelijk voor om af te zien van militaire steun. In het volgende deel van dit hoofdstuk wordt gekeken naar de beweegredenen achter de Nederlandse handelwijze.

2.3 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Irak

2.3.1 Het Nederlandse besluitvormingsproces en de pro-Europese lidstaten

Na de terroristische aanslagen van 11 september 2001 in de VS verkondigde de Nederlandse regering dat ze deze internationale dreiging wilde aanpakken door het versterken van de multilaterale kaders van het buitenlandbeleid, in het bijzonder het GVDB van de EU. Dit moest wel in samenspraak met de trans-Atlantische verbinding plaatsvinden.¹⁸² Aan de vooravond van de crisis in Irak was het Nederlandse buitenlandsbeleid ten aanzien van de internationale veiligheid zowel gericht op de EU als de VS. Ten tijde van de Irak-crisis hanteerde de Nederlandse regering een duidelijke VS-gerichte koers, waarbij de eenheid van de EU-lidstaten ondergeschikt raakte aan de trans-Atlantische verbinding.

Uit de opstelling van de Nederlandse regering bleek echter wel degelijk dat Nederland waarde hechtte aan de EU en de relatie met de EU-lidstaten. Op 20 september 2002 had De Hoop Scheffer als vertegenwoordiger van de Nederlandse regering al contact met de Franse minister van Buitenlandse Zaken, Dominique de Villepin. Beide ministers gaven aan dat er een belangrijke rol was weggelegd voor de EU, maar hadden een verschillende invulling van dit EU-beleid voor ogen. Frankrijk wilde een Europees georiënteerde oplossing voor de Irak-crisis.¹⁸³ Zoals eerder genoemd geloofde De Hoop Scheffer dat de EU voordeel kon halen uit een sterk Europees veiligheidsbeleid omdat dit de VS zou kunnen beïnvloeden.¹⁸⁴ Ook met andere lidstaten, zoals het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Denemarken had Nederland veel onderling contact om meer eenheid te creëren in het Europese beleid.¹⁸⁵

Gedurende de Iraakse crisis probeerde Nederland dus een brug te slaan tussen de pro-Europese en de pro-Atlantische staten. Deze pogingen bleken onvruchtbaar omdat de lidstaten te zeer van mening verschilden.¹⁸⁶ Volgens het rapport van de Commissie-Davids probeerde Nederland te

---

¹⁸² HTK, brief van de minister van Justitie, 'Bestrijding internationaal terrorisme', 2002-2003, 27 925, nr.73.

¹⁸³ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.162.

¹⁸⁴ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.202.

¹⁸⁵ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.202.

¹⁸⁶ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p.14.

functioneren als 'bruggenbouwer'. Oud-ambassadeur van de NAVO en oud VVD-Kamerlid Michiel Patijn bevestigde die Nederlandse positie:

Ons land [combineert] een traditionele Atlantische oriëntatie [...] met de status als founding member van de EU. Daarnaast bestaat veel waardering voor [...] de constructieve middenpositie die Nederland heeft ingenomen tijdens de politieke Irak-crisis.¹⁸⁷

Het rapport van de Commissie-Davids stelt wel vast dat Nederland voor deze rol niet in een ideale positie verkeerde, vanwege zijn uitgesproken pro-Atlantische instelling.¹⁸⁸ De Hoop Scheffer geloofde wel dat de VS dankzij Nederland het VN-spoor bleef volgen, wat de internationale gemeenschap nader bij elkaar bracht.¹⁸⁹ Volgens het rapport van de Commissie-Davids was er echter relatief weinig contact met pro-Europese lidstaten als Frankrijk en Duitsland in vergelijking met het intensieve contact dat er tussen Nederland en de VS en het Verenigd Koninkrijk bestond.¹⁹⁰

De middenpositie van Nederland werd ook duidelijk toen er besloten werd de 'brief van acht' op 31 januari niet te ondertekenen vanwege de Europese belangen. Zoals gezegd verklaarde Nederland de brief niet te ondertekenen omdat de verdeeldheid in de EU niet verder benadrukt moest worden.¹⁹¹ Door de brief niet te ondertekenen wilde Nederland een positief signaal afgeven aan onder andere Duitsland en Frankrijk en wilde het laten zien dat Nederland wel degelijk bewust met de EU bezig was.¹⁹² Eerder werd al genoemd dat Balkenende een soortgelijke boodschap verkondigde tijdens een EU-bijeenkomst in 2003. Hij riep op tot eenheid in de EU om de gezamenlijke vijand, Irak, te verslaan.¹⁹³

2.3.2 Het Nederlandse besluitvormingsproces en de trans-Atlantische verbinding

Het Nederlandse beleid werd wel degelijke werd beïnvloed door de verhoudingen binnen de EU. De Europese belangen waren echter ondergeschikt aan de relatie met de VS. Dit bleek al in augustus 2002 toen de Tweede Kamer haar voorkeur voor een VN-koers uitsprak, maar het doel nog altijd het in stand houden van de trans-Atlantische band was.¹⁹⁴ De optie voor militaire steun aan de VS zonder mandaat werd dus opgehouden, indien het VN-spoor niet tot succes zou leiden. Volgens het rapport van

¹⁸⁷ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.210.

¹⁸⁸ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.172.

¹⁸⁹ HTK, 'Irak', 2001-2002, nr. 95, p. 5688.

¹⁹⁰ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.426.

¹⁹¹ NRC-Handelsblad, 'Beroering in Europa over Irak brief' en Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p. 255.

¹⁹² De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.172.

¹⁹³ HTK, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'De kwestie Irak', 2002-2003, nr. 46, p. 3106 en HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Verslag van de informele Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Gymnich) van 5 en 6 september 2003', 2003-2004, 21 501-02, nr. 493, p.2.

¹⁹⁴ HTK, brief van de minister van Justitie, 'Bestrijding internationaal terrorisme', 2002-2003, 27 925, nr.73.

Commissie-Davids was 'Nederland [...], na de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, een van de eerste landen dat een dergelijk scherp standpunt innam.'¹⁹⁵

De Nederlandse interpretatie van resolutie 1441 laat ook een duidelijk pro-Atlantische houding zien. Eerder werd al aangegeven dat Europa flink verdeeld was over de interpretatiewijze van de resolutie.¹⁹⁶ Ondanks het feit dat Nederland lang vasthield aan het VN-spoor, werd al in een vrij vroeg stadium verklaard dat Nederland de Brits-Amerikaanse koers zou aanhouden, waarbij de resolutie in het uiterste geval een juridisch middel kon vormen voor een militaire inval.¹⁹⁷

De Nederlandse interpretatie van het UNMOVIC-rapport laat een zelfde pro-Atlantische oriëntatie zien. Volgens de Commissie-Davids waren de resultaten van het rapport niet 'schokkend', zoals deze door de Tweede Kamer werden omschreven.¹⁹⁸ Volgens de Commissie-Davids had de Kamer onvoldoende oog voor de nuanceringsen in het rapport en werden de resultaten van het UNMOVIC-rapport alleen gesteund indien dit de Brits-Amerikaanse plannen niet zou verstoren.¹⁹⁹ Daarnaast ging de Nederlandse regering er volgens de Commissie-Davids al bij voorbaat van uit dat er massavernietigingswapens in Irak aanwezig waren.²⁰⁰ De Europese lidstaten die tegen de oorlog waren zagen het nut van het verleggen van de wapeninspectie in terwijl Nederland een verlenging niet in overweging nam.²⁰¹

Ook kritiek van Nederland op het Amerikaanse beleid kon de Atlantische voorkeur niet veranderen. Er bestonden vraagtekens over de Amerikaanse Veiligheidsstrategie en de juridische juistheid van het preëemptief optreden. Die zouden in strijd zijn met het internationaal recht.²⁰² Nederland streefde ook geen 'regime change' na terwijl dit wel een van de doelen van de Amerikaanse inval was.²⁰³ Er bestonden ook vraagtekens over het vervolg van de Irak-oorlog. Nederland wilde een Iraaks bestuur dat door de VN zou worden vormgegeven.²⁰⁴ Volgens het rapport van de Commissie-Davids was Nederland echter op de hoogte van de Amerikaanse plannen om dit zelf te organiseren.²⁰⁵ Ook moest het volgens het rapport 'logisch' zijn geweest voor de Nederlandse regering dat 'regime change' aan de orde zou komen na de Amerikaanse inval.²⁰⁶

Een laatste punt van kritiek van de Nederlandse regering op de VS was de plaatsing op de lijst van de Coalition of the Willing. Nederland hoopte door alleen politieke steun te verlenen niet officieel

---

¹⁹⁵ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.162.

¹⁹⁶ Harvey, *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence*, p.168.

¹⁹⁷ HEK, brief van de Minister-President, minister van Algemene Zaken, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Defensie, 'Achtergrondschets en aspecten van de besluitvorming Irak 2002-2003', 2008-2009, 31 700 V, D.

¹⁹⁸ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.162.

¹⁹⁹ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.202.

²⁰⁰ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.162.

²⁰¹ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 94.

²⁰² HEK, brief van de Minister-President, minister van Algemene Zaken, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Defensie, 'Achtergrondschets en aspecten van de besluitvorming Irak 2002-2003', 2008-2009, 31 700 V, D.

²⁰³ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 94.

²⁰⁴ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2002-2003, 21 501-20, nr. 216, p.2.

²⁰⁵ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.111.

²⁰⁶ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.183.

aan deze lijst te worden toegevoegd.²⁰⁷ De PvdA, die samen met het CDA en de ChristenUnie het kabinet vormde, was tegen politieke en militaire steun zolang een tweede resolutie door de Veiligheidsraad niet zou worden aangenomen. De PvdA vreesde dat dit het idee zou wekken dat Nederland voorstander was van offensieve militaire betrokkenheid.²⁰⁸ De VS plaatste Nederland uiteindelijk zelf op de lijst, nadat het besloten had politieke steun te verlenen.²⁰⁹

2.3.3 Invloed uit binnenlandse factoren

Enige terughoudendheid in de pro-Atlantische houding van de Nederlandse regering valt onder andere te verklaren door binnenlandse invloeden. Ten tijde van de Irak-crisis was de politieke situatie in Nederland instabiel. De moord op Pim Fortuyn, het demissionaire kabinet en de verkiezingen van januari 2003 illustreren dit.²¹⁰

Die politieke instabiliteit heeft het Nederlandse besluitvormingsproces tijdens de Irak-crisis beïnvloed. De grootste politieke partij op dat moment, het CDA, was pro-Atlantisch en hield de optie van militair ingrijpen open indien het VN-spoor nergens naartoe zou leiden.²¹¹ Als CDA-lid vertegenwoordigde De Hoop Scheffer Nederland in het buitenland en had zodoende een grote invloed.²¹² De standpunten van de links georiënteerde politieke partijen, zoals de PvdA en GroenLinks, sloten niet bij die van het CDA aan. Ze wilden geen militaire steun toezeggen zonder tweede resolutie van de Veiligheidsraad.²¹³ Femke Halsema, politiek leider van GroenLinks, maakte de pro-Atlantische instelling van het CDA belachelijk: 'Waarom draagt De Hoop Scheffer braaf de tas van Powell en waarom is Balkenende zo volgzzaam?'²¹⁴ De linkse partijen in Nederland hadden duidelijk een meer pro-Europese instelling. Dat bleek onder andere uit de motie die Wouter Bos, politiek leider van de PvdA, op 18 maart in 2003 indiende, waarbij het 'herstellen van de Europese eenheid' het doel was.²¹⁵ Door de relatief zwakke positie van deze partijen werden ze gedwongen om eerder toezeggingen te doen.²¹⁶

De publieke opinie was ook een factor die de besluitvorming destijds beïnvloedde. In Amsterdam werd er op 15 februari gedemonstreerd tegen de inval. Tussen de 45.000 en 80.000

---

²⁰⁷H. de Vries, *Insider and outsider: global social movements, party politics, and democracy in Europe and North America* (Maryland 2007) p. 209 en HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 94.

²⁰⁸ *Partij van de Arbeid*, 'De oorlog is begonnen...' (versie 20 maart 2003), http://www.pvdarotterdam.nl/actueel/nieuws/nieuws_item/t/de_oorlog_is_begonnen (02 december 2015) en De Vries, *Insider and outsider: global social movements, party politics, and democracy in Europe and North America*, p. 210.

²⁰⁹ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.184.

²¹⁰ De Vries, *Insider and outsider: global social movements, party politics, and democracy in Europe and North America*, p. 209.

²¹¹ HTK, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'De kwestie Irak', 2002-2003, nr. 46, p. 3106.

²¹² De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.221.

²¹³ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 77.

²¹⁴ *NU.nl*, 'Massaal protest tegen oorlog in Irak' (versie 15 februari 2003), <http://www.nu.nl/algemeen/109853/massaal-protest-tegen-oorlog-in-irak.html> (05 december 2015).

²¹⁵ H. van Bommel en G van Leemput, 'Onverantwoord goedgegelovig of welbewust misleid. De Nederlandse steun aan de oorlog in Irak: een reconstructie', *De Nederlandse Socialistische Partij* (versie maart 2007), https://www.sp.nl/sites/default/files/0703-rapport-irak_1.pdf (06 december 2015).

²¹⁶ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.127.

mensen namen deel aan die demonstratie.²¹⁷ Volgens de Commissie-Davids was de meerderheid van de Nederlandse bevolking tegen de oorlog in Irak indien er geen VN-resolutie opgesteld zou worden.²¹⁸ Balkenende gaf in een verklaring op 18 maart aan dat er geen 'nationaal draagvlak' was voor een militaire bijdrage en er dus alleen politieke steun geuit kon worden. Vanwege het ontbreken van een VN-mandaat zou een ander besluit niet te rechtvaardigen zijn.²¹⁹

2.4 Subconclusie

Ondanks het feit dat de Nederlandse regering lange tijd het VN-spoor bleef volgen, koos Nederland al vanaf augustus 2002 onmiskenbaar voor de Brits-Amerikaanse koers in de Irak-crisis. Volgens De Hoop Scheffer stelde de verdeling tussen pro-Atlantische en pro-Europese landen de Nederlandse regering voor een 'onmogelijke' keuze. Uiteindelijk was loyaliteit aan de Amerikaanse regering belangrijker dan loyaliteit aan de pro-Europese lidstaten. Door het gebrek aan eenheid in de EU was het Europese veiligheids- en defensiebeleid tijdens de Irak-crisis niet effectief met als gevolg dat de invloed in die periode vanuit de EU als organisatie op de Nederlandse handelingsvrijheid op het gebied van veiligheid en defensie zeer beperkt was.

Wel probeerde Nederland lange tijd een middenweg te vinden in de belangen van de EU-lidstaten. Hierbij probeerde het als bruggenbouwer te functioneren. Doordat het poogde eenheid te bewerkstelligen kan wel gezegd worden dat Nederland door de pro-Europese lidstaten beïnvloed werd. De invloed vanuit de EU-lidstaten was dus wel degelijk aanwezig tijdens de Irak-crisis. Deze was alleen niet groot genoeg om het pro-Atlantische beleid van Nederland te veranderen. De invloed vanuit de pro-Europese lidstaten heeft het beleid van Nederland genuanceerd, omdat Nederland wel degelijk belang hechtte aan eenheid in Europa. Volgens het rapport van de Commissie-Davids was er echter weinig druk vanuit de VS nodig om de Atlantische koers aan te houden. De conclusie is dus gerechtvaardigd dat de Nederlandse handelingsvrijheid om deel te nemen aan de oorlog in Irak nauwelijks werd beperkt door de Europese lidstaten.

De publieke opinie was tegen een oorlog in Irak zolang hier geen VN-Mandaat voor was. Dit sloot aan bij de linkse oppositie partijen die pro-Europees ingesteld waren. Uiteindelijk werd er maar gedeeltelijk naar het Nederlandse volk en de oppositie partijen geluisterd omdat er vanuit de meerderheid van het Nederlandse kabinet wel steun voor de oorlog was. Deze keuze voor deelname aan de oorlog in Irak is ook te verklaren door de toenmalige politieke situatie in Nederland. De rol die het CDA, en dan met name Balkenende en De Hoop Scheffer speelde, is hierbij niet te onderschatten.

---

²¹⁷ *Nu.nl*, 'Massaal protest tegen oorlog in Irak'.

²¹⁸ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.70.

²¹⁹ De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak', p.63.

Balkenende en De Hoop Scheffer hadden beide een duidelijke voorkeur voor de pro-Atlantische koers. Vooral omdat De Hoop Scheffer al snel concludeerde dat de EU door de politieke verdeeldheid van de lidstaten geen invloed uit kon oefenen. De Hoop Scheffer verkondigde in *NRC handelsblad* destijds waarom de 'lang uitgestelde oorlog' tegen Irak gerechtvaardigd was en waarom het diep-verdeelde Europa het beste 'een nauwe band [kan] onderhouden met de Verenigde Staten, de enige andere stabiele democratie in de wereld.'²²⁰

---

²²⁰ P. Scheffer, 'Bommen Scheppen verplichtingen', *NRC-Handelsblad* (versie 21 maart 2003), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2003/03/21/bommen-scheppen-verplichtingen-7631468> (03 december 2015).

3. Casus 2: De missie in Libië

Op 19 maart 2011 viel een coalitie van westerse landen Libië binnen. In Libië woedde op dat moment een burgeroorlog. De missie werd aangevoerd door Frankrijk, de VS en het Verenigd Koninkrijk. Op 31 maart nam de NAVO de centrale leiding en noemde de missie operatie 'Unified Protector'.²²¹ Hoewel deze missie tweemaal verlengd moest worden, verklaarde de NAVO over de operatie: 'Operation Unified Protector is one of the most successful in Nato history.'²²² Wederom zorgde de westerse invloed voor de val van het zittende regime. Het regime van Moammer Mohammed Khaddafi kwam officieel ten einde op 31 oktober 2011.

In dit hoofdstuk staat het besluitvormingsproces voorafgaand aan de missie in Libië centraal. Deze missie zorgde voor minder internationale onrust dan de crisis in Irak. Door een nieuw Amerikaans beleid, waarbij een gereserveerde houding aangenomen werd ten aanzien van internationale vredesmissies, lag het initiatief voor de missie bij de EU.²²³ Desondanks hadden de Europese lidstaten moeite om de eenheid in de EU te behouden door tegengestelde opvattingen.²²⁴ Het doel van dit hoofdstuk is het Nederlandse besluitvormingsproces ten aanzien van de missies in Libië te onderzoeken. Hierbij zal bekeken worden of de beslissing om aan een missie deel te nemen beïnvloed werd door de Europese lidstaten. Met name de invloed die uitging van de drie belangrijkste Europese spelers, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland, staat in dit hoofdstuk centraal.

Het hoofdstuk geeft eerst een beeld van de casus Libië. Het tweede deel van dit hoofdstuk behandelt de internationale reacties op de Libische burgeroorlog die in februari 2011 uitbrak. In het laatste deel van dit hoofdstuk wordt er specifiek gekeken naar het Nederlandse besluitvormingsproces en op welke wijze dat beïnvloed werd door de EU als geheel en door de afzonderlijke Europese lidstaten.

3.1 De casus Libië

In 1969 nam de officier Moammar Mohammed Khaddafi via een coup de macht in Libië over. Zijn regime, het Jamahitijyah-systeem, was een dictatuur en werd gekenmerkt door onderdrukking en geweld.²²⁵ In de twintigste eeuw had de relatie tussen het regime van Khaddafi en de westerse staten een dubieus karakter. Aan de ene kant werd het regime in stand gehouden door de export van olie aan

---

²²¹ De NAVO nam de missie stapsgewijs over, op 31 maart was de missie volledig in handen van de NAVO.

²²² *The Telegraph*, 'NATO ends 'most successful' Libya mission' (versie 31 oktober 2011), <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8859207/Nato-ends-most-successful-Libya-mission.html> (29 december 2015).

²²³ Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance', p.2.

²²⁴ *Ibidem*, p.2.

²²⁵ D. vandeWalle, *History of Modern Libya* (Cambridge 2006) p. 9.

westerse staten, aan de andere kant werd deze relatie gekenmerkt door internationale conflicten.²²⁶ In 1982 legde de VS het regime van Khaddafi sancties op en in 1986 bombardeerde de VS het Libische grondgebied. Toen Khaddafi na de Lockerbie-aanslag in 1988 de terroristen in kwestie niet uit wilde leveren werden er ook vanuit de EU economische sancties ingesteld ten aanzien van de export van Libië.²²⁷

In 1998 veranderde de relatie tussen Libië en de westerse staten. Khaddafi zocht toenadering tot de westerse staten omdat de economische sancties een negatief effect hadden op de economie van Libië. Khaddafi deed afstand van massavernietigingswapens en de Lockerbie-terroristen werden in 1998 in Nederland berecht.²²⁸ Nadat de economische sancties opgeheven waren, zochten de EU, en diens afzonderlijke lidstaten, toenadering tot het regime van Khaddafi. In 2010 ging 80% van de Libische export naar Europa.²²⁹ In 2010 wilde de EU een raamovereenkomst sluiten met het regime van Khaddafi. De raamovereenkomst zou van 2011 tot 2013 actief zijn, maar werd door de Libische revolutie in 2011 tegengehouden.²³⁰

De Europese en Libische plannen werden gedwarsboemd door het uitbreken van de Arabische Lente. In Tunesië begon op 18 december 2010 de zogenaamde Arabische Lente, waarbij er een revolutie plaatsvond tegen het zittende regime. Deze sociale onrust verspreidde zich over verschillende Arabische staten en bereikte begin 2011 ook Libië.²³¹ De oorzaak en het verloop van de revoluties verschilden per land. De belangrijkste oorzaken van de onrust in Libië waren het gebrek aan democratische inbreng, slechte humanitaire omstandigheden en een recentelijk sterke prijsstijging van voedsel.²³²

In Libië begonnen de eerste tekenen van onrust in januari 2011 zichtbaar te worden. Libische rebellen namen vanaf februari het voortouw in de revolutie. Botsingen tussen de Libische rebellen en aanhangers van het regime van Khaddafi, het Libische leger, zorgden voor het ontstaan van een burgeroorlog. De rebellenbeweging richtte op 27 februari 2011 de Nationale Overgangsraad van Libië (NOR) op.²³³ Het toenemende geweld ging gepaard met een groeiend aantal burgerslachtoffers, waardoor de internationale gemeenschap zich met de situatie ging bemoeien.

---

²²⁶ Europees Parlement, 'Resolutie van het Europees Parlement over de situatie in Libië', 12 januari 2015, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2015-0033+0+DOC+XML+V0//NL> (12 januari 2016) en *The Economist*, 'Libyan oil. Relying on Libya' (versie 25 februari 2011), http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/02/libyan_oil (07 januari 2015).

²²⁷ VandeWalle, *History of Modern Libya*, p. 29.

²²⁸ Reuters, 'Libië akkoord met proces in Nederland', *De Volkskrant* (versie 26 augustus 1998), <http://www.volkskrant.nl/binnenland/-libië-akkoord-met-proces-in-nederland~a455474/> (5 januari 2016)

²²⁹ HTK, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 4, p.3.

²³⁰ Europees Parlement, handelingen, 'Conclusies van de bijeenkomst van de Europese Raad (16/17 december 2010)', 19 januari 2011, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+CRE+20110119+SIT+DOC+PDF+V0//NL&language=NL> (12 januari 2016).

²³¹ VandeWalle, *History of Modern Libya*, p. 9.

²³² *Ibidem*, p. 9.

²³³ Ook wel Nationale Libische Raad genoemd

3.2 Het Europese besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Libië

3.2.1 Veiligheidsraad Resolutie 1970

De Arabische Lente kreeg veel internationale aandacht. Verschillende VN-resoluties om in de Arabische staten in te grijpen werden niet door de Veiligheidsraad goedgekeurd. Zowel Rusland als China stemden consequent tegen een internationaal ingrijpen.²³⁴ Het voornemen om wel in Libië in te grijpen kwam voornamelijk vanuit de EU. De burgeroorlog in Libië ging met veel geweld gepaard en had daarnaast invloed op de EU. Libië ligt dicht bij Europa, wat een militaire dreiging dicht aan de Europese grenzen bracht. Naast de bedreiging van mogelijke economische (olie)belangen vreesden de EU en voornamelijk Italië voor een stroom Libische vluchtelingen.²³⁵

Op 21 februari 2011 kwam de Raad van de EU bijeen om, onder andere, over de onrust in de Arabische wereld te spreken.²³⁶ De EU maakte plannen om eventuele financiële en economische sancties in te stellen. In de dagen die hierop volgden bleek dat vooral de Franse minister-president, Nicolas Sarkozy, de druk op het regime van Kaddafi wilde opvoeren. Op 23 februari riep hij de EU op om economische sancties tegen het regime van Kaddafi in te stellen.²³⁷

Op initiatief van de EU, gesteund door enkele Arabische staten, nam de Veiligheidsraad op 26 februari resolutie 1970 aan.²³⁸ De resolutie werd unaniem aangenomen. Hoewel de resolutie geen legitimatie was voor een militaire inval, eiste de Veiligheidsraad in de resolutie wel van Kaddafi: 'an immediate end to the violence and calls for steps to fulfil the legitimate demands of the population.'²³⁹ In deze resolutie werd voor het eerst gerefereerd aan het Internationaal Strafhof indien deze acties niet uitgevoerd werden.²⁴⁰

Resolutie 1970 zorgde voor weinig reactie vanuit Libië. Op 10, 11 en 12 maart 2011 kwam de EU samen in verschillende zittingen, onder andere in een Buitengewone Zitting van de Europese Raad, om de situatie in Libië nogmaals te bespreken.²⁴¹ Wederom nam Frankrijk hierbij het voortouw: Sarkozy gaf aan luchtaanvallen op Libisch grondgebied uit te willen voeren.²⁴² Volgens Sarkozy vond er

---

²³⁴ A. Gerrits, 'Rusland, het Midden-Oosten en de oorlog in Syrië', *Kennisinstituut Clingendael* (versie oktober 2015), <http://www.internationalespectator.nl/article/rusland-het-midden-oosten-en-de-oorlog-syri%C3%AB> (09 januari 2016) en J. Couvreur, 'Syrië en de Arabische Lente: een geval apart', *International Spectator* 2 (2014) p.26.

²³⁵ P. de Koning, 'EU slikt stoere woorden snel weer in', *NRC-Handelsblad* (versie 25 februari 2011),

<http://www.nrc.nl/handelsblad/2011/02/25/eu-slikt-stoere-woorden-snel-weer-in-12000023> (08 januari 2016) en K. Homan, 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', *Atlantisch Perspectief* 8 (2011) p. 28.

²³⁶ Raad van de Europese Unie, 'Algemene Zaken', 21 februari 2011, 6762/11, http://europa.eu/rapid/press-release PRES-11-31_nl.htm (09 januari 2016).

²³⁷ *De Volkskrant*, 'Duizend doden bij opstand Libië' (versie 23 februari 2011), <http://www.volkskrant.nl/voorpagina/-duizend-doden-bij-opstand-libie~a1851178/> (10 januari 2016).

²³⁸ Ministerie van Defensie en Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', 27 april 2011, <http://eindevaluatie-operatie-unified-protector.html> (11 januari 2016) p.4.

²³⁹ *Veiligheidsraad Verenigde Naties*, Resolutie 1970 (2011).

²⁴⁰ Ministerie van Defensie, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', p.4.

²⁴¹ *HTK*, brief van de minister en van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2010-2011, 21 501-02, nr. 525, p.1.

²⁴² N. Watts, 'Nicolas Sarkozy calls for air strikes on Libya if Gaddafi attacks civilians', *The Guardian* (versie 11 maart 2011), <http://www.theguardian.com/world/2011/mar/11/nicolas-sarkozy-libya-air-strikes> (09 januari 2016).

een democratische ontwakingsplaats in Libië en hij achtte het de plicht van Frankrijk om de Libische bevolking te helpen een democratie te realiseren. Het Verenigd Koninkrijk sloot zich hierbij aan. Tijdens de EU-bijeenkomst erkende Frankrijk officieel de NOR. De uitgesproken mening van Frankrijk riep weerstand op binnen de EU. Nederland was het maar gedeeltelijk met Sarkozy eens: het was wel tegen het regime van Kaddafi maar vond de vroege erkenning van de NOR in strijd met 'alle diplomatieke gebruiken'.²⁴³

Polen en Duitsland waren ook tegen de inzet van militaire middelen om de situatie in Libië te beïnvloeden. Beide landen vreesden een langdurige militaire verplichting.²⁴⁴ Het gebrek aan eensgezindheid in de EU zorgde ervoor dat de EU relatief milde maatregelen tegen het geweld in Libië trof.²⁴⁵ Er werden economische sancties ingevoerd en het regime van Kaddafi werd veroordeeld: 'Zijn regime heeft elke legitimiteit verloren en is niet langer een gesprekspartner voor de EU'.²⁴⁶ Uit de vergadering kwam wel naar voren dat er consequenties zouden volgen, indien de situatie niet zou veranderen. Deze consequenties bestonden voornamelijk uit zwaardere sancties. Een militaire interventie vanuit de EU werd, ondanks de druk van Frankrijk en Engeland, voorlopig uitgesloten.²⁴⁷

Ook de rol die de VS speelde tot halverwege maart was terughoudend. De VS hoopte dat de EU na het inwerkingtreden van het Verdrag van Lissabon een belangrijke militaire bondgenoot kon worden.²⁴⁸ Dit paste in het nieuwe Amerikaanse beleid, waarbij de VS de leidinggevende rol in de trans-Atlantische band wil verkleinen.²⁴⁹ De VS liet het initiatief voor een missie dan ook bij de EU liggen. Begin maart verkondigde Hillary Clinton, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, dat de VS niet zat te wachten op een riskante militaire onderneming. Voor de VS gold dat deelname overwogen kon worden indien de VN een inval zou legitimeren en de Arabische Liga en de Afrikaanse Unie om steun zouden vragen.²⁵⁰

3.2.2 Veiligheidsraad Resolutie 1973

Tussen 11 en 17 maart vonden er geen positieve ontwikkelingen plaats in Libië. Op 12 maart vroeg de Arabische Liga steun van de VN.²⁵¹ Omdat de situatie in Libië niet verbeterd was, kwam er wederom

---

²⁴³ NOS, 'Kadhafi breekt met Frankrijk' (versie 11 maart 2011), <http://nos.nl/artikel/224889-kadhafi-breekt-met-frankrijk.html> (08 januari 2016).

²⁴⁴ L. van Geel, G de Koster en F. Osinga, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', *Militaire Spectator* 5 (2011) p. 227.

²⁴⁵ Raad van de Europese Unie, uitvoeringsbesluit, 'Betreffende beperkende maatregelen in het licht van de situatie in Libië', 11 maart 2011, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2011.064.01.0029.01.NLD&toc=OJ:L:2011:064:TOC (10 januari 2016).

²⁴⁶ Europese Raad, 'Buitengewone zitting van de Europese Raad', 11 maart 2011, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/119801.pdf (11 januari 2016).

²⁴⁷ Europese Raad, 'Buitengewone zitting van de Europese Raad'.

²⁴⁸ Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance', p.4.

²⁴⁹ Geel, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', p. 236.

²⁵⁰ *The Economist*, 'Libya, Europe and the future of NATO. Always waiting for the US Cavalry' (versie 10 juni 2011), <http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/06/libya-europe-and-future-nato> (07 januari 2011).

²⁵¹ J. Warrick, 'U.S., allies seek to maintain Arab support for Libya effort', *The Washington Post* (versie 22 maart 2011), https://www.washingtonpost.com/world/us-allies-seek-to-maintain-arab-support-for-military-intervention-in-libya/2011/03/21/AB35Go9_story.html (29 januari 2016).

vanuit de EU-lidstaten, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, een nieuw initiatief om in Libië in te grijpen. Er werd een nieuwe resolutie ingediend. De resolutie werd opgesteld door Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, met goedkeuring van de VS. VN Veiligheidsraad resolutie 1973 werd op 17 maart 2011 aangenomen. Resolutie 1973 maakte het mogelijk om met inzet van 'alle mogelijke middelen' de situatie in Libië te verbeteren.²⁵² Tien landen stemden voor de aanneming van resolutie 1973, vijf landen onthielden zich van stemming, waaronder Duitsland en Rusland.²⁵³

In resolutie 1973 gaf de VN-Veiligheidsraad aan dat het 'demands the immediate establishment of a ceasefire and a complete end to violence and all attacks against, and abuses of, civilians'.²⁵⁴ Het belangrijkste doel van resolutie 1973 was de bescherming van de Libische bevolking tegen militair geweld. Hierbij doelde de Raad zowel op militair geweld door de rebellen als door de Libische regering. De resolutie gaf geen mandaat voor het inzetten van grondtroepen. De VN-Veiligheidsraad wilde onder andere een no-fly-zone creëren om de bevolking te beschermen.²⁵⁵ Hierbij moesten de westerse toestellen een complete controle over het Libische luchtruim uitoefenen.

Op 19 maart vond er in Frankrijk een internationale top plaats over een mogelijke inval in Libië. Door een nieuwe Coalition of the Willing werd er besloten dat een militaire missie legitiem was.²⁵⁶ Resolutie 1973 gaf een mandaat voor een militair ingrijpen dat door de VN, de Arabische Liga en de Afrikaanse Unie ondersteund werd. Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de VS en het Verenigd Koninkrijk begonnen op 19 maart met de militaire onderneming. Deze militaire onderneming bestond uit verschillende losse militaire operaties, uitgevoerd buiten de NAVO en de EU om, met een leidinggevende rol voor de VS.²⁵⁷ De militaire onderneming stond bekend als operatie 'Odyssey Dawn', de naam van de Amerikaanse operatie.²⁵⁸ Ondanks dat minister president Mark Rutte wel bij de internationale top van 19 maart aanwezig was, participeerde Nederland niet in operatie 'Odyssey Dawn'.²⁵⁹

De stemming in de Veiligheidsraad en de bijeenkomst van de internationale top op 19 maart toonden dat de eenheid in internationale organisaties verdwenen was. Doordat onder andere Duitsland tegen een militair ingrijpen was werd een optreden vanuit de EU al geblokkeerd, ditzelfde gold nu voor de NAVO.²⁶⁰ Frankrijk zette vraagtekens bij de eenheid binnen de NAVO en wilde de missie

---

²⁵² Veiligheidsraad Verenigde Naties, Resolutie 1973 (2011).

²⁵³ Tien landen stemden voor de Resolutie: Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Libanon, Verenigde Staten, Colombia, Gabon, Portugal, Nigeria, Zuid-Afrika en Bosnië en Herzegovina. Vijf landen stemden tegen de Resolutie: Duitsland, Rusland, India, Brazilië en China.

²⁵⁴ Veiligheidsraad Verenigde Naties, Resolutie 1973 (2011).

²⁵⁵ Veiligheidsraad Verenigde Naties, Resolutie 1973 (2011).

²⁵⁶ Homan, 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', p. 26.

²⁵⁷ Ministerie van Defensie, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', p.4.

²⁵⁸ Geel, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', p. 220. Vanaf nu zal deze verzameling van militaire operaties Odyssey Dawn genoemd worden.

²⁵⁹ A. Korteweg, 'Rutte: Nederland doet alleen mee bij verzoek NAVO', *De Volkskrant* (versie 19 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/rutte-nederland-doet-alleen-mee-bij-verzoek-navo~a1862427/> (11 januari 2016).

²⁶⁰ Geel, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', p. 227.

buiten de NAVO en EU om houden.²⁶¹ Er ontstonden in de NAVO vraagtekens over de legitimatie van het militaire optreden en over wie een eventuele missie moest gaan leiden.²⁶² Dit terwijl, verschillende EU- en NAVO-lidstaten een operatie wilden die door de NAVO geleid werd. Vooral Italië en Nederland eisten betrokkenheid vanuit de NAVO.²⁶³ Ondanks de terughoudendheid van Duitsland en Turkije lukte het de NAVO-lidstaten om op 31 maart operatie 'Odyssey Dawn' over te nemen en ging de NAVO-missie: operatie 'Unified Protector' van start.²⁶⁴ De operatie werd ondersteund door 28 landen, waarvan zestien een militaire bijdrage leverden.²⁶⁵ Net zoals bij operatie 'Odyssey Dawn' speelde de VS ook bij operatie 'Unified Protector' een fundamentele rol en leverde zij een groot deel van de manschappen en materialen. De VS had daarentegen niet langer de leiding over de operatie.²⁶⁶ Op 31 oktober werd operatie 'Unified Protector' in Libië afgerond. Hierbij kwam het regime van Kaddafi ten val. De missie werd driemaal verlengd en tot driemaal participeerde Nederland ook in deze missie.

3.2.3 Het besluitvormingsproces van de EU

Achttien maanden na het inwerkingtreden van het Verdrag van Lissabon bleken de EU en het GVDB niet in staat om zelf een missie op te zetten. Tot de aanname van VN-resolutie 1970 was er een duidelijke eenheid in het Europese beleid te constateren. Die verdween toen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk aangaven een militaire operatie op te willen zetten. Uiteindelijk zetten ze zelfs een operatie op buiten het framework van de EU en van de NAVO om.²⁶⁷ Hoewel een missie in Libië de Europese belangen aanging was de EU niet in staat een invloedrijke rol te spelen in het conflict. De VS verklaarde voor aanvang van de missie dat ze hoopte een sterke partner in de EU te vinden.²⁶⁸ Het initiatief voor een missie kwam wel vanuit de EU-lidstaten. De VS bleek echter nodig te zijn om de missie uit te voeren. De VS leverde uiteindelijk het grootste deel van de militaire bijdrage die werd ingezet tijdens de eerste weken van de missie in Libië.²⁶⁹

Binnen het internationale speelveld stond de EU als organisatie wederom aan de zijlijn. Pas nadat de NAVO de operatie begonnen was, stuurde de EU een lager geprofileerde humanitaire missie naar Libië. Het optreden van de EU werd behoorlijk kritisch bekeken. De Franse krant *Le Monde*

---

²⁶¹ Geel, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', p. 222.

²⁶² Geel, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', p. 226 en Homan, 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', p. 26.

²⁶³ K. Gosselin, masterproef, 'Motieven en legitimering van de NAVO-interventie in Libië: R2P als morele plicht of nationale belangen als drijfveer?', *Universiteit Gent*, 2010-2011, p.23.

²⁶⁴ R. Jozwiak, 'Rumblings of Dissent Over Libyan Action Within EU, NATO', *GlobalSecurity* (versie 21 maart 2011), <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/libya-110321-rferl01.htm> (10 januari 2016). De NAVO nam de missie stapsgewijs over, op 31 maart was de missie volledig in handen van de NAVO.

²⁶⁵ Homan, 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', p. 28.

²⁶⁶ Homan, 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', p. 28.

²⁶⁷ Gosselin, masterproef, 'Motieven en legitimering van de NAVO-interventie in Libië: R2P als morele plicht of nationale belangen als drijfveer?', p.7.

²⁶⁸ Valasek, 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance', p.2.

²⁶⁹ *NU.nl*, 'Libië oorlog kost VS ruim 400 miljoen' (versie 11 april 2011), <http://www.nu.nl/buitenland/2489729/libie-oorlog-kost-vs-ruim-400-miljoen.html> (08 december 2016) en Homan, 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', p. 28.

schreef: 'The European Union, for its part, has failed miserably.'²⁷⁰ Professor Anand Menon geloofde dat het gebrek aan 'coherence and capabilities' samenwerking in de EU onmogelijk maakte.²⁷¹ In de rest van dit hoofdstuk wordt vooral gekeken naar de invloed van de Europese lidstaten op het Nederlandse beleid.

3.3 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Libië

Net als de periode van het besluitvormingsproces ten aanzien van de missie in Irak was de binnenlandse politieke situatie in Nederland in 2011 onrustig. Het kabinet, Rutte-I, was een minderheidskabinet bestaande uit de politieke partijen VVD en CDA, dat in de periode oktober 2010 en april 2012 vanuit de Tweede Kamer gedoogsteun kreeg van de PVV.²⁷² Op 22 maart 2011 besloot de Nederlandse regering voor de duur van drie maanden een bijdrage te leveren aan de militaire missie in Libië, gebaseerd op resolutie 1973 van de VN-Veiligheidsraad.²⁷³ Op 30 maart liet de minister van Buitenlandse Zaken Uri Rosenthal de Tweede Kamer weten dat de Nederlandse missie ook zou worden ingezet voor het handhaven van de no-fly-zone boven Libië.²⁷⁴ Uiteindelijk werden er een mijnenjager, een KDC-10 tankvliegtuig en zes F-16 jachtvliegtuigen (vier operationele en twee reserve) geleverd. In totaal werden er 400 militairen ingezet.²⁷⁵ De Nederlandse militaire bijdrage werd expliciet beperkt tot een defensieve rol. Op 31 oktober 2011 werd de missie en de Nederlandse inzet, na tweemaal verlengd te zijn, beëindigd.²⁷⁶

3.3.1 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan operatie 'Odyssey Dawn'

De Nederlandse regering had een minder uitgesproken mening over de missie in Libië dan over de crisis in Irak. Zij gaf in februari 2011 tijdens verschillende EU-bijeenkomsten aan dat ze het geweld in Libië zorgwekkend vond. Zij meldde dat het regime van Khaddafi: 'de repressie dient te beëindigen en dat spoedig een regering dient te worden gevormd die vrijheden, democratische beginselen, de uitgangspunten van een rechtsstaat en mensenrechten respecteert'.²⁷⁷ De Nederlandse regering was dan ook 'verheugd' over de 'spoedige' aanneming van VN-Veiligheidsraad resolutie 1970.²⁷⁸ In een

---

²⁷⁰ A. Menon, 'European Defence Policy from Lisbon to Libya', *Survival: Global Politics and Strategy* 53 (2011) p.76.

²⁷¹ Menon, 'European Defence Policy from Lisbon to Libya', p. 76.

²⁷² *Het Algemeen Dagblad*, 'PvdA en PVV beraden zich over missie Libië' (versie 22 maart 2011), <http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/1897841/2011/03/22/PvdA-en-PVV-beraden-zich-over-missie-Libië.dhtml> (02 januari 2016).

²⁷³ *HTK*, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 6, p.1 en *Veiligheidsraad Verenigde Naties*, Resolutie 1973 (2011).

²⁷⁴ *HTK*, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 15.

²⁷⁵ Ministerie van Defensie, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', p.4.

²⁷⁶ Ministerie van Defensie, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', p.3.

²⁷⁷ *HTK*, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Algemene Vergadering der Verenigde Naties en actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 26 150, nr. 98, p.1.

²⁷⁸ *HTK*, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden', 2010-2011, 2249, p.2.

vergadering van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken en minister Rosenthal op 23 februari werd geconstateerd dat de westerse staten een grote rol hadden gespeeld in het in stand houden van het regime van Khaddafi. De meeste partijen voelden dat de westerse staten een 'responsibility to protect' had. De Nederlandse regering wilde dan ook dat deze verantwoordelijkheid opgenomen werd in de VN-resolutie.²⁷⁹

In de eerste fase van het besluitvormingsproces ten aanzien van een missie in Libië bleek dat de Nederlandse regering veel waarde hechtte aan een optreden in EU-verband. Tijdens een bijeenkomst op 23 februari van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken en minister Rosenthal, werd waardering uitgesproken over de eenheid binnen de EU over de situatie in Libië:

Wij hebben gezien dat men ook in de EU moeizaam tot een gemeenschappelijk standpunt kwam. [...] Wij zien nu dat de Europese Unie kennelijk wel eensgezind is. Ik stel ook tot mijn verrassing en plezier vast dat de premier van het Verenigd Koninkrijk, de bondskanselier van Duitsland en de president van Frankrijk alle drie hebben gezegd nu ook sancties te willen overwegen indien [...] nodig.²⁸⁰

Nederland voelde dat de EU een verantwoordelijkheid had om de situatie in Libië op te lossen en dat daarnaast: 'De EU [...] zich een dergelijke situatie aan haar zuidgrenzen niet [kan] permitteren.'²⁸¹ Doordat Libië afhankelijk is van de Europese export geloofde Nederland dat de EU een economisch machtsmiddel in handen had. Voor de Nederlandse regering waren de Europese sancties een bijdrage aan de oplossing voor de crisis in Libië. De Nederlandse regering gaf aan dat het 'alle door de EU voorgestelde maatregelen' ondersteunde.²⁸² Tijdens deze fase van het Nederlandse besluitvormingsproces onderstreepte de regering meerdere malen het belang van solidariteit tussen de EU-lidstaten.²⁸³ Zij pleitte onder andere voor een gelijke verdeling van Libische vluchtelingen over de EU-staten.²⁸⁴

De Europese top op 10, 11 en 12 maart 2011 maakte duidelijk dat de eenheid in de EU verdwenen was. De verdeeldheid tussen de EU-lidstaten maakte dat de EU wederom niet in staat was om als organisatie op te treden. De Nederlandse regering werd in de Buitengewone Zitting van de Europese Raad van 11 maart vertegenwoordigd door minister-president Rutte. Tijdens de vergadering onderstreepte hij wederom het belang van eenheid en solidariteit binnen de EU.²⁸⁵ Wel maakte hij

---

²⁷⁹ *HTK*, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Algemene Vergadering der Verenigde Naties en actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 26 150, nr. 98, p.2.

²⁸⁰ *HTK*, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 4, p.2.

²⁸¹ *HTK*, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 6, p.4.

²⁸² *HTK*, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Algemene Vergadering der Verenigde Naties en actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 26 150, nr. 98, p.1.

²⁸³ *HTK*, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 4, p.3.

²⁸⁴ *HTK*, brief van de minister en van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2010-2011, 21 501-02, nr. 525, p.3.

²⁸⁵ *HTK*, brief van de minister en van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2010-2011, 21 501-02, nr. 525, p.3.

duidelijk, dat ondanks een pro-Europese instelling, Nederland niet bereid was om een militair optreden met de EU te overwegen. Een militair optreden kon alleen overwogen worden als er een 'helder' volkenrechtelijk mandaat voor bestond en de Arabische Liga en de Afrikaanse Unie openlijk om steun hadden gevraagd.²⁸⁶ Ook gaf de Nederlandse regering aan dat het huidige regime van Khaddafi weliswaar alle legitimiteit had verloren, maar dat ze de NOR niet wilde erkennen.²⁸⁷ Nederland bleek niet bereid om de Europese lidstaten te volgen, ondanks de druk vanuit Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.²⁸⁸

In Nederland werd er positief gereageerd op de aanneming van resolutie 1973 van de VN-Veiligheidsraad op 17 maart 2011. Volgens Rutte voldeed de resolutie aan de Nederlandse eisen van een 'helder' volkenrechtelijk mandaat op vraag van de Arabische Liga en de Afrikaanse Unie.²⁸⁹ Tweede Kamerlid Joël Voordewind van de ChristenUnie verklaarde 'verheugd' te zijn met de aanneming van de VN-resolutie. Wel vroeg hij zich af of Nederland in staat was om snel te reageren. 'De kwestie is nu: lukt 't op tijd en is Nederland bereid iets bij te dragen? [...] Het kabinet is aan zet om uit te maken wat er moet gebeuren.'²⁹⁰ Bij aanvang van de internationale top op 19 maart 2011 had het Nederlandse kabinet nog geen officiële reactie gegeven over de aanneming van de VN-resolutie.

Op de internationale top bleek het Nederlandse kabinet niet bereid te zijn om het initiatief van Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de VS te volgen.²⁹¹ Rutte verkondigde op de bijeenkomst dat Nederland geen bijdrage zou leveren aan de Coalition of the Willing.²⁹² Rutte uitte twijfels over de effecten van de Coalition of the Willing op de situatie in Libië: 'Met alle respect voor die coalitie, maar dan moet je erg oppassen dat het niet te ingewikkeld wordt, in plaats van aan oplossingen bijdraagt.'²⁹³ Als verklaring voor het niet participeren in de Coalition of the Willing gaf minister Rosenthal aan een 'uitdrukkelijke meerwaarde toe te kennen aan de militaire planning en commandostructuren van de NAVO'.²⁹⁴ Nederland gaf daarnaast aan dat het geen officiële vraag om een bijdrage had gekregen.²⁹⁵ Ondanks dat Nederland wel de beschikking had over de gewenste materialen en ondanks dat VN-resolutie 1973 voldeed aan de eisen die de Nederlandse regering vooraf gesteld had, werd er besloten

---

²⁸⁶ HTK, brief van de minister en van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2010-2011, 21 501-02, nr. 525, p.2.

²⁸⁷ HTK, Brief van de minister en van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2010-2011, 21 501-02, nr. 525, p.2.

²⁸⁸ NOS, 'Kadhafi breekt met Frankrijk'.

²⁸⁹ R. Meerhof, 'Rutte: Nederland wil rol bij vliegverbod', *De Volkskrant* (versie 19 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/archief/rutte-nederland-wil-rol-bij-vliegverbod~a1862242/> (20 maart 2016).

²⁹⁰ *Reformatorisch Dagblad*, 'Liveblog Libië: dag 4 operatie Odyssey Dawn' (versie 22 maart 2011), http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/liveblog_libie_dag_4_operatie_odyssey_dawn_1_541057 (21 maart 2016).

²⁹¹ *Reformatorisch Dagblad*, 'Liveblog Libië: dag 4 operatie Odyssey Dawn'.

²⁹² T. Baas, 'Franse luchtmacht verwoest vier tanks' (versie 19 maart 2011), <http://www.bnr.nl/feeds/anp/politiek/2011/03/19/franse-luchtmacht-verwoest-vier-tanks> (09 januari 2016).

²⁹³ *De Volkskrant*, 'Rutte: NAVO besluitvorming gaat veel te traag' (versie 24 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/rutte-navo-besluitvorming-gaat-veel-te-traag~a1864676/> (20 maart 2016).

²⁹⁴ HTK, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 18, p. 36/37.

²⁹⁵ B. Hinke, 'Nederland nog niet gevraagd om militaire bijdrage interventie in Libië', *NRC-Handelsblad* (versie 18 maart 2011), <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/03/18/nederland-nog-niet-gevraagd-om-militaire-bijdrage-interventie-libie> (02 januari 2016).

niet te participeren aan de Coalition of the Willing. Nederland besloot wederom niet de koers van de EU-lidstaten te volgen, maar de reactie van de NAVO af te wachten.

3.3.2. Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan operatie 'Unified Protector'

Op 22 maart 2011, drie dagen nadat operatie 'Odyssey Dawn' was begonnen, kwam de Nederlandse regering samen om een mogelijke deelname aan een eventuele NAVO-missie te bespreken. Indien het kabinet voor een deelname aan een NAVO-missie was, kon dit in principe plaatsvinden op basis van artikel-100 van de Grondwet waarbij er geen meerderheid in het parlement voor de missie hoeft te zijn.²⁹⁶ Doordat gedoogpartij-PVV een tegenstander was van militair ingrijpen in Libië werd een meerderheid van de stemmen in het parlement alsnog belangrijk voor het kabinet. Kamerlid Hero Brinkman verwoordde de bezwaren van de PPV: 'Wij gaan niet de rommel opruimen van de Arabische landen.'²⁹⁷ De PVV wilde een grote inzet vanuit Afrikaanse en Arabische landen. Ook de SP en de Partij voor de Dieren waren tegen een militair ingrijpen.²⁹⁸ Een deel van de oppositie had vraagtekens over het doel van de missie.²⁹⁹ Vooral GroenLinks had vraagtekens over de intenties van de NAVO, volgens deze politieke partij gaf het mandaat van de VN-resolutie geen legitimatie voor 'regime change', iets waar vooral de VS naar leek te streven.³⁰⁰ Minister van Buitenlandse Zaken Rosenthal ontkrachtte deze angst: 'Het moge volstrekt duidelijk zijn dat de resolutie op niets meer is gericht dan op de bescherming van de bevolking.'³⁰¹

Uiteindelijk werd er met een aanzienlijk deel van het kabinet en het parlement voor een missie gestemd waardoor onder andere gedoogpartij PVV machteloos stond.³⁰² Er werd geconcludeerd dat er aan alle eisen was voldaan om een militaire interventie te legitimeren en dat Nederland een bijdrage zou gaan leveren indien de NAVO een missie zou lanceren. De belangrijkste reden die de regering opgaf als grond voor deelname was de bescherming van de Libische bevolking, oftewel de toepassing van het internationaal aanvaarde beginsel 'Responsibility to Protect'.³⁰³ De regering bood aan een bijdrage te leveren aan het handhaven van het wapenembargo indien dit NAVO-geleide operaties zouden

---

²⁹⁶ HTK, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 5, p.1.

²⁹⁷ *De Volkskrant*, 'Nederlandse missie bij Libië kan nu echt van start' (versie 23 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/nederlandse-missie-bij-libie-kan-nu-echt-van-start~a1864280/> (20 maart 2016).

²⁹⁸ *De Volkskrant*, 'Nederlandse missie bij Libië kan nu echt van start'.

²⁹⁹ Ibidem.

³⁰⁰ *Reformatoisch Dagblad*, 'Liveblog Libië: dag 4 operatie Odyssey Dawn' en T. Koéle en J. Hoedeman, 'Brede steun in kamer voor missie naar Libië', *De Volkskrant* (versie 24 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/archief/brede-steun-in-kamer-voor-missie-naar-libie~a1864393/> (23 maart 2016) en *De Volkskrant*, 'VS willen af van leidende rol operatie Libië' (versie 22 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/vs-willen-af-van-leidende-rol-operatie-libie~a1863483/> (26 maart 2016).

³⁰¹ Koéle, 'Brede steun in kamer voor missie naar Libië'.

³⁰² *Het Algemeen Dagblad* 'PvdA en PVV beraden zich over missie Libië' (versie 22 maart 2011), <http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/1897841/2011/03/22/PvdA-en-PVV-beraden-zich-over-missie-Libie.dhtml> (02 januari 2016).

³⁰³ HTK, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 6, p.2.

zijn.³⁰⁴ Op 30 maart 2011 besloot Nederland ook een bijdrage te leveren aan het handhaven van een no-fly-zone die door de NAVO zou worden ingesteld.³⁰⁵ Vanwege de kleine omvang van de missie was er nagenoeg geen publiek debat. De Nederlandse regering werd dus nauwelijks geremd in haar keuze om via de NAVO deel te nemen aan de missie in Libië.

Nederland leverde een bijdrage aan de NAVO-missie zonder dat de NAVO daarom had gevraagd. De Nederlandse bijdrage had defensieve doeleinden: Nederland zou geen wapens leveren om deel te nemen aan militaire gevechtssituaties.³⁰⁶ De bijdrage was volgens Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk niet groot genoeg, zij hoopten op een offensieve bijdrage vanuit Nederland. Zelfs in latere stadia van de missie, toen er vanuit Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de VS wel expliciet om een offensieve bijdrage werd gevraagd, was Nederland niet bereid deze te leveren.³⁰⁷ Volgens de Nederlandse regering was de bijdrage afgestemd op de behoefte van de NAVO en had het: 'met de geleverde bijdrage op sterke en evenredige wijze gestalte gegeven aan de bondgenootschappelijke verantwoordelijkheid.'³⁰⁸ Volgens de Nederlandse regering was het zodoende niet nodig om het verzoek van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in te willigen.

3.4 Subconclusie

In dit hoofdstuk werd gekeken naar de invloed van de EU en de Europese lidstaten op het Nederlandse besluitvormingsproces ten aanzien van deelname aan de missie in Libië. De missie in Libië in 2011 veroorzaakte minder internationale ophef dan de missie in Irak in 2003. De EU werd buitenspel gezet door een gebrek aan eenheid tussen de Europese lidstaten. In de eerste fase van het Nederlandse besluitvormingsproces volgde de Nederlandse regering duidelijk de koers van de EU ten aanzien van de missie in Libië en hechtte zij belang aan de Europese solidariteit. De Nederlandse regering geloofde dat de EU een belangrijke rol kon spelen door het regime van Khaddafi economische en politieke sancties op te leggen. Onenigheid in de EU maakte het onmogelijk om een militaire missie vanuit de EU op te zetten. Ondanks het feit dat de EU een koers volgde die de Nederlandse regering onderschreef, is de conclusie gerechtvaardigd dat de EU als organisatie op militair gebied niet in staat was om de Nederlandse handelingsvrijheid in het besluitvormingsproces te beperken.

De afzonderlijke EU-lidstaten, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, speelden een belangrijke rol tijdens de missie in Libië. Zij waren voor een groot deel verantwoordelijk voor het opzetten van een

---

³⁰⁴ HTK, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 6, p.2.

³⁰⁵ P. van den Dool, 'Nederland doet ook mee aan handhaven no-flyzone', *NRC-Handelsblad* (versie 30 maart 2011), <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/03/30/nederland-doet-ook-mee-aan-handhaven-no-flyzone> (25 maart 2016).

³⁰⁶ *De Volkskrant*, 'Rutte: NAVO besluitvorming gaat veel te traag'.

³⁰⁷ A. Nicoll, 'War in Libya: Europe's Confused Response', *International Institute for Strategic Studies* 18 (2011) p.11.

³⁰⁸ Ministerie van Defensie, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', p.5.

missie, al was er uiteindelijk een bijdrage vanuit de VS nodig om de missie operationeel te maken. Door de verdeeldheid in de EU werd de Nederlandse regering nauwelijks onder druk gezet door de Fransen en Engelsen en besloot zij geen militaire bijdrage aan operatie 'Odyssey Dawn' te leveren. Op militair gebied bleek Nederland wederom een Atlantische voorkeur te hebben, een militaire bijdrage van Nederland was alleen een optie als de NAVO erbij betrokken werd. Hoewel er op 19 maart 2011 al bekend was dat Nederland een militaire bijdrage zou kunnen leveren, werd er pas Nederlands materieel ingezet toen de NAVO de missie overnam op 31 maart 2011. Deze bijdrage was daarnaast minimaal. Ondanks vragen over een grotere Nederlandse inzet, vanuit Frankrijk, de VS en het Verenigd Koninkrijk, leverde Nederland alleen een defensieve bijdrage. Doordat onder andere Duitsland de EU en de NAVO buitenspel zette, kon Nederland met een minimale bijdrage aan zijn 'internationale verplichtingen' voldoen. Er kan geconcludeerd worden dat Nederland verplicht werd om een bijdrage te leveren aan de militaire missie in Libië, echter door de verdeeldheid in de EU kon Nederland zijn eigen plan trekken en een minimale bijdrage leveren.

4. Casus 3: Missie in Mali

Op 11 januari 2013 begon Frankrijk een unilaterale operatie in zijn voormalige kolonie Mali, genaamd operatie 'Serval'. De samenleving in Mali werd geteisterd door een burgeroorlog. Tevens was er sprake van een groeiende dreiging veroorzaakt door terroristische organisaties. De Franse interventie vormde het beginpunt van een reeks Europese missies en VN-missies op Malinees grondgebied.

In dit hoofdstuk zal de periode tussen oktober 2012 en december 2013 centraal staan. Vergeleken met voorgaande casussen zorgden de gevolgen van de binnenlandse conflicten in Mali voor minder internationale onrust. Door het gereserveerde beleid van de VS lag het initiatief voor de missie wederom bij de EU.³⁰⁹ De veiligheid in Mali is voor Europa van belang vanwege het feit dat het land relatief dicht bij het Europese grensgebied ligt. In 2013 organiseerde de EU twee militaire trainingsmissies naar Mali. De Nederlandse bijdrage aan beide was minimaal: er werd slechts één Nederlandse onderofficier uitgezonden.³¹⁰ De Nederlandse regering besloot daarentegen op 1 november 2012 een grote bijdrage aan de VN-missie in Mali te leveren. Deze missie was in theorie groter en gevaarlijker dan de Europese trainingsmissie in Mali.³¹¹ Het doel van dit hoofdstuk is te onderzoeken waarom Nederland besloot geen bijdrage te leveren aan de Europese trainingsmissie (EUTM) in Mali maar wel een bijdrage te leveren aan de VN-missie in Mali. In dit kader wordt geanalyseerd of het Nederlandse besluitvormingsproces ten aanzien van de deelname aan de missie van de VN werd beïnvloed door druk vanuit de EU op basis van het feit dat Nederland niet heeft deelgenomen aan de EUTM in Mali.

In dit hoofdstuk wordt ten eerste het informatieve kader ten aanzien van de casus in Mali geschetst. Vervolgens wordt de internationale context van deze casus uiteengezet. Hierbij wordt een chronologische weergave gegeven van de handelingen van de EU-lidstaten voorafgaand aan de EUTM in Mali. In het laatste deel van het hoofdstuk staat het Nederlandse besluitvormingsproces centraal. In de conclusie zal tenslotte worden aangegeven in welke mate de Europese lidstaten het besluitvormingsproces van Nederland voorafgaand aan de VN-missie in Mali hebben beïnvloed.

4.1 De casus Mali

De West-Afrikaanse staat Mali werd op 22 september 1960 onafhankelijk van zijn kolonisator Frankrijk. Het eenpartijbewind van de 23 jaar regerende generaal Moussa Traoré kwam in 1991 ten einde, waarna een periode aanbrak waarin om de vier jaar democratische verkiezingen plaatsvonden. In

---

³⁰⁹ Homan, 'Dutch troops to peacekeeping mission in Mali will face complex situation'.

³¹⁰ HTK, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden', 2012-2013, 2768, p.1.

³¹¹ Homan, 'Dutch troops to peacekeeping mission in Mali will face complex situation'.

theorie was de politieke situatie in Mali democratisch tot 2012.³¹² In de praktijk had Mali vanaf de democratiseringsperiode met structurele problemen te maken. Het land werd gekenmerkt door corruptie en problemen als gevolg van etnische diversiteit en armoede.³¹³

Armoede en politieke ongelijkheid vergrootten de problematiek tussen de Malinese bevolking in het zuiden en de nomadische Toearegs-groeperingen in het noorden. Het zuiden van Mali speelde een dominante economische rol, in tegenstelling tot het noorden dat met regelmaat te kampen had met hongersnoden en voedseltekorten.³¹⁴ Vanaf 2011 kreeg het noorden van Mali in toenemende mate te maken met een islamitische radicalisering.³¹⁵ Geholpen door de terroristische beweging Al-Qaeda, richtten de Toearegs: Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM) op. AQIM had als hoofddoel het afdwingen van een islamitische staat in het noorden van Mali. Naast terroristische bewegingen werden door de Toearegs tevens separatistische bewegingen opgericht, waarvan de National Movement for the Liberation of Azawad (MLNA) de meest prominente beweging was.³¹⁶

De strijd voor onafhankelijkheid van de MLNA had in 2012 een humanitaire crisis en een burgeroorlog tot gevolg.³¹⁷ De burgeroorlog zorgde ervoor dat onrust in het Malinese leger onopgemerkt bleef. Hierdoor kon het leger in maart 2012 een staatsgreep plegen. Vervolgens verklaarde de MLNA op 6 april 2012 het noorden van Mali onafhankelijk. Die onafhankelijkheid was van korte duur, aangezien in juni 2012 het noorden van Mali in handen viel van de terroristische groeperingen.³¹⁸ De nieuwe Malinese regering vroeg in september 2012 politieke en militaire steun van de EU.³¹⁹

Voorafgaand aan de staatsgreep werd Mali lange tijd door de EU ondersteund op financieel en economisch gebied. In 2003 werd Mali betrokken bij de Europese Cotonou-overeenkomsten. Door middel van dit raamverdrag werd vrije handel met de EU gewaarborgd, en verzekerden de betrokken Afrikaanse landen – waaronder Mali – zich van humanitaire steun.³²⁰ De EU steunde Mali vanaf 2009 via de zogeheten Strategy for Security and Development in the Sahel.³²¹ De EU wilde met dit verdrag

---

³¹² OECD (red.), 'An Atlas of the Sahara-Sahel: Geography, Economics and Security', *West African Studies* (2014) p.84.

³¹³ C. Homan, 'Het conflict in Mali', *Armex* 6 (december 2013) p. 12.

Armoede gebaseerd op *Human Development Report*- In 2015 stond Mali op de 179ste plek van de 188 landen, uit: Human Development Report (versie 2015), <http://hdr.undp.org/> (03 maart 2016).

³¹⁴ OECD 'An Atlas of the Sahara-Sahel: Geography, Economics and Security', p. 85.

³¹⁵ OECD 'An Atlas of the Sahara-Sahel: Geography, Economics and Security', p. 85.

³¹⁶ Homan, 'Het conflict in Mali', p.12/13. Er zijn meerdere islamitische groeperingen actief, naast AQIM is Ansar al-Din en al-Mourabitoun ook grote islamitische groeperingen, uit: NOS, 'Dit is waarom het zo onrustig is in Mali' (versie 20 november 2013), <http://nos.nl/op3/artikel/2070361-dit-is-waarom-het-zo-onrustig-is-in-mali.html> (29 februari 2016).

³¹⁷ *MissieMali*, 'The European Commission increases its relief aid in Mali' (8 december 2012), <http://www.missiemali.nl/nieuws/the-european-commission-increases-its-relief-aid-in-mali> (29 februari 2016) en Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces', 17 januari 2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:014:0019:0021:EN:PDF> (03 maart 2016).

³¹⁸ Homan, 'Het conflict in Mali', p.14 en *Europa.nu*, 'Europese militaire steun voor Mali' (versie februari 2016), http://www.europa-nu.nl/id/vj5dccc9kgxsn/europese_militaire_steun_voor_mali (03 maart 2016).

³¹⁹ Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces'.

³²⁰ *Europa.nu*, 'Europese militaire steun voor Mali'.

³²¹ The European Union External Action Service, 'Strategy for Security and Development in the Sahel', 2011, http://www.eutmmali.eu/wp-content/uploads/2013/03/sahel_strategy_en.pdf (11 maart 2016).

ontwikkeling en veiligheid in het Sahel gebied creëren. De Sahel is het Afrikaanse grondgebied rondom de Sahara. Als gevolg van deze verdragen werd tussen 2007 en 2013 meer dan 1,535 miljard euro in Mali en zijn Afrikaanse buurlanden geïnvesteerd. In de eerste maanden van 2012 werd door de EU enkel in Mali reeds 101 miljoen euro geïnvesteerd.³²²

De onstabiele politieke toestand in Mali bleef niet ongemerkt door de EU. De toenemende dreiging van de terroristische groeperingen zorgde ervoor dat de EU politieke sancties instelde: een groot deel van de economische en financiële steun aan het land werd tijdelijk stopgezet.³²³ Evenals de Malinese overheid vroegen de Economische Gemeenschap voor West-Afrikaanse Staten (ECOWAS) en de Afrikaanse Unie in 2012 steun aan de internationale gemeenschap. De ECOWAS zond in december 2012 3300 militairen naar Mali om de orde in het land te herstellen. Ook de VN namen initiatief tot het uitvoeren van een militaire missie: de African-Led International Support Mission to Mali (AFISMA) werd op 17 januari 2013 actief.³²⁴

Als reactie op de Malinese vraag om steun ondernam de EU in oktober 2012 de eerste stappen in het traject van het opzetten van een missie in Mali.³²⁵ Pas op 18 februari 2013 werd deze missie officieel gelanceerd. Op 10 januari 2013 had de Malinese regering Frankrijk om militaire steun gevraagd. Het verzoek van Mali werd een dag later, op 11 januari, gehonoreerd met een onverwacht militair offensief. De Franse operatie 'Serval' werd gelegitimeerd op basis van resolutie 2085 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.³²⁶

4.2 Het Europese besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Mali

4.2.1 Reactie van de EU op de crisis in Mali

Op 23 juli 2012 constateerde de Europese Raad 'that the dramatic changes in Mali required a review of the actions the Union should undertake in order to support the restoration of democratic government and the rule of law throughout the territory of Mali.'³²⁷ Ondanks het waarnemen van de onstabiele situatie in Mali en het officiële verzoek van de Malinese president om militaire ondersteuning, werd pas op 15 oktober 2012 voor het eerst over een mogelijke missie gesproken. De

---

³²² *MissieMali*, 'The European Commission increases its relief aid in Mali'.

³²³ Europese Raad, 'Conclusions European Council', 19 oktober 2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/133004.pdf (04 maart 2016).

³²⁴ Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces' en Homan, 'Het conflict in Mali', p.14.

³²⁵ Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces'.

³²⁶ Homan, 'Het conflict in Mali', p.14. VN-Veiligheidsraad 2085, 20 december 2012, autoriseerde de ECOWAS om een vredesmissie naar Mali te sturen. De internationale gemeenschap werd opgeroepen om deze vredesmissie te ondersteunen.

³²⁷ Raad van de Europese Unie, 'Foreign Affairs', 15 oktober 2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132896.pdf (03 maart 2016).

Raad van de Europese Unie vroeg de Hoge Vertegenwoordiger van het GBVB, Catherine Ashton, om te onderzoeken of een missie tot de financiële en materiële mogelijkheden behoorde.³²⁸

Op 19 november 2012 presenteerde de Hoge Vertegenwoordiger van het GBVB aan de Raad van de Europese Unie de opzet voor een EUTM in Mali. De missie zou worden gelegitimeerd op basis van resolutie 2071, die unaniem aangenomen was door de Veiligheidsraad op 12 oktober 2012.³²⁹ De EUTM in Mali hield in dat 200 Europese militairen naar Mali zouden worden gezonden om het Malinese leger te trainen. Deze Europese militairen hadden geen mandaat om aan militaire gevechtsacties deel te nemen. Door het leger van informatie te voorzien en te trainen, poogde de EU een bijdrage te leveren aan de bescherming van de Malinese bevolking.³³⁰ Ashton gaf aan dat Mali een centrale positie in het Sahel-gebied innam en een sleutelpositie had in de bescherming van Noord-Afrika – en zelfs in de bescherming van Europa tegen het terrorisme.³³¹ Het opzetten van een missie in Mali vormde om deze reden een logische bijdrage van de EU aan het waarborgen van de veiligheid van het land. Op 10 december 2012 werd de missie in de Raad van de Europese Unie goedgekeurd. Ook de president van Mali keurde in december 2012 de missie goed. Ondanks de gespannen situatie in Mali, zou de missie pas in het voorjaar van 2013 van start gaan.³³²

4.2.2 De Franse operatie 'Serval'

Ondanks de missie van de ECOWAS, was de situatie in Mali aan het begin van 2013 nog niet onder controle. Op 10 januari 2013 vroeg de president van Mali om militaire steun aan Frankrijk. Op 11 januari reageerde Frankrijk met de unilaterale operatie 'Serval'. Frankrijk zond een grondleger dat bestond uit 4000 man naar Mali, en werd bij deze operatie ondersteund door de militairen van ECOWAS en de VN.³³³

Wederom had Frankrijk een militaire operatie ondernomen zonder op Europese ondersteuning te wachten. De Franse minister van Defensie, Jean-Yves Le Drian, verklaarde de Franse unilaterale operatie:

The President of Mali requested our help on the 10th of January [2013]. The decision to intervene was taken on the 11th at 12:30; I was there. Our forces began to arrive at 17:00 that day. What would you have done? Consult the 27 [member states]? All of that is blah blah blah from the opposition. 150 years

---

³²⁸ Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces'.

³²⁹ Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces'. VN-Veiligheidsraad 2071, 12 oktober 2012, is een oproep aan de Malinese rebellen voor vredesonderhandelingen met de Malinese regering. Ook werd de internationale gemeenschap opgeroepen een interventie in Mali te overwegen.

³³⁰ *Europa.nu*, 'Europese militaire steun voor Mali'.

³³¹ *Ibidem*.

³³² Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces'.

³³³ Homan, 'Het conflict in Mali', p.14 en *Europa.Nu*, 'Europese militaire steun voor Mali'.

will have to pass before the Europe of Defense has the capacity to act swiftly. Europe would need a united government, a European parliament and a common military authority. I do not know if we will ever see that.³³⁴

Frankrijk had klaarblijkelijk geen vertrouwen in de totstandkoming van een snel georganiseerde militaire missie van de EU. De toename van een terroristische dreiging leek de belangrijkste reden voor de militaire interventie te vormen. De Franse minister van Defensie verklaarde: 'The threat is that a terrorist state will be created near Europe and France [...] We had to react before it was too late.'³³⁵ Economische overwegingen speelden eveneens een rol bij operatie 'Serval'. Buurland Nigeria is een grote leverancier van uranium. Uranium vormt de basis voor kernenergie, de grootste Franse energievoorziening. Frankrijk vreesde dat het conflict in Mali ook omliggende landen zou destabiliseren.³³⁶

Op basis van VN-Veiligheidsraad resoluties 2071 en 2085 beschouwde de internationale gemeenschap de Franse operatie als legitiem.³³⁷ Verschillende westerse staten steunden de Franse inval middels financiële ondersteuning en het leveren van logistieke middelen.³³⁸ Nederland steunde Frankrijk door het vervoeren van de Franse militairen naar het Sahel-gebied.³³⁹ Ondanks de internationale steunbetuigingen voor de operatie bleek geen enkele Europese staat of organisatie bereid om manschappen te leveren aan de Franse operatie in Mali. De Engelse premier David Cameron gaf aan dat Europa baat had bij het Franse optreden, maar dat er geen Britse 'boots on the ground' zouden komen.³⁴⁰ De Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Guido Westerwelle, verklaarde: 'It was right that France responded to the request for help from the Malian government (but) the deployment of German combat troops is not up for debate.'³⁴¹

Net als ten tijde van de missie in Libië, kreeg Frankrijk steun van de VS. Obama verklaarde 'unspecified support' te leveren.³⁴² Uiteindelijk stuurde de VS in februari 2013 100 militairen en leverde

---

³³⁴ M. Muniz, 'France: the frustrated leader', in: F. Santopinto (red.) en M. Price (red.), *National visions of EU defense policy* (2013) p.23.

³³⁵ B. Francis, 'The regional impact of the armed conflict and French intervention in Mali,' *Norwegian Peacebuilding Resource Centre* (2013) p. 5.

³³⁶ V. Derryck en B. Paolo, 'Frances decision to intervene in Mali', *The New York Times* (versie 14 januari 2016), http://www.nytimes.com/2013/01/16/opinion/frances-decision-to-intervene-in-mali.html?_r=0 (05 maart 2016) en Francis, 'The regional impact of the armed conflict and French intervention in Mali,' p.5.

³³⁷ VN-Veiligheidsraad 2071, 12 oktober 2012, is een oproep aan de Malinese rebellen voor vredesonderhandelingen met de Malinese regering. Ook werd de internationale gemeenschap opgeroepen een interventie in Mali te overwegen. VN-Veiligheidsraad 2085, 20 december 2012, autoriseerde de ECOWAS om een vredesmissie naar Mali te sturen. De internationale gemeenschap werd opgeroepen om deze vredesmissie te ondersteunen.

³³⁸ S. Tisdall, 'France lonely intervention in Mali', *The Guardian* (versie 14 januari 2013), <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/14/france-lonely-intervention-mali> (05 maart 2016) en A. Bata, 'EUTM Mali in the absence of the EU', *International Security Observer* (versie 01 maart 2013), <http://securityobserver.org/eutm-mali-in-the-absence-of-the-eu/> (05 maart 2016).

³³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Kamerbrief over de stand van zaken EU-trainingsmissie Mali', 11 april 2013, <file:///kamerbrief-over-de-stand-van-zaken-eu-trainingsmissie-mali.pdf> (08 maart 2016) en S. Erlanger, 'An Unexpected Mission for France's Defense Minister', *The New York Times* (versie 20 februari 2013), http://www.nytimes.com/2013/02/20/world/europe/mali-an-unexpected-mission-for-french-defense-minister.html?_r=0 (05 maart 2016).

³⁴⁰ Tisdall, 'France lonely intervention in Mali'.

³⁴¹ Ibidem.

³⁴² Ibidem.

materiaal. Frankrijk nam tijdens de gehele crisis in Mali het initiatief en het leiderschap op zich. Het terughoudende buitenlandbeleid van de VS, dat reeds zichtbaar was bij de situatie in Libië, had ook voor de missie in Mali consequenties. Het Amerikaanse beleid oriënteerde zich daarnaast steeds meer op de bescherming van de Amerikaanse belangen in de Pacific.³⁴³ Ondanks de geboden steun aan Frankrijk was de rol van de VS in het besluitvormingsproces omtrent de Mali-crisis klein. Hetzelfde gold voor de NAVO, wiens lidstaten de missie in Mali aan de EU overlieten.

4.2.3 Het begin van de EUTM in Mali

Op verzoek van de Franse president Hollande kwam de Raad van de Europese Unie op 17 januari 2013 bijeen voor spoedoverleg. Dit overleg had betrekking op het versnellen van de EUTM in Mali. Het verzoek tot een versnelling van de missie werd ingewilligd. De missie zou op 18 februari 2013 worden gelanceerd en het aantal militairen werd vergroot tot 531 man.³⁴⁴ Tijdens een informele bijeenkomst van de EU-ministers van defensie op 5 februari 2013 vroeg Frankrijk aan de EU-lidstaten om materiële en militaire steun te leveren om de situatie in Mali te stabiliseren. 22 van de 28 EU-lidstaten reageerden positief op dit verzoek. Nederland behoorde tot de landen die niet direct besloten een bijdrage te leveren.³⁴⁵ Op 2 april waren alle militairen en materialen in Mali aanwezig. De missie had weinig militair vermogen en kan los gezien worden van de Franse operatie 'Serval'.³⁴⁶

In mei 2013 besloot de EU de missie in Mali te verlengen. Op 13 mei kwam de Raad van de Europese Unie bijeen om een vervolg van EUTM in Mali te bespreken.³⁴⁷ Wederom verzocht de EU haar lidstaten om militairen en materialen om de missie te verlengen. Nederland leverde uiteindelijk slechts één enkele militair, een onderofficier, die zich bij de Belgische militairen voegde.³⁴⁸ Op 17 december 2013 werd besloten dat de missie tot 18 mei 2016 werd verlengd.³⁴⁹

In vergelijking met voorgaande twee casussen kreeg de EUTM in Mali relatief weinig weerstand vanuit de EU-lidstaten. Het aantal landen dat participeerde was groot. De EU kreeg echter het verwijt dat de omvang en impact van de missie twijfelachtig was.³⁵⁰ In de eerder genoemde Strategy for

---

³⁴³ Homan, 'Dutch troops to peacekeeping mission in Mali will face complex situation'.

³⁴⁴ Raad van de Europese Unie, 'Council decision on the launch of a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali)', 18 februari 2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:046:0027:0027:EN:PDF> (29 februari 2016).

) en Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Kamerbrief over de stand van zaken EU-trainingsmisssie Mali'.

³⁴⁵ The European Union External Action, 'EU training mission in Mali', december 2015, http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf (29 februari 2016) en Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁴⁶ Bata, 'EUTM Mali in the absence of the EU'.

³⁴⁷ The Council of the European Union, 'Council decision 34/CFSP on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali)', 14 april 2014, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2014_113_R_0005&from=EN (06 maart 2016).

³⁴⁸ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁴⁹ The Council of the European Union, 'Council decision 34/CFSP on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali)'.

³⁵⁰ o.a. S. Erlanger, 'An Unexpected Mission for France's Defense Minister', The New York Times (versie 20 februari 2013), http://www.nytimes.com/2013/02/20/world/europe/mali-an-unexpected-mission-for-french-defense-minister.html?_r=0 (05 maart 2016) en Europees Parlement, 'Mali: France must get European Backing, says Parliament', 16 januari 2013,

Security and Development in the Sahel' werd de terroristische dreiging die uitgaat van het Sahel-gebied en het noorden van Mali omschreven als een dreiging voor de EU-burgers. Ook de economische belangen van het Sahel-gebied werden in de 'Strategy for Security and Development in the Sahel' besproken. De belangen die Frankrijk aankaartte om de interventie te legitimeren, waren tevens van toepassing op de EU.³⁵¹ Volgens deze kritiek was de EU zodoende de gerechtigde actor om een militaire interventie te organiseren en uit te voeren.³⁵² Desondanks heeft de EU slechts een trainingsmissie uitgevoerd. Wederom maakte het gebrek aan eenheid in het Europese veiligheidsbeleid een militaire EU-interventie onmogelijk.³⁵³ Duitsland vormde bijvoorbeeld een blokkade tegen het inzetten van militaire manschappen. Tevens leek de unilaterale Franse interventie aan te tonen dat het vertrouwen in de eenheid van de EU laag was. Het ontbrak de missie daarnaast aan een mandaat voor het bewapenen van het Malinese leger, terwijl het leger te kampen had met een groot gebrek aan materieel.³⁵⁴

Ook kwam de missie langzaam tot stand, terwijl de president van Mali reeds in september 2012 om militaire steun had verzocht. Net als in Frankrijk ontstond op internationaal vlak kritiek op het reactievermogen van de EU. In de Duitse krant *Der Spiegel* stond:

Whenever it needs to rapidly respond to a crisis, Europe fails to deliver. Nonetheless, the EU has already had a rapid reaction force in place for the past 10 years. These two battalion-sized units are called "battle groups". They are constantly training and can be deployed within 10 days, but have never seen military action.³⁵⁵

Zowel de traagheid van het Europese besluitvormingsproces als het gebrek aan militaire steun van de EU-lidstaten aan Frankrijk werd door het Europese Parlement bekritiseerd:

Here many deplored the EU's lack of crisis intervention capability and its cumbersome administrative procedures. Others regretted that the EU mission to train the Malian army still had not been put in place [...] Other EU member states must nonetheless lend France real solidarity.³⁵⁶

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20130115IPR05329/html/Mali-France-must-get-European-backing-says-Parliament> (06 maart 2016) en S. Tisdall, 'France lonely intervention in Mali', *The Guardian* (versie 14 januari 2013), <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/14/france-lonely-intervention-mali> (05 maart 2016).

³⁵¹ The European Union External Action Service, 'Strategy for Security and Development in the Sahel' en Erlanger, 'An Unexpected Mission for France's Defense Minister'.

³⁵² R. Gowan, 'EU Troops Can Still Help in Mali', *European Council on Foreign Relations* (versie 05 februari 2013), http://ecfr.eu/content/entry/commentary_eu_troops_can_still_help_in_mali (29 februari 2016).

³⁵³ Erlanger, 'An Unexpected Mission for France's Defense Minister'.

³⁵⁴ Muniz, 'France: the frustrated leader', p.23.

³⁵⁵ J. Heyer, J. Puhl, G. Repinski en C. Schult 'Taking responsibility: France Seeks help for Africa Intervention', *Der Spiegel Online* (versie 19 december 2013), <http://www.spiegel.de/international/world/france-seeks-financial-help-from-europe-for-africa-mission-a-939759.html> (29 februari 2013).

³⁵⁶ Europees Parlement, 'Mali: France must get European Backing, says Parliament'.

4.3 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de missie in Mali

Ondanks het feit dat de EUTM in Mali veel kritiek kreeg, bleek een groot deel van de EU-lidstaten bereid tot participatie aan de missie. De Nederlandse bijdrage was daarentegen tijdens beide missies minimaal. Naast een financiële bijdrage, leverde Nederland een enkele onderofficier. Wel besloot Nederland op 1 november 2013 een bijdrage te leveren aan de VN-missie MINUSMA. In het volgende deel van het hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan de beweegredenen voor het besluit om niet te participeren tijdens de EUTM in Mali. Tevens zullen de beweegredenen voor het besluit om deel te nemen aan de VN-missie in Mali worden geanalyseerd.

4.3.1 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de EUTM in Mali

Net zoals de rest van Europa, was Nederland zich reeds in 2012 bewust van de situatie in Mali en de mogelijkheden tot het opzetten van een Europese missie. Eind 2012 was minister van Buitenlandse Zaken, Frans Timmermans, positief ten aanzien van een Nederlandse bijdrage aan de Europese missie.³⁵⁷ Hij gaf aan dat een Nederlandse bijdrage een gunstige uitwerking zou hebben op de internationale reputatie van Nederland.³⁵⁸ Timmermans hoopte daarnaast op een tijdelijke zetel voor Nederland in de VN Veiligheidsraad, in 2017-2018, bij het voeren van een actief buitenlandbeleid.³⁵⁹ Verder bleek uit de Internationale Veiligheidsstrategie die het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2012 publiceerde dat een missie in Mali als relevant moest worden beschouwd: het Sahel-gebied werd als een van de belangrijkste potentiële conflicthaarden in de omgeving van Europa omschreven.³⁶⁰

Ook minister van Defensie, Jeanine Hennis-Plasschaert, leek voorafgaand aan de Europese missie een bijdrage aan EUTM Mali niet op voorhand uit te sluiten. Nederland had een goedgetraind leger tot zijn beschikking dat reeds geruime tijd geen militaire missie had ondernomen. De militaire inactiviteit vergrootte de kans op verdere bezuinigen op Defensie.³⁶¹ Hennis-Plasschaert gaf daarnaast in het televisieprogramma *Jinek* aan dat een missie in Mali relevant was voor Nederland. De economische belangen van Mali voor Nederland waren volgens haar niet te onderschatten: 'Het gaat niet alleen om de bevolking van Mali. Ook de gevolgen voor de handelstromen, grondstoffen, migratie en mensensmokkel wegen mee.'³⁶²

---

³⁵⁷ HTK, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2012-2013, 29521 nr.202.

³⁵⁸ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'. Het stopzetten van militaire steun aan de NAVO-missie in Uruzgan had deze reputatie geschaad en een nieuwe bijdrage aan een missie zou deze schade kunnen herstellen.

³⁵⁹ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde' en *Eva Jinek op Zondag*, Talkshow, regie Bert van der Veer, Wakker Nederland, Nederland 1, Amsterdam, 15 januari 2013, http://www.uitzendinggemist.net/aflevering/7038/Eva_Jinek_Op_Zondag.html# (28 februari 2016).

³⁶⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Internationale Veiligheidsstrategie. Veilige Wereld, Veilig Nederland', 21 juni 2013, <file:///veilige-wereld-veilig-nederland-internationale-veiligheidsstrategie.pdf> (09 maart 2016) en K. Homan, 'Bijdrage aan VN-missie goed plan', Kennisinstituut Clingendael (versie 19 december 2013), <http://www.clingendael.nl/publication/bijdrage-aan-vn-missie-mali-goed-plan?lang=nl> (09 maart 2016).

³⁶¹ *Eva Jinek op Zondag* en Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁶² *Eva Jinek op Zondag*.

Tijdens de Franse operatie in Mali betuigde de Nederlandse regering openlijk steun aan de Franse regering en bood het assistentie door transporthelikopters in te zetten.³⁶³ Daarnaast leidde de Franse operatie 'Serval' tot een inventarisatie van de Nederlandse manschappen en materialen die geleverd konden worden als bijdrage aan een eventuele EUTM missie.³⁶⁴ Tijdens de 'force generation bijeenkomst' op 5 februari 2013 gaven de Nederlandse vertegenwoordigers aan dat de regering nog in een staat van overleg verkeerde ten aanzien van de bijdrage die Nederland zou gaan leveren. Volgens een artikel in *de Volkskrant* was het reeds in januari 2013 duidelijk dat Nederland 40 militairen kon sturen en ook het benodigde materiaal kon leveren.³⁶⁵ Medio maart kreeg Nederland het bericht dat de missie compleet was en een bijdrage zodoende niet meer nodig was.³⁶⁶

Ondanks een directe vraag van steun van de EU en de voorafgaande positieve reacties van zowel Timmermans als Hennis-Plasschaert besloot de Nederlandse regering niet deel te nemen aan de EUTM in Mali. Het niet participeren in de EUTM in Mali had te maken met de binnenlandse politieke situatie. De missie in Mali ondervond tegenstand van de oppositie in de Tweede Kamer: vooral de SP en de PVV waren gekant tegen militaire deelname van Nederland.³⁶⁷ Artikel-100 van de Nederlandse grondwet stelt dat de steun van een meerderheid in de Tweede Kamer geen vereiste is om het besluit te kunnen nemen tot militaire deelname.³⁶⁸ Het probleem was echter dat Kabinet-Rutte II, gevormd door de VVD en de PvdA, het zelf niet eens kon worden over de deelname aan een militaire missie. De VVD was geen voorstander van een militaire onderneming. Volgens Han ten Broeke, Tweede-Kamerlid van de VVD, zouden de 'randvoorwaarden' bij de EUTM in Mali te vaag zijn.³⁶⁹ Ook zou de VVD het riskant hebben geacht tot Nederlandse militaire deelname over te gaan terwijl het Kabinet-Rutte II slechts enkele maanden actief was. Een gesneuvelde militair zou het nieuwe kabinet kunnen verzwakken.³⁷⁰ De PvdA was wel een voorstander van Nederlandse militaire deelname. PvdA-lid Marit Maij verklaarde nadat Nederland deelname aan de tweede missie was misgelopen: 'De PvdA heeft er geen geheim van gemaakt dat zij graag steunverlening zou zien aan eerdere missies en aan de komende missie.'³⁷¹

Op 14 mei 2013 kwam de Raad van de Europese Unie bijeen om een verlenging van de EUTM in Mali te bespreken.³⁷² Deze bijeenkomst leverde voor Nederland een tweede mogelijkheid op om

---

³⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Kamerbrief over de stand van zaken EU-trainingsmisssie Mali'.

³⁶⁴ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁶⁵ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁶⁶ HTK, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden', 2012-2013, 2768, p.1.

³⁶⁷ HTK, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128.

³⁶⁸ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, van Defensie, van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Veiligheid en Justitie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2013-2014, 29 521, nr. 213, p.1.

³⁶⁹ T. Broer en J. Alberts, 'Waarom onze soldaten (en wat ingenieurs) naar Mali gaan', *Vrij Nederland* (versie 10 december 2013), <https://www.vn.nl/waarom-onze-soldaten-en-wat-ingenieurs-naar-mali-gaan/> (06 maart 2016).

³⁷⁰ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁷¹ HTK, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.7.

³⁷² The Council of the European Union, 'Council decision 34/CFSP on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali)'.

een bijdrage te leveren. Wederom toonde Nederland zich enthousiast over een mogelijke bijdrage. Timmermans gaf hierbij aan dat de missie snel 'vol zou zitten': de missie zou snel over voldoende personeel en materieel beschikken.³⁷³ Na afloop van de bijeenkomst verklaarden Hennis en Timmermans dat de missie inderdaad reeds compleet was en er geen behoefte meer was aan een Nederlandse bijdrage.³⁷⁴ Uiteindelijk werd een Nederlandse militair meegezonden met het militaire personeel uit Luxemburg en België, opdat de Nederlandse naam alsnog vertegenwoordigd werd.³⁷⁵ De Nederlandse regering participeerde voor de tweede maal niet in de EUTM in Mali.

Wederom lag de binnenlandse politieke situatie ten grondslag aan het niet participeren in de missie. Door de aarzeling van de VVD was Nederland te laat om een bijdrage aan de missie te kunnen leveren, waardoor de EU het aanbod afsloeg.³⁷⁶ Désirée Bonis van de PvdA stapte op uit de Tweede Kamer vanwege de patstelling in het kabinet ten aanzien van de missie in Mali. Volgens haar wilde de VVD geen militairen naar Afrika sturen en vormde dit de reden dat Nederland geen bijdrage leverde aan de missie in Mali.³⁷⁷ Timmermans ontkende dit: volgens hem had Nederland de EU een aanbod gedaan en had de EU dit aanbod niet aangenomen.³⁷⁸ Volgens hem was de Nederlandse reactie ten aanzien van de missie adequaat geweest: 'Ik begrijp niet waarom dat meteen in het kader van gezichtsverlies wordt geplaatst. Ik heb tot nu toe op geen enkele manier ervaren dat dit wordt gezien als een nederlaag of als gezichtsverlies voor Nederland.'³⁷⁹ Volgens Timmermans waren de Nederlandse banden met de EU-lidstaten nog steeds sterk.³⁸⁰

De reactie van Bonis lijkt aan te tonen dat het niet-participeren in de missie in Mali gevoeliger lag dan Timmermans had aangegeven. Het ontbreken van Nederlandse deelname aan de missies zorgde voor vragen en kritiek vanuit de Tweede Kamer. Sjoerd Sjoersma van D66 verwees naar de Veiligheidsstrategie uit 2012, waarin staat dat Nederland meer verantwoordelijkheid wil overdragen aan de EU. Sjoerdsma vroeg zich af: 'wat is dat waard, als Nederland tot tweemaal toe de boot mist bij de trainingsmissie van de Europese Unie in Mali? Als een van de zeer weinige Europese landen doen wij niet mee. Dat is een treurige constatering.'³⁸¹ CDA-lid Agnes Mulder uitte voornamelijk kritiek op de VVD: 'Toen de VVD eindelijk besloot om nieuwe bezuinigingen op defensie tegen te gaan, bleek er geen behoefte meer te zijn aan een Nederlandse bijdrage.'³⁸² Hier voegde zij aan toe dat het verkeerd

---

³⁷³ T. Koelé en N. Righon, 'Nederland wil militairen leveren voor missie Mali', *De Volkskrant* (versie 6 juni 2013), <http://www.volkskrant.nl/politiek/nederland-wil-militairen-leveren-voor-missie-mali~a3453426/> (06 maart 2016).

³⁷⁴ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁷⁵ Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁷⁶ Broer, 'Waarom onze soldaten (en wat ingenieurs) naar Mali gaan' en Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁷⁷ M. Kranenburg, 'Coalitie oneens over militaire missie in Mali', *NRC-Handelsblad* (versie 20 februari 2013),

<http://www.nrc.nl/handelsblad/2013/02/28/coalitie-oneens-over-militaire-missie-in-mali-12623974> (06 maart 2016) en Hoedeman, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde'.

³⁷⁸ *HTK*, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.9.

³⁷⁹ *HTK*, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.9.

³⁸⁰ *HTK*, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden', 2012-2013, 2768, p.2.

³⁸¹ *HTK*, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.2.

³⁸² *HTK*, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.2.

inschatten van de behoefte van de EU aan de vooravond van de tweede missie een misstap was waarvoor de defensieattachés zich moesten ‘doodschamen’ en dat Nederland als gevolg hiervan ‘voor aap’ stond.³⁸³ Ook D66 sloot zich hierbij aan: ‘laten wij hopen dat na tweemaal de boot gemist te hebben, driemaal scheepsrecht is en dat er op tijd een besluit genomen kan worden.’³⁸⁴

Ook in de media werd de officiële verklaring van Timmermans tegengesproken. Volgens de directeur van het The Hague Centre for Strategic Studies, Rob de Wijk, vormde het Nederlandse optreden ten aanzien van het Europese overleg over de missie in Mali ‘een blamage’ en had Nederland door het getreuzel ‘enorme reputatieschade’ opgelopen.³⁸⁵ In de woorden van De Wijk: ‘Den Haag zal dat nooit toegeven, maar die schade is er wel degelijk. Internationaal wordt de kwestie diplomatiek verwoord, maar veel buitenlandse diplomaten die ik spreek, kritiseren het Haagse optreden.’³⁸⁶ Ook Clingendael defensie-expert Kees Homan schreef na het mislopen van de missie in Mali over de reputatieschade voor Nederland bij de EU-lidstaten. Volgens hem waren de EU-lidstaten verbaasd over de Nederlandse acties.³⁸⁷ Volgens *de Volkskrant* leverde het mislopen van deelname aan de missies veel kritiek op van de andere EU-lidstaten. Hier werd zelfs geschreven dat sprake was van een ‘diplomatiek conflict’ tussen Frankrijk en Nederland. Ook wees dit artikel op de inschattingsfout ten aanzien van de vraag van de EU en het te late Nederlandse aanbod.³⁸⁸

Het niet participeren in de EUTM in Mali was het resultaat van tegenstrijdige visies in het Nederlandse kabinet. De VVD wilde geen militaire verplichtingen aangaan. In zijn officiële verklaring stelde Timmermans dat Nederland adequaat had gehandeld. Gebaseerd op de geluiden uit de Tweede Kamer en de Nederlandse media leek de Nederlandse internationale reputatie toch schade te hebben opgelopen. In de rest van het hoofdstuk zal worden geanalyseerd of deze reputatieschade invloed had op de Nederlandse participatie in de VN-missie MINUSMA.

4.3.2 Het Nederlandse besluitvormingsproces omtrent deelname aan de VN-missie MINUSMA

Op 25 april 2013 nam de Veiligheidsraad resolutie 2100 aan. Op basis van deze resolutie konden de VN een missie in Mali beginnen, die door westerse staten werd geleid. Deze missie, MINUSMA, zou de eerder genoemde AFISMA vervangen.³⁸⁹ Oud-minister voor Ontwikkelingssamenwerking van de PvdA Bert Koenders kreeg van de VN de leiding over deze civiele en militaire missie.³⁹⁰ Het doel van de missie was steun te bieden aan het centrale gezag, de burgerbevolking te beschermen en terroristische

---

³⁸³ HTK, ‘Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking’, 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.3.

³⁸⁴ HTK, ‘Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking’, 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.1.

³⁸⁵ G. Colin en P. Penot, ‘Krijgsmacht mag op missie naar Mali’, *Kennisinstituut Clingendael* (versie 5 november 2013), <http://www.clingendael.nl/page/krijgsmacht-mag-op-missie-naar-mali> (29 februari 2016).

³⁸⁶ Colin, ‘Krijgsmacht mag op missie naar Mali’.

³⁸⁷ Homan, ‘Bijdrage aan VN-missie goed plan’.

³⁸⁸ Hoedeman, ‘Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde’.

³⁸⁹ Homan, ‘Het conflict in Mali’, p.14.

³⁹⁰ Colin, ‘Krijgsmacht mag op missie naar Mali’.

activiteiten te voorkomen.³⁹¹ In Nederland stemde een grote meerderheid in de Tweede Kamer op 1 november 2013 voor Nederlandse deelname aan de VN-missie in Mali. De VN-missie MINUSMA sloot aan bij het Nederlandse voornemen om meer gebruik te maken van de zogeheten 3d-benadering (*defence, diplomacy en development*) zoals in het regeerakkoord van 2012 was opgenomen.³⁹² Nederland zou door het sturen van 368 militairen het inlichtingendeel van de missie op zich nemen.³⁹³ Met een bijdrage van 368 militairen vormde Nederland de grootste westerse vertegenwoordiger van de VN in Mali.³⁹⁴ De missie in Mali eiste dat de Nederlandse militairen in het noorden van Mali zouden opereren: dit vormde een gebied dat nog steeds erg onstabiel was.³⁹⁵

Timmermans verklaarde dat Nederland een bijdrage zou leveren aan de missie, omdat het de Nederlandse plicht was een bijdrage te leveren aan de internationale stabiliteit. Ook verklaarde hij: 'Voor een land als Nederland, dat sterk gebaat is bij internationale samenwerking, is het belangrijk om in internationaal verband medeverantwoordelijkheid te dragen.'³⁹⁶ De randvoorwaarden van de missie MINUSMA zouden duidelijker zijn dan de randvoorwaarden van de EUTM in Mali waardoor ook de VVD een voorstander was van het leveren van een Nederlandse bijdrage aan de missie.³⁹⁷

Ondanks de woorden van Timmermans, was de oppositie in de Tweede Kamer van mening dat Nederland aan de VN-missie meedeed als gevolg van internationale druk door reputatieschade. De SP was tegen deelname aan de VN-missie en vond het een: 'ondoordachte deelname aan een missie, louter vanwege het herstellen van reputatieschade.'³⁹⁸ PVV-lid Raymond de Roon was het met het standpunt van de SP eens: 'Deze missie dient er vooral toe om de internationale standing van dit kabinet op te krikken.'³⁹⁹ Voor de PvdA vormde de leidinggevende rol van Bert Koenders een belangrijke reden om een bijdrage te leveren. De PvdA verklaarde dat het een internationale 'blamage' zou zijn als Nederland geen bijdrage zou leveren, terwijl Koenders de leiding had over de missie.⁴⁰⁰

In de media werd de reputatieschade ook als reden genoemd voor de politieke beslissing dat Nederland een bijdrage zou leveren aan de missie MINUSMA. Clingendael defensie-expert Ko Colijn schreef dat de Nederlandse Defensie wederom op de internationale kaart zou belanden middels deze

---

³⁹¹ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, van Defensie, van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Veiligheid en Justitie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2013-2014, 29 521, nr. 213, p.1.

³⁹² K. Homan, 'We kunnen Mali alleen helpen in gevechtstenuw', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 23 oktober 2013), <http://www.clingendael.nl/publication/we-kunnen-mali-alleen-helpen-gevechtstenuw> (28 februari 2016).

³⁹³ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, van Defensie, van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Veiligheid en Justitie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2013-2014, 29 521, nr. 213, p.1.

³⁹⁴ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, van Defensie, van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Veiligheid en Justitie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2013-2014, 29 521, nr. 213, p.17.

³⁹⁵ Homan, 'Het conflict in Mali', p.15 en Colin, 'Krijgsmacht mag op missie naar Mali'.

³⁹⁶ HTK, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, van Defensie, van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Veiligheid en Justitie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2013-2014, 29 521, nr. 213, p.2.

³⁹⁷ HTK, 'Aan de orde is het debat over de Nederlandse bijdrage aan MINUSMA in Mali', 2013-2014, 29 521, nr.36, p. 4.

³⁹⁸ J. Hoedeman en N. Righton, 'Defensie wint weer terrein in Den Haag met missie Mali', *De Volkskrant* (versie 21 oktober 2013), <http://www.volkskrant.nl/politiek/defensie-wint-weer-terrein-in-den-haag-met-missie-mali~a3530534/> (04 maart 2016).

³⁹⁹ NOS, 'Kamer: nog vragen over Mali' (versie 01 november 2013), <http://nos.nl/artikel/569815-kamer-nog-vragen-over-mali.html> (09 maart 2016).

⁴⁰⁰ HTK, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr.128, p.5.

bijdrage. Hij schreef: 'Hoewel het uiteraard ontkend wordt, is de bijdrage aan de VN-missie in Mali daarom tot slot ook te beschouwen als een goedmakertje; een poging om het verloren prestige te herstellen.'⁴⁰¹ Ook De Wijk was van mening dat de belangrijkste reden om aan een gevaarlijke missie van de VN mee te doen het Nederlandse besef was dat de reputatie van het land hersteld diende te worden.⁴⁰²

De missie MINUSMA was risicovoller dan de EUTM in Mali. Vooral de Nederlandse bijdrage, het inlichtingendeel, vereiste activiteiten in het noorden van Mali: het onstabiele deel van het land. Voor Nederland was dit een van de 'gevaarlijkste' militaire missies die het in jaren ondernam.⁴⁰³ Volgens een artikel van het kennisinstituut Clingendael paste de missie niet bij het Nederlandse buitenlandbeleid en zorgde de internationale druk ervoor dat Nederland gedwongen werd om aan een risicovolle missie deel te nemen.⁴⁰⁴ Ook bestonden er vraagtekens ten aanzien van de randvoorwaarden van de missie MINUSMA. Op het moment dat Nederland besloot een bijdrage te leveren waren deze randvoorwaarden vaag: de exacte inhoud van de missie was nog niet bekend en de missie was qua manschappen nog niet ingevuld.⁴⁰⁵ Dit vormde eerder voor de VVD een reden om niet aan de EUTM in Mali deel te nemen.

Een flink deel van de Nederlandse bevolking was tegen de missie MINUSMA. Uit opiniepeilingen bleek slechts een kwart van de Nederlandse bevolking achter de missie stond, terwijl 43 procent van de Nederlandse bevolking tegen een missie in Mali was.⁴⁰⁶ Het Nederlandse kabinet hechtte duidelijk veel waarde aan de internationale missie, genoeg om tegen de wil van de bevolking in te gaan.

Afgezien van het mogelijk herstellen van internationale reputatieschade waren er andere factoren die een rol speelden bij het besluitvormingsproces ten aanzien van de Nederlandse deelname aan de VN-missie in Mali. Ten eerste was de missie in Mali op financieel vlak voordeliger dan de EUTM in Mali. De missie in Mali kostte Nederland 160 miljoen euro: een relatief laag bedrag vanwege de kostendeling door de VN. De Nederlandse bijdrage aan NAVO missie ISAF in Uruzgan kostte bijvoorbeeld aanzienlijk meer: 4 miljard euro.⁴⁰⁷ Een andere reden voor de politieke conclusie dat een bijdrage aan een missie nu wel mogelijk was, lijkt samen te hangen met de politieke stabiliteit van Nederland. Ruim een jaar na de vorming van Kabinet-Rutte II was dit kabinet aanzienlijk stabiel dan

---

⁴⁰¹ Hoedeman, 'Defensie wint weer terrein in Den Haag met missie Mali' en Homan, 'Bijdrage aan VN-missie goed plan'.

⁴⁰² Colin, 'Krijgsmacht mag op missie naar Mali'.

⁴⁰³ Homan, 'Bijdrage aan VN-missie goed plan'.

⁴⁰⁴ Homan, 'Bijdrage aan VN-missie goed plan'.

⁴⁰⁵ I. Briscoe, M. Drent, K. Homan en D. Zandee, 'Nederlandse militairen in de 'achtertuin' van Europa', *Clingendael Policy Brief* 25 (versie november 2013), <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/Nederlandse-militairen-in-de-achtertuin-van-Europa.pdf> (04 maart 2016) p. 4/5/6.

⁴⁰⁶ Homan, 'Bijdrage aan VN-missie goed plan'.

⁴⁰⁷ Colin, 'Krijgsmacht mag op missie naar Mali'.

tijdens het besluitvormingsproces ten aanzien van de EUTM in Mali.⁴⁰⁸ Dit kan verklaren waarom het Nederlandse kabinet tegen de wil van de Nederlandse bevolking een missie durfde te lanceren die aanzienlijk risicovoller was dan de missies waar Nederland gebruikelijk aan mee deed.

4.4 Subconclusie

Ondanks het feit dat de EUTM in Mali, in tegenstelling tot voorgaande casussen, relatief rustig tot stand kwam, ondervond de EU veel kritiek. Het werd de EU kwalijk genomen geen militaire interventie in Mali te ondernemen. Wederom moest Frankrijk deze taak op zich nemen. De internationale gemeenschap steunde de Franse interventie in Mali, maar was niet bereid om deze interventie met militaire manschappen te steunen. Wel ondersteunden alle grote westerse staten, op verzoek van Frankrijk, de EUTM in Mali. Nederland vormde hier tot twee keer toe een uitzondering op. Het optreden van Nederland viel op omdat het door zijn optreden inging tegen de grote internationale machten. Het Verenigd Koninkrijk, de VS, Frankrijk, Duitsland en grote internationale organisaties als de EU en de NAVO steunden de missie. In voorgaande casussen is gebleken dat Nederland niet vaak tegen de stroom ingaat. De EUTM in Mali vormt hierop een uitzondering.

Het mislopen van de eerste ronde van de EUTM in Mali valt te verklaren aan de hand van de Nederlandse binnenlandse politieke situatie. Het kabinet was niet in staat om een eenheid te vormen ten aanzien van het buitenlandbeleid. De VVD was voornamelijk tegen deelname aan een militaire missie. Het mislopen van de tweede ronde van de EUTM in Mali valt te verklaren als gevolg van de aarzeling van de VVD en het verkeerd inschatten van de Europese behoeften met betrekking tot de missie. Ondanks het feit dat minister van Defensie Timmermans anders beweerde, bracht het mislopen van een bijdrage aan de Europese missies schade toe aan de Nederlandse internationale reputatie.

In tegenstelling tot de verklaring van Timmermans waarin hij stelde dat Nederland meedeed aan de VN-missie op basis van de internationale veiligheid en het bestaan van duidelijke randvoorwaarden, lijkt de bijdrage aan de VN-missie voornamelijk verklaard te kunnen worden als het gevolg van internationale druk. De missie was in strijd met het Nederlandse buitenlandsbeleid vanwege het hoge risiconiveau van de missie. Tevens waren de randvoorwaarden onduidelijk en was een flink deel van de Nederlandse bevolking tegen Nederlandse deelname aan de missie. In de Tweede Kamer en in de media werd eveneens aangenomen dat de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie een 'goedmakertje' was ten aanzien van de internationale gemeenschap. Dit zou onder andere verklaren waarom de Nederlandse regering een missie ondernam die tegen de wil van de Nederlandse bevolking was.

---

⁴⁰⁸ *De Volkskrant*, 'CPB-debat: Het Kabinet functioneert en is stabiel' (versie 5 maart 2013), <http://www.volkskrant.nl/politiek/cpb-debat-het-kabinet-functioneert-en-is-stabiel~a3404332/> (12 maart 2016).

De VN-missie is niet enkel te verklaren als het gevolg van internationale druk door internationale reputatieschade. De binnenlandse politieke situatie in Nederland was eind 2013 stabiel en het leiderschap van Koenders vormde voor Nederland een extra motivatie om aan de missie deel te nemen. Op de vooraf gestelde vraag of Nederland door de EU en diens lidstaten beïnvloed werd in de keuze om deel te nemen aan de VN-missie in Mali is geen eenduidig antwoord te geven. Toch kan er gesteld worden, ondanks de invloed van andere factoren, dat de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie mede een gevolg was van de reputatieschade die het land had opgelopen in Europese kring door het mislopen van de EU-missie in Mali. Daarom lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de Nederlandse handelingsvrijheid in het besluitvormingsproces ten aanzien van de VN-missie in Mali indirect door de EU werd beperkt.

Slotconclusie

Uit het eerste hoofdstuk van dit onderzoek blijkt, dat de EU-lidstaten in toenemende mate zijn gaan samenwerken ten aanzien van het veiligheids- en defensiebeleid, na de Verklaring van St. Malo in 1998. Het belangrijkste doel van deze integratie is het creëren van een Europese defensiegemeenschap die niet afhankelijk zou zijn van de NAVO en de VS. In 1999 wordt het GVDB opgericht, de militaire tak van het GBVB. Vanaf de eerste civiele en militaire missies in 2003 heeft de EU gepoogd de integratie te bevorderen door verdragen op te stellen en door de onderlinge samenwerking tussen EU-lidstaten te stimuleren. Vooral het Verdrag van Lissabon dat in 2009 in werking is getreden, heeft de bevordering van de Europese samenwerking op het gebied van defensie als doel.

Nederland heeft zich, op het gebied van veiligheid en defensie, in de loop der jaren georiënteerd op een trans-Atlantische verbinding met de NAVO en de VS. Er werd daarom in eerste instantie kritisch gekeken naar de oprichting van het GBVB en het GVDB. Toen bleek dat het Europese veiligheids- en defensiebeleid complementair zou zijn met de NAVO en haar taken niet zou overnemen, stemde Nederland in met het nieuwe Europese beleid.

Nederland is betrokken bij de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie. Het zet zich actief in voor de samenwerking tussen de EU-lidstaten en neemt deel aan de meeste EU-missies. Toch is het Nederlandse beleid nog steeds sterk op de NAVO gericht. Vrijwel elke vorm van integratie in de EU die door Nederland gesteund wordt, is complementair aan het beleid van de NAVO. Wanneer het Europese beleid niet overeenkomt met het beleid van de NAVO is van een pro-Europese houding niet langer sprake. Vanwege de Nederlandse houding ten aanzien van de Europese integratie op het gebied van het veiligheids- en defensiebeleid en de voorkeur voor de trans-Atlantische samenwerking, is in dit onderzoek de volgende vraag onderzocht: *In welke mate beperkt het integratieproces van de Europese defensiesamenwerking de Nederlandse handelingsvrijheid op het gebied van het veiligheids- en defensiebeleid sinds de totstandkoming van het GVDB in 1999?*

Deze vraag is beantwoord aan de hand van een praktijkanalyse van drie verschillende casussen, waarbij de Nederlandse handelingsvrijheid van het veiligheids- en defensiebeleid door de EU of de EU-lidstaten beïnvloed werd. De analyse van de casussen geeft een beeld van de overwegingen die Nederland voorafgaand aan de (mogelijke) deelname aan een internationale vredesmissie maakt. Omdat de casussen in verschillende periodes plaatsvinden, kan er worden geanalyseerd of de Europese integratie van het veiligheids- en defensiebeleid het Nederlandse besluitvormingsproces in toenemende mate is gaan beperken.

In de eerste casus staat de periode centraal, die voorafging aan de missie in Irak op 20 maart 2003. Deze missie, operatie 'Iraqi Freedom', vond plaats op initiatief van de VS en is uitgevoerd door een Coalition of the Willing. De inval werd door de coalitie gelegitimeerd vanwege de mogelijke

dreiging van Iraakse massavernietigingswapens. Vanwege tegengestelde opvattingen zorgde de inval in Irak voor onrust binnen de internationale gemeenschap. Frankrijk en Duitsland waren van mening dat de inval in Irak niet op legitieme gronden was gebaseerd, terwijl de VS en het Verenigd Koninkrijk de inval wel legitiem vonden. Door de tegenstrijdige meningen van de westerse staten stonden internationale organisaties zoals de NAVO en de EU machteloos. Door de noodzaak van een unanieme besluitvorming werden militaire opties geblokkeerd.

Uit het besluitvormingsproces dat voorafging aan de Nederlandse deelname aan de missie in Irak, blijkt dat de Nederlandse regering waarde hechtte aan het volgen van een VN georiënteerd spoor en tegelijkertijd een eenheid in de EU wilde nastreven. Hoewel Nederland lang vasthield aan het volgen van een 'middenweg' is het volgens de Commissie-Davids duidelijk dat Nederland een trans-Atlantische koers nastreefde. In het rapport wordt zelfs gesproken over een 'Atlantisch Reflex'. Door de verdeeldheid in de westerse gemeenschap had Nederland de mogelijkheid om lange tijd een 'middenweg' aan te houden en uiteindelijk een kant te kiezen. Uit de analyse van de eerste casus blijkt dat de EU en de EU-lidstaten zichzelf buitenspel zetten, waardoor Nederland voorafgaand aan de missie in Irak niet beperkt werd in zijn handelingsvrijheid.

In de tweede casus is de periode voorafgaand aan de NAVO-missie in Libië geanalyseerd. Libië kreeg vanaf januari 2011 te maken met een humanitaire crisis door de Arabische Lente en een burgeroorlog tegen het regime van Khadaffi. Vanwege het nieuwe, gereserveerde Amerikaanse buitenlandbeleid namen de EU-lidstaten, voornamelijk Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, het initiatief voor de missie in Libië. De EU en de NAVO werden wederom door onenigheid in westerse visies verhinderd tot een militair optreden: onder andere Duitsland was tegen een militair ingrijpen in Libië. Op 19 maart 2011 begon operatie 'Odyssey Dawn' via een Coalition of the Willing. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, gesteund door de VS, vielen op 19 maart 2011 Libië binnen. Uiteindelijk lukte het de NAVO-lidstaten om zich te organiseren en nam de NAVO op 31 maart 2011 de missie over.

Wederom had Nederland in het begin van het besluitvormingsproces een Europees georiënteerde houding. Het wilde, via de EU, het regime van Khadaffi economische sancties opleggen. Nederland stond niet achter de missie die geïnitieerd werd door Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Vanaf het moment dat de Coalition of the Willing van start ging, verklaarde Nederland enkel een missie met de NAVO in overweging te nemen. De bijdrage die Nederland vervolgens aan de NAVO-missie leverde was van defensieve aard. Ondanks druk vanuit Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en zelfs vanuit de VS, heeft Nederland zich niet laten overhalen een offensieve bijdrage aan de missie te leveren. In deze casus heeft de intentie van de EU-lidstaten voor een minimale beperking in de handelingsvrijheid van de Nederlandse regering gezorgd. Het EU-initiatief voor een missie wees Nederland op zijn internationale verantwoordelijkheid, maar door de verdeeldheid binnen de EU was het voor Nederland mogelijk om met een minimale bijdrage aan zijn 'internationale verplichtingen' te voldoen.

In de derde casus is de periode besproken die voorafging aan de EU- en VN-missies in Mali. In Mali woedde vanaf 2012 een burgeroorlog. Dit maakte de weg vrij voor terroristische organisaties in het noorden van Mali: de dreiging voor internationaal terrorisme werd hierdoor groter. Door het gereserveerde Amerikaanse beleid was het wederom aan de EU het initiatief voor een missie te nemen. Frankrijk startte op 11 januari 2013 de unilaterale operatie 'Serval'. Het stond er ditmaal alleen voor: geen enkel EU-land was bereid een Franse inval met manschappen te ondersteunen. Na de Franse inval besloot de EU met een militaire trainingsmissie een minimale bijdrage te leveren aan de stabiliteit in Mali. De trainingsmissie is tot twee keer toe verlengd. Wederom werd de EU in haar optreden gehinderd door het gebrek aan eenheid binnen de EU. Vooral Duitsland was tegen een militair optreden in Mali.

Nederland steunde operatie 'Serval' met transportmiddelen, maar besloot tot twee maal toe niet deel te nemen aan de EUTM in Mali. Nederland verdedigde zijn besluit met het argument dat deelname niet meer nodig was vanwege het grote aanbod uit andere lidstaten. Dit is tegengesproken in de Nederlandse media. In de media werd gesuggereerd dat de VVD onwillig was ten aanzien van een missie en het aanbod voor een mogelijke Nederlandse bijdrage bewust vertraagd heeft. Ook de Tweede Kamer stelde vragen over het optreden van de VVD en vroeg zich af in hoeverre de Nederlandse houding voor internationale reputatieschade heeft gezorgd. De Nederlandse bijdrage aan de VN-missie MINUSMA in Mali op 1 november 2013 lijkt aan te tonen dat de Nederlandse regering het mislopen van de EU-missies wilde compenseren. De Nederlandse bijdrage was groot, zeker in vergelijking met voorgaande missies. De Nederlandse handelingsvrijheid werd in eerste instantie niet beperkt door de EU en de EU-lidstaten. Door niet te participeren in de EU-missie in Mali, voldeed Nederland niet aan zijn 'internationale verplichtingen'. De Europese druk op Nederlandse deelname werd daarom opgevoerd, waardoor Nederland toch besloot een bijdrage te leveren aan de VN-missie. Op deze manier beperkte de EU dus toch de Nederlandse handelingsvrijheid.

Het Nederlandse optreden in deze drie casussen werd niet alleen beïnvloed door de druk van de internationale gemeenschap. Elk besluitvormingsproces voor deelname aan de missies is onder andere bepaald door de binnenlandse politieke situatie. In alle drie de gevallen had Nederland te maken met een instabiel, 'nieuw' kabinet dat grote risico's wilde vermijden aangezien deze een negatieve invloed zouden hebben op het kabinet. Dit verklaart onder andere dat het kabinet Rutte-II het risico durfde te nemen om een grotere bijdrage te leveren aan de VN-missie MINUSMA. Ruim een jaar na de vorming van dit kabinet was de binnenlandse politieke situatie voorafgaand aan de VN-missie MINUSMA stabielere dan tijdens het besluitvormingsproces ten aanzien van de EUTM in Mali. Volgens artikel 100 van de Grondwet is voor deelname aan een vredesmissie geen meerderheid in de Tweede Kamer nodig. Daardoor was de rol van de oppositie in de Tweede Kamer ten tijde van de missies in Irak, Libië en Mali niet doorslaggevend. De oppositie had dankzij haar soms felle kritiek wel

invloed op de uitkomst van het besluitvormingsproces. De rol van de publieke opinie was minimaal in alle drie de casussen. Bij de missies in Irak en Mali is gebleken dat een deel van de bevolking geen voorstander was voor een internationaal optreden. Desondanks is dit in de Kamer genegeerd en zijn de missies alsnog tot stand gekomen.

Uit de analyse van bovenstaande casussen blijkt dat het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid in toenemende mate beïnvloed wordt door de EU-lidstaten. De invloed van de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie gaat gepaard met het steeds kleiner worden van de rol van de VS bij internationale missies. Het initiatief voor een internationale vredesmissie komt hierdoor steeds vaker bij de EU-lidstaten te liggen. Als Nederland wil voldoen aan de internationale verplichtingen dan betekent dit een nauwere samenwerking met de EU-lidstaten.

Uit de casussen blijkt dat het functioneren van het Europese veiligheids- en defensiebeleid bij tijd en wijle kritisch bekeken moet worden. Door de noodzaak van een unanieme besluitvorming is het Europese defensiegemeenschap gevoelig voor een blokkering in het functioneren. Vanwege de intergouvernementele samenwerking hebben de EU-lidstaten daarnaast geen officiële verplichtingen met betrekking tot de EU. Toch was Nederland in elke casus betrokken bij de besluitvorming van de EU om een mogelijke oplossing voor een internationale crisis te bedenken. In dat geval kan er gesproken worden van 'onofficiële' druk vanuit de EU. Nederland hoeft in theorie geen bijdrage te leveren aan een internationale crisis, maar voelt zich hier, door zijn verbintenis met de EU, wel toe verplicht.

Uit de analyse van de casussen komt naar voren dat Nederland in toenemende mate wordt beïnvloed door de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie. Vooral de casus over de missie in Mali maakte duidelijk dat Nederland druk voelt om zijn internationale positie ten aanzien van de EU-lidstaten te handhaven en dit verklaart waarom Nederland besloot een grote bijdrage aan de VN-missie MINUSMA te leveren. De conclusie is gerechtvaardigd dat de Nederlandse handelingsvrijheid in toenemende mate wordt beperkt door de EU en de EU-lidstaten.

Doordat het Europese veiligheids- en defensiebeleid afhankelijk is van eenheid binnen de EU blijkt het GVDB en het Europese beleid vaak niet goed te functioneren. Zowel voorafgaand aan de missie in Irak als in Libië lukte het de EU niet om een missie op te zetten vanwege onenigheid tussen de EU-lidstaten. Ondanks dat de EU in toenemende mate het Nederlandse beleid beperkt, zorgt het niet optimaal functioneren van het Europese defensiebeleid ervoor dat Nederland nog steeds van relatieve vrijheid gebruik kan maken. Nederland kan hierdoor met een minimale defensiebijdrage aan zijn 'internationale verplichtingen' voldoen. Het antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek is dat de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie in toenemende mate de handelingsvrijheid van het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid beperkt, maar dat Nederland,

door het niet goed functioneren van het Europese veiligheids- en defensiebeleid, voorlopig kan beschikken over een relatieve handelingsvrijheid.

Literatuurlijst

- *Literatuur*

- Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Instabiliteit rond Europa: confrontatie met een nieuwe werkelijkheid', AIV-publicatie nr. 94 (Den Haag 2015).
- Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Militaire samenwerking in Europa, mogelijkheden en beperkingen', AIV-publicatie nr. 31 (Den Haag 2003).
- Aybet, G., *The Dynamics of European Security Cooperation 1945-91* (Londen 1997).
- Baehr, P. en M. Castermans, 'Nederland en de rechten van de mens in China', *Internationale Spector* 4 (2002) p.199-205.
- Barents, R., *Het Verdrag van Lissabon. Achtergronden en commentaar* (Deventer 2008).
- Bata, A., 'EUTM Mali in the absence of the EU', *International Security Observer* (versie 01 maart 2013), <http://securityobserver.org/eutm-mali-in-the-absence-of-the-eu/> (05 maart 2016).
- Benthem van den Bergh, G., D. Hellema en H. de Lange (red.) *Europa eenmaal andermaal beschouwingen over veiligheid* (Amsterdam 1985).
- Benthem van den Bergh, G., D. Hellema, en H. Lange, 'Europa in de lucht?', in: G. Benthem van den Bergh, D. Hellema, H. de Lange (red.) *Europa eenmaal andermaal beschouwingen over veiligheid* (Amsterdam 1985) p. 8-10.
- Bommel, H. van en G van Leemput, 'Onverantwoord goedgegelovig of welbewust misleid. De Nederlandse steun aan de oorlog in Irak: een reconstructie', *De Nederlandse Socialistische Partij* (versie maart 2007) https://www.sp.nl/sites/default/files/0703-rapport-irak_1.pdf (06 december 2015).
- Briscoe, I., M. Drent, K. Homan en D. Zandee, 'Nederlandse militairen in de 'achtertuin' van Europa', *Clingendael Policy Brief* 25 (versie november 2013), <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/Nederlandse-militairen-in-de-achtertuin-van-Europa.pdf> (04 maart 2016).
- Colin, G. en P. Penot, 'Krijgsmacht mag op missie naar Mali', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 5 november 2013), <http://www.clingendael.nl/page/krijgsmacht-mag-op-missie-naar-mali> (29 februari 2016).
- Collas, T., 'Nederlands- Belgische militaire samenwerking in de European Battlegroup', *Militaire Spector* 4 (2013) p.187-197.
- Couvreur, J., 'Syrië en de Arabische Lente: een geval apart', *International Spector* 2 (2014) p.23-27.
- De Commissie Davids, 'Rapport Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak' (Amsterdam 2010).

- Drent, M. en D. Zandee, *Breaking Pillars. Towards a civil-military security approach for the European Union* (Den Haag 2010).
- Drent, M. en D. Zandee, 'Samen uit, samen thuis. Internationale defensiesamenwerking in een veranderende wereld', *Internationale Spectator* 3 (2015) p.1-6.
- Francis, B., 'The regional impact of the armed conflict and French intervention in Mali', *Norwegian Peacebuilding Resource Centre* (2013) p. 1-16.
- Geel, van L., G de Koster en F. Osinga, 'De NAVO tegen Gaddafi. Operation Unified Protector', *Militaire Spectator* 5 (2011) p.220-236.
- Gerrits, A., 'Rusland, het Midden-Oosten en de oorlog in Syrië', *Kennisinstituut Clingendael* (versie oktober 2015), <http://www.internationalespectator.nl/article/rusland-het-midden-oosten-en-de-oorlog-syri%C3%AB> (09 januari 2016).
- Gijswijt, T., 'De trans- Atlantische elite en de Nederlandse buitenlandse politiek sinds 1945', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 31-46.
- Ginkel, B. van, 'How to repair the legitimacy deficit in the War on Terror: a special court for dealing with international terrorism?', in: J. de Zwaan, E. Bakker en S. van der Meer (red.), *Challenges in a Changing World: Clingendael views on Global and Regional issues* (Den Haag 2009) p.145-162.
- Gowan, R., 'EU Troops Can Still Help in Mali', *European Council on Foreign Relations* (versie 05 februari 2013), http://ecfr.eu/content/entry/commentary_eu_troops_can_still_help_in_mali (29 februari 2016).
- Graaf, B., D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003).
- Grevi, G., D. Helly, en D. Keohane (red.), 'European Security and Defence Policy. The First 10 Years, 1999-2009', *European Institute for Security Studies* (Parijs 2009).
- Grinsven, P. van, M. van Keulen en J. Rood (red.), 'Over verkiezingen, politisering en het Nederlandse Europa-beleid', *Kennisinstituut Clingendael* (versie november 2006), http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20061100_cesp_paper_grinsven_keulen_rood.pdf (15 november 2015).
- Gosselin, K., masterproef, 'Motieven en legitimering van de NAVO-interventie in Libië: R2P als morele plicht of nationale belangen als drijfveer?', *Universiteit Gent*, 2010-2011.
- Harst, J. van der, 'De verdwenen voorspelbaarheid. Het Nederlandse Europabeleid tijdens en na de Koude Oorlog; een vergelijking', in: B. Graaf, D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003) p. 131-154.
- Harst, J. van der, 'Naar een Europees Leger?', *Atlantisch Perspectief* 5 (1999) p. 14-19.

- Harst, J. van der, 'Nederland in ban van Eurosceptis', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p.77-92.
- Harvey, F., *Explaining the Iraq war. Counterfactual Theory, Logic and Evidence* (New York 2012).
- Hellema, D., *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009).
- Hellema D. en M. Segers, 'Tussen zelfbewustzijn en zinsbegoocheling; een bezinning op de grondslagen van het Nederlands buitenlands beleid', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 1-8.
- Hoff, R. 'Irak, de ondergang van Saddam Hoessein', in: E. Kamp en H. Schonewille (red.) *Herinneringsboek SFIR 1* (Utrecht 2003) p.10-16.
- Homan, C., 'Het conflict in Mali', *Armex 6* (december 2013) p. 11-15.
- Homan, K., 'Bijdrage aan VN-missie goed plan', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 19 december 2013), <http://www.clingendael.nl/publication/bijdrage-aan-vn-missie-mali-goed-plan?lang=nl> (09 maart 2016).
- Homan, K., 'Dutch troops to peacekeeping mission in Mali will face complex situation', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 25 november 2013), <http://www.clingendael.nl/publication/dutch-troops-peacekeeping-mission-mali-will-face-complex-situation/> (05 maart 2016).
- Homan, K., 'Europese Defensie na Lissabon', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 01 juni 2008), <http://www.clingendael.nl/publication/europese-defensie-na-lissabon> (05 november 2015).
- Homan, K., 'Libië: Responsibility to Protect and the NAVO', *Atlantisch Perspectief 8* (2011) p. 24-29.
- Homan, K., 'We kunnen Mali alleen helpen in gevechtstenuë', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 23 oktober 2013), <http://www.clingendael.nl/publication/we-kunnen-mali-alleen-helpen-gevechtstenue> (28 februari 2016).
- Honig, J., *Defense Policy in the North Atlantic Alliance. The case of the Netherlands* (Praeger 1993).
- Howorth, J., 'France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis', *Survival: Global Politics and Strategy 4* (2003) p.173-192.
- Howorth, J., *Security and Defence Policy in the European Union* (Hampshire 2007).
- Jacoby, W., *The Enlargement of the European Union and NATO* (Cambridge 2005).
- Jozwiak, R., 'Rumblings of Dissent Over Libyan Action Within EU, NATO', *GlobalSecurity* (versie 21 maart 2011), <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/libya->

110321-rferl01.htm (10 januari 2016).

- Klem, M., 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid in een veranderende wereld, verkennende studie voor het WRR-rapport Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland', *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* nr. 42 (Den Haag 2010).
- Klep, C. en R van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag 1999).
- Klinkert, W. en G. Teitler, 'Nederland van neutraliteit naar bondgenootschap', in: B. Graaf, D. Hellema en B. van der Zwan (red.) *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2003) p. 9-36.
- Menon, A. 'European Defence Policy from Lisbon to Libya', *Survival: Global Politics and Strategy* 53 (2011) p.75-90.
- Mengelberg, S., 'Beschouwing: Breken of bouwen van een Europese veiligheidsstructuur?', *Atlantisch Perspectief* 20 (2014) p.1-6.
- Mengelberg, S. en M. Drent, 'Een effectievere Europese Unie?', *Militaire Spectator* 11 (2010) p. 544-557.
- Muniz, M., 'France: the frustrated leader', in: F. Santopinto en M. Price (red.) *National visions of EU defense policy* (2013) p.6-26.
- Nicoll, A., 'War in Libya: Europe's Confused Response', *International Institute for Strategic Studies* 18 (2011).
- OECD (red.), 'An Atlas of the Sahara-Sahel: Geography, Economics and Security', *West African Studies* (2014).
- *Partij van de Arbeid*, 'De oorlog is begonnen...' (versie 20 maart 2003), http://www.pvdarotterdam.nl/actueel/nieuws/nieuws_item/t/de_oorlog_is_begonnen (02 december 2015).
- Rood, J. en M. Doolaard, 'Activisme als risico: buitenlands beleid onder Balkenende', *International Spectator* 11 (2010) p. 567-571.
- Salmon, T., 'Europe and European integration', in: T. Salmon (red.) *Issues in International Relations* (Londen 2000).
- Staden, F. van, 'Nederlands veiligheidsbeleid en het Atlantische primaat. Over beknelde ambities en slijtende grondslagen', in: D. Hellema, M. Segers en J. Rood (red.) *Bezinning op het buitenland. Het Nederlands buitenlands beleid in een onzekere wereld* (Den Haag 2011) p. 9-30.
- Staden, F. van, 'Nederland en de trans-Atlantische samenwerking', *Internationale Spectator* 11 (2006) p.568-572.
- Squassoni, S., 'Iraq U.N inspections for weapons of mass destruction', *CRS Report for Congress* (versie 7 oktober 2003), <http://fas.org/man/crs/RL31671.pdf> (29 november 2015).

- Teunissen, P., 'De nieuwe veiligheidsarchitectuur van Europa', *Internationale Spectator* 12 (1997) p. 662-670.
- VandeWalle, D., *History of Modern Libya* (Cambridge 2006).
- Valasek, T., 'What Libya says about the future of the transatlantic alliance', *Centre for European Reform* (versie 29 juli 2011), <http://www.cer.org.uk/publications/archive/essay/2011/what-libya-says-about-future-transatlantic-alliance> (17 oktober 2015) p.1-5.
- Vigeveno, G., 'Irak en de erfenis van Saddam Hoessein', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 1 januari 2003), <http://www.clingendael.nl/publication/irak-en-de-erfenis-van-saddam-hoessein> (03 december 2015).
- Vries, H. de, *Insider and outsider: global social movements, party politics, and democracy in Europe and North America* (Maryland 2007).
- Vries, S. de, 'Europese defensiesamenwerking: een exercitie in de kantlijn', *Atlantisch Perspectief* 20 (2014) p.1-6.
- Waanders, M., 'Meer Europese samenwerking is bittere noodzaak', *Atlantisch perspectief* 20 (2012) p.1-6.
- Wijninga, P., 'Europese samenwerking met een Noord-Atlantisch tintje', *Atlantisch Perspectief* 2 (2014) p.2-8.
- Zandee, D., 'Europa moet, ook voor defensie!', *Atlantisch perspectief* 20 (2010).
- Zandee, D., 'Europese defensiesamenwerking staat niet gelijk aan een Europees Leger', *Kennisinstituut Clingendael* (versie 31 oktober 2012), <http://www.clingendael.nl/publication/europese-defensiesamenwerking-staat-niet-gelijk-aan-een-europees-leger> (02-08-2015).

- **Krantenartikelen**

- Baas, T., 'Franse luchtmacht verwoest vier tanks' (versie 19 maart 2011), <http://www.bnr.nl/feeds/anp/politiek/2011/03/19/franse-luchtmacht-verwoest-vier-tanks> (09 januari 2016).
- *BBC News*, 'Leaders statement on Iraq: full text' (versie 30 januari 2003), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2708877.stm> (02 december 2015).
- Botje, H. en T. Broer, 'De Hoop Scheffer en de old boys', *Vrij Nederland* (versie 23 januari 2010), <https://www.vn.nl/de-hoop-scheffer-en-de-old-boys/> (03 december 2015).
- Broer, T. en J. Alberts, 'Waarom onze soldaten (en wat ingenieurs) naar Mali gaan', *Vrij Nederland* (versie 10 december 2013), <https://www.vn.nl/waarom-onze-soldaten-en-wat-ingenieurs-naar-mali-gaan/> (06 maart 2016).

- CNN, 'Bush makes historic speech aboard warship' (versie 02 mei 2003), <http://edition.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/> (27 november 2015).
- Derryck, V., en B. Paolo, 'Frances decision to intervene in Mali', *The New York Times* (versie 14 januari 2016), http://www.nytimes.com/2013/01/16/opinion/frances-decision-to-intervene-in-mali.html?_r=0 (05 maart 2016).
- *De Volkskrant*, 'CPB-debat: Het Kabinet functioneert en is stabiel' (versie 5 maart 2013), <http://www.volkskrant.nl/politiek/cpb-debat-het-kabinet-functioneert-en-is-stabiel~a3404332/> (12 maart 2016).
- *De Volkskrant*, 'Duizend doden bij opstand Libië' (versie 23 februari 2011), <http://www.volkskrant.nl/voorpagina/-duizend-doden-bij-opstand-libie~a1851178/> (10 januari 2016).
- *De Volkskrant*, 'Nederlandse missie bij Libië kan nu echt van start' (versie 23 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/nederlandse-missie-bij-libie-kan-nu-echt-van-start~a1864280/> (20 maart 2016).
- *De Volkskrant*, 'Rutte: NAVO besluitvorming gaat veel te traag' (versie 24 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/rutte-navo-besluitvorming-gaat-veel-te-traag~a1864676/> (20 maart 2016).
- *De Volkskrant*, 'VS willen af van leidende rol operatie Libië' (versie 22 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/vs-willen-af-van-leidende-rol-operatie-libie~a1863483/> (26 maart 2016).
- Dodd, V., N. Watt en R. Taylor, '45-minute claim on Iraq was hearsay', *The Guardian* (versie 16 augustus 2003), <http://www.theguardian.com/politics/2003/aug/16/davidkelly.iraq> (28 november 2015).
- Dool, P. van den, 'Nederland doet ook mee aan handhaven no-flyzone', *NRC-Handelsblad* (versie 30 maart 2011), <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/03/30/nederland-doet-ook-mee-aan-handhaven-no-flyzone> (25 maart 2016).
- *Europa-Nu*, 'Europese militaire steun voor Mali' (versie februari 2016), <http://www.europa-nu.nl/id/vj5dcc9kgxsn/europese-militaire-steun-voor-mali> (03 maart 2016).
- Erlanger, S., 'An Unexpected Mission for France's Defense Minister', *The New York Times* (versie 20 februari 2013), http://www.nytimes.com/2013/02/20/world/europe/mali-an-unexpected-mission-for-french-defense-minister.html?_r=0 (05 maart 2016).
- Gill, T., 'Steun Irak-Oorlog moet worden verantwoord', *Trouw* (versie 03 februari 2009), <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1130609/2009/02/03/Steun-Irak-oorlog-moet-worden-verantwoord.dhtml> (19 november 2015).
- Heyer, J., J. Puhl, G. Repinski en C. Schult, 'Taking responsibility: France Seeks help for Africa Intervention', *Der Spiegel Online* (versie 19 december 2013), <http://www.spiegel.de/international/world/franceseeks-financial-help-from-europe-for-africa-mission-a-939759.html> (29 februari 2013).

- *Het Algemeen Dagblad*, 'PvdA en PVV beraden zich over missie Libië' (versie 22 maart 2011), <http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/1897841/2011/03/22/PvdA-en-PVV-beraden-zich-over-missie-Libie.dhtml> (02 januari 2016).
- Hinke, B., 'Nederland nog niet gevraagd om militaire bijdrage interventie in Libië', *NRC-Handelsblad* (versie 18 maart 2011), <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/03/18/nederland-nog-niet-gevraagd-om-militaire-bijdrage-interventie-libie> (02 januari 2016).
- Hoedeman, J. en N. Righton, 'Defensie wint weer terrein in Den Haag met missie Mali', *De Volkskrant* (versie 21 oktober 2013), <http://www.volkskrant.nl/politiek/defensie-wint-weer-terrein-in-den-haag-met-missie-mali~a3530534/> (04 maart 2016).
- Hoedeman, J., en N. Righton, 'Hoe Rutte II na lang beraad één militair naar Mali stuurde', *De Volkskrant* (versie 19 oktober 2013), <http://www.volkskrant.nl/archief/hoe-rutte-ii-na-lang-beraad-eeen-militair-naar-mali-stuurde~a3529661/> (06 maart 2016).
- Koéle, T. en J. Hoedeman, 'Brede steun in kamer voor missie naar Libië', *De Volkskrant* (versie 24 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/archief/brede-steun-in-kamer-voor-missie-naar-libie~a1864393/> (23 maart 2016).
- Koelé, T. en N. Righthon, 'Nederland wil militairen leveren voor missie Mali', *De Volkskrant* (versie 6 juni 2013), <http://www.volkskrant.nl/politiek/nederland-wil-militairen-leveren-voor-missie-mali~a3453426/> (06 maart 2016).
- Koning, P. de, 'EU slikt stoere woorden snel weer in', *NRC-Handelsblad* (versie 25 februari 2011), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2011/02/25/eu-slikt-stoere-woorden-snel-weer-in-12000023> (08 januari 2016).
- Korteweg, A., 'Rutte: Nederland doet alleen mee bij verzoek NAVO', *De Volkskrant* (versie 19 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/buitenland/rutte-nederland-doet-alleen-mee-bij-verzoek-navo~a1862427/> (11 januari 2016).
- Kranenburg, M., 'Coalitie oneens over militaire missie in Mali', *NRC-Handelsblad* (versie 20 februari 2013), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2013/02/28/coalitie-oneens-over-militaire-missie-in-mali-12623974> (06 maart 2016).
- NOS, 'Dit is waarom het zo onrustig is in Mali' (versie 20 november 2013), <http://nos.nl/op3/artikel/2070361-dit-is-waarom-het-zo-onrustig-is-in-mali.html> (29 februari 2016).
- NOS, 'Kadhafi breekt met Frankrijk' (versie 11 maart 2011), <http://nos.nl/artikel/224889-kadhafi-breekt-met-frankrijk.html> (08 januari 2016).
- NOS, 'Kamer: nog vragen over Mali' (versie 01 november 2013), <http://nos.nl/artikel/569815-kamer-nog-vragen-over-mali.html> (09 maart 2016).
- *NU.nl*, 'Libië oorlog kost VS ruim 400 miljoen' (versie 11 april 2011), <http://www.nu.nl/buitenland/2489729/libie-oorlog-kost-vs-ruim-400-miljoen.html> (08 december 2016).

- *NU.nl*, 'Massaal protest tegen oorlog in Irak' (versie 15 februari 2003), <http://www.nu.nl/algemeen/109853/massaal-protest-tegen-oorlog-in-irak.html> (05 december 2015).
- Meerhof, R., 'Rutte: Nederland wil rol bij vliegverbod', *De Volkskrant* (versie 19 maart 2011), <http://www.volkskrant.nl/archief/rutte-nederland-wil-rol-bij-vliegverbod~a1862242/> (20 maart 2016).
- Muller, F., 'Oorlog Irak is ethisch verantwoord', *De Volkskrant* (versie 18 maart 2003), <http://www.volkskrant.nl/archief/oorlog-irak-is-ethisch-verantwoord~a742098/> (18 november 2015).
- *MissieMali*, 'The European Commission increases its relief aid in Mali' (versie 8 december 2012), <http://www.missiemali.nl/nieuws/the-european-commission-increases-its-relief-aid-in-mali> (29 februari 2016).
- *NRC-handelsblad*, 'Beroering in Europa over Irak brief' (versie 31 januari 2003), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2003/01/31/beroering-in-europa-over-irak-brief-7624558> (01 december 2015).
- *Reformatorisch Dagblad*, 'De Grave: eerst streven naar eenduidig defensiebeleid EU' (versie 5 november 1998), <http://www.digibron.nl/search/share.jsp?uid=00000000012de03f49f03958ae75addd&sourceid=1011> (28 november 2015).
- *Reformatorisch Dagblad*, 'Liveblog Libië: dag 4 operatie Odyssey Dawn' (versie 22 maart 2011), http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/liveblog_libie_dag_4_operatie_odyssey_dawn_1_541057 (21 maart 2016).
- Reuters, 'Libie akkoord met proces in Nederland', *De Volkskrant* (versie 26 augustus 1998), <http://www.volkskrant.nl/binnenland/-libie-akkoord-met-proces-in-nederland~a455474/> (5 januari 2016).
- Rutenberg, J. en R. Toner, 'A Nation at war: the news media; Critics of Iraq war say lack of Scrutiny helped administration to press its case', *The New York Times* (versie 22 maart 2003), <http://www.nytimes.com/2003/03/22/us/nation-war-media-critics-iraq-war-say-lack-scrutiny-helped-administration-press.html> (20 november 2015).
- Scheffer, P., 'Bommen Scheppen verplichtingen', *NRC-Handelsblad* (versie 21 maart 2003), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2003/03/21/bommen-scheppen-verplichtingen-7631468> (03 december 2015).
- *The Economist*, 'Libya, Europe and the future of NATO. Always waiting for the US Cavalry' (versie 10 juni 2011), <http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/06/libya-europe-and-future-nato> (07 januari 2011).
- *The Economist*, 'Libyan oil. Relying on Libya' (versie 25 februari 2011), http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/02/libyan_oil (07 januari 2015).

- *The Guardian*, 'France and Germany unite against Irak war' (versie 22 januari 2003), <http://www.theguardian.com/world/2003/jan/22/germany.france> (03 december 2015).
- *The Telegraph*, 'NATO ends 'most successful' Libya mission' (versie 31 oktober 2011), <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8859207/Nato-ends-most-successful-Libya-mission.html> (29 december 2015).
- *The Times*, 'Europe and America must stand united', (versie 30 januari 2003), <http://www.thetimes.co.uk/tto/opinion/article2039623.ece> (02 december 2015).
- Tisdall, S., 'France lonely intervention in Mali', *The Guardian* (versie 14 januari 2013), <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/14/france-lonely-intervention-mali> (05 maart 2016).
- *Trouw*, 'Irak laat in rapport veel gaten onverklaard' (versie 14 december 2002), <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2795494/2002/12/14/Irak-laait-in-rapport-veel-gaten-onverklaard.dhtml> (03 december 2015).
- *Trouw*, 'Navo blijft hoeksteen van defensie' (versie 12 september 2000), <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2531099/2000/12/09/Navo-blijft-hoeksteen-defensie.dhtml> (15 november 2015).
- Warrick, J., 'U.S., allies seek to maintain Arab support for Libya effort', *The Washington Post* (versie 22 maart 2011), https://www.washingtonpost.com/world/us-allies-seek-to-maintain-arab-support-for-military-intervention-in-libya/2011/03/21/AB35Go9_story.html (29 januari 2016).
- Watts, N., 'Nicolas Sarkozy calls for air strikes on Libya if Gaddafi attacks civilians', *The Guardian* (versie 11 maart 2011), <http://www.theguardian.com/world/2011/mar/11/nicolas-sarkozy-libya-air-strikes> (09 januari 2016).

- **Overige**

- Defence Data Portal, 'Defence Data of the Netherlands 2013' (versie 2013), <http://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Netherlands/year/2013> (15 november 2015).
- *Eva Jinek op Zondag*, Talkshow, regie Bert van der Veer, Wakker Nederland, Nederland 1, Amsterdam, 15 januari 2013, http://www.uitzendinggemist.net/aflevering/7038/Eva_Jinek_Op_Zondag.html# (28 februari 2016).
- Human Development Report (versie 2015), <http://hdr.undp.org/> (03 maart 2016).

Bronnen

- Internationale bronnen en verklaringen

- Art. 42 lid 1 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU).
- Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 'Europees Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld 2003', 02 december 2008, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIINL.pdf> (12 december 2015).
- De Veiligheidsraad, 'An update on inspection', 27 januari 2013, <http://www.un.org/Depts/unmovic/Bx27.htm> (04 december 2015).
- European Union External Action, 'EU training mission in Mali', december 2015, http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf (29 februari 2016).
- European Union External Action Service, 'Strategy for Security and Development in the Sahel', 2011, http://www.eutmmali.eu/wp-content/uploads/2013/03/sahel_strategy_en.pdf (11 maart 2016).
- Europees Parlement, handelingen, 'Conclusies van de bijeenkomst van de Europese Raad (16/17 december 2010)', 19 januari 2011, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+CRE+20110119+SIT+DOC+PDF+V0//NL&language=NL> (12 januari 2016).
- Europees Parlement, 'Mali: France must get European Backing, says Parliament', 16 januari 2013, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20130115IPR05329/html/Mali-France-must-get-European-backing-says-Parliament> (06 maart 2016).
- Europese Parlement, 'Resolutie van het Europees Parlement over de situatie in Libië', 12 januari 2015, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2015-0033+0+DOC+XML+V0//NI> (12 januari 2016).
- Europese Raad, 'Buitengewone zitting van de Europese Raad', 11 maart 2011, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/119801.pdf (11 januari 2016).
- Europese Raad, 'Conclusions European Council', 19 oktober 2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/133004.pdf (04 maart 2016).
- Europese Raad, 'General Affairs', 19 / 20 November 2001, 13802/01, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-01-414_en.htm?locale=en (04 december 2015).
- 'Franco-British Summit Joint Declaration on European Defense, Saint-Malo', 4 december 1998, <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html> (11 november 2015).

- Raad van de Europese Unie, 'Algemene Zaken', 21 februari 2011, 6762/11, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-11-31_nl.htm (09 januari 2016).
- Raad van de Europese Unie, 'Council decision on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed forces', 17 januari 2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:014:0019:0021:EN:PDF> (03 maart 2016).
- Raad van de Europese Unie, 'Council decision 34/CFSP on a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali)', 14 april 2014, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2014_113_R_0005&from=EN (06 maart 2016).
- Raad van de Europese Unie, 'Council decision on the launch of a European Union military mission to contribute to the training of the Malian Armed Forces (EUTM Mali)', 18 februari 2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:046:0027:0027:EN:PDF> (29 februari 2016).
- Raad van de Europese Unie, 'Extraordinary European Council Brussels 17 february 2003', 17 februari 2003, 6466/03, <file:///EXTRAORDINARY%20EUROPEAN%20COUNCIL%20BRUSSELS%2017%20FEBRUARY%202003.pdf> (03 december 2015).
- Raad van de Europese Unie, 'Foreign Affairs', 15 oktober 2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132896.pdf (03 maart 2016).
- Raad van de Europese Unie, uitvoeringsbesluit, 'Betreffende beperkende maatregelen in het licht van de situatie in Libië', 11 maart 2011, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2011.064.01.0029.01.NLD&toc=OJ:L:2011:064:TOC (10 januari 2016).
- 'The National Security Strategy of the United States of America', 17 september 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/print/nssall.htm> (27 november 2015).
- 'President's State of the Union Address', 29 januari 2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (27 november 2015).
- *Veiligheidsraad van de Verenigde Naties*, Resolutie 1441 (2002).
- *Veiligheidsraad van de Verenigde Naties*, Resolutie 1970 (2011).
- *Veiligheidsraad van de Verenigde Naties*, Resolutie, 1973 (2011).
- *Veiligheidsraad van de Verenigde Naties*, Resolutie, 2071 (2013).
- *Veiligheidsraad van de Verenigde Naties*, Resolutie, 2085 (2013).

- Nationale bronnen en verklaringen

- Art. 90 Grondwet (GW).
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, Expertisecentrum Europees Recht, 'Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid', <http://www.minbuza.nl/ecer/verdrag-lissabon/repertorium-verdrag-van-lissabon/beleidsvelden/gemeenschappelijk-buitenlands-en-veiligheidsbeleid.html> (15 november 2015).
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Internationale Veiligheidsstrategie. Veilige Wereld, Veilig Nederland', 21 juni 2013, <file:///veilige-wereld-veilig-nederland-internationale-veiligheidsstrategie.pdf> (09 maart 2016).
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Kamerbrief over de stand van zaken EU-trainingsmisatie Mali', 11 april 2013, <file:///kamerbrief-over-de-stand-van-zaken-eu-trainingsmisatie-mali.pdf> (08 maart 2016).
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Periodieke evaluatie van de Nederlandse militaire bijdrage aan kleinschalige missies in 2003', 14 maart 2010, <http://parlis.nl/pdf/bijlagen/BLG2124.pdf> (22 november 2015).
- Ministerie van Defensie, 'Het Nederlandse aandeel in SFIR', 01 mei 2009, <https://www.defensie.nl/onderwerpen/historische-missies/inhoud/missie-overzicht/2003/inzet-in-irak/nederlands-aandeel> (17 oktober 2015).
- Ministerie van Defensie en Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Eindevaluatie Operatie Unified Protector. Nederlandse Bijdrage', 27 april 2011, <http://eindevaluatie-operatie-unified-protector.html> (11 januari 2016).
- *Verslag der handelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal*, brief van de Minister-President, minister van Algemene Zaken, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Defensie, 'Achtergrondschets en aspecten van de besluitvorming Irak 2002-2003', 2008-2009, 31 700 V, D.
- *Verslag der handelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal*, 'Defensie/ NAVO', 1991-1992, nr. 23.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Aan de orde is het debat over de Nederlandse bijdrage aan MINUSMA in Mali', 2013-2014, 29 521, nr. 36.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten' 2010-2011, 32 623, nr. 4.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten Generaal*, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 18.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Aan de orde is het debat over de Europese Top van 16 en 17 juni 2005', 2004-2005, nr. 93.

- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking', 2012- 2013, 32 605, nr. 128.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister en van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2010-2011, 21 501-02, nr. 525.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Algemene Vergadering der Verenigde Naties en actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 26 150, nr. 98.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Bestrijding internationaal terrorisme', 2004-2005, 27 925, nr. 166.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 77.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 94.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Europese Raad', 2002-2003, 21 501-20, nr. 216.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 'Verslag van de informele Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Gymnich) van 5 en 6 september 2003', 2003-2004, 21 501-02, nr. 493.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 5.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 6.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten', 2010-2011, 32 623, nr. 15.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Europese Raad', 1998-1999, 21 501-20, nr. 79.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Evacuatie Nederlandse staatsburger uit Libië', 2010-2011, 32 709, nr. 1.*
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2012-2013, 29521 nr. 202.*

- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken', 2009-2010, 21 501-02, nr. 973.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 'De kwestie Irak', 2002-2003, nr. 46.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Buitenlandse Zaken, van Defensie, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Veiligheid en Justitie, 'Nederlandse deelname aan vredesmissies', 2013-2014, 29 521, nr. 213.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Defensie, 'Brief minister van het Gymnich-overleg van 8 en 9 september 2001 te Genval- Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen', 2001-2002, 21 501-02, nr. 399.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Defensie, 'Defensienota 2000', 1999-2000, 26 900, nr. 21.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Defensie, 'Defensieraad', 2004-2005, 21 501-28, nr. 20.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Defensie, 'Defensieraad', 2014- 2015, 21 501-28, nr. 126.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Defensie, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2003-2004, 23 432, nr. 166.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, brief van de minister van Justitie, 'Bestrijding internationaal terrorisme', 2002-2003, 27 925, nr. 73.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Defensie (begroting)', 2007-2008, nr. 30.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'De situatie in het Midden-Oosten', 2002-2003, 23 432, nr. 61 (herdruk).
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Internationale militaire samenwerking', 2011-2012, 33 279, nr. 2.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Internationale militaire samenwerking', 2012-2013, 33 279, nr. 5.
- *Verslag der Handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Irak', 2001-2002, nr. 95.
- *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Regeling van werkzaamheden', 1991-1992, nr. 28.
- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 'Stemmingen', 2006-2007, nr. 85.

- *Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Vragen gesteld door de Leden der Kamer, met de daarop door de regeringen gegeven antwoorden', 2003-2004, 18 801, nr. 240.*
- *Verslag der Handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden', 2010-2011, 2249.*
- *Verslag der Handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden', 2012-2013, 2768.*

Afkortingenlijst

Adviesraad Internationale Vraagstukken	-	AIV
African-Led International Support Mission to Mali	-	AFISMA
Al-Qaeda in the Islamic Maghreb	-	AQIM
Economische Gemeenschap voor West Afrikaanse Staten	-	ECOWAS
European Capability Action Plan	-	ECAP
European Gendarmerie Force	-	EGF
Europese Unie	-	EU
Europese trainingsmissie in Mali	-	EUTM
Gemeenschappelijke Veiligheid- en Defensiebeleid	-	GVDB
Gemeenschappelijke Buitenlands en Veiligheidsbeleid	-	GBVB
Nationale Overgangsraad van Libië	-	NOR
National Movement for the Liberation of Azawad	-	MLNA
Noord-Atlantische Verdragsorganisatie	-	NAVO
Permanente Gestructureerde Samenwerking	-	PGS
United Nations Monitoring Verification and Inspection Commission	-	UNMOVIC
Verslag der handelen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal	-	HEK
Verslag der handelen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal	-	HTK
Verenigde Naties	-	VN
Verenigde Staten	-	VS